

62038

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÜMRÜK BİRLİĞİ VE CAM SEKTÖRÜ

62036

İŞLETME YÖNETİMİ
YÜKSEK LİSANS BİTİRME TEZİ

FATMA TASA

Tez Danışmanı: Doç.Dr. HÜSEYİN BAŞLIGİL

İstanbul 1997

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

AVRUPA TOPLULUĞU VE TÜRKİYE

GİRİŞ

Tablo ve Grafikler Listesi

1.1. Avrupa Topluluğu Nedir ?.....	1
1.1.1. Ortak Pazardan Beklenen Yararlar.....	4
1.2. Avrupa Topluluğu'nun Tarihsel Gelişimi.....	5
1.3. Avrupa Birliği' nin Kurumsal Yapısı.....	8
1.3.1. Bakanlar Konseyi.....	9
1.3.2. Avrupa Birliği Komisyonu.....	9
1.3.3. Avrupa Parlamentosu.....	10
1.3.4. Ekonomik ve Sosyal Komite.....	10
1.3.5. Adalet Divanı.....	10
1.3.6. Sayıştay	11
1.3.7. Avrupa Yatırım Bankası	11
1.4. Gümrük Birliği' ni Güçlendirici Ortak Politikalar	
1.4.1 Ortak Tarım Politikası.....	11
1.4.2. Ortak Ticaret Politikası.....	13
1.4.3. Ortak Sanayi Stratejisi ve Ortak Rekabet Politikası	
1.4.3.1. Ortak Sanayi Stratejisi.....	16
1.4.3.2. Ortak Rekabet Politikası.....	17
1.4.4. Bölgesel Kalkınma Politikası.....	18
1.4.5. Diğer Ortak Politikalar.....	18
1.5. Türkiye - AT Ortaklığı	
1.5.1. Türkiye - AT Ortaklığının Hukuki Temelleri	
1.5.1.1. Ankara Anlaşması (Ortaklık Anlaşması).....	19
1.5.1.2. Katma Protokol.....	21
1.5.1.3. Mali Protokoller.....	23

1.5.1.4. İşçilerin Serbest Dolaşımı.....	24
1.6. Tam Üyelik Başvurusu ve Sonrası.....	25
1.7. Türkiye AB Ekonomik İlişkileri	
1.7.1. Ticaret Hacmi.....	26
1.7.2. Yabancı Sermaye.....	28
1.8. Gümrük Birliği' nin Etkileri	
1.8.1. Türk Sanayi Sektörünün Gümrük Birliği Karşısındaki Durumu	
1.8.1.1. Üretim Girdileri Açısından.....	29
1.8.1.2. Ürün Rekabeti Açısından.....	30
1.8.2. Gümrük Birliği' nin Türk Ekonomisine Etkileri.....	31
1.8.2.1. Dış Denge Üzerine Etkileri.....	33
1.8.2.2. Dış Ticaret Hadleri Üzerine Etkileri.....	34
1.8.2.3. İhracata Yönelik Snayi Dallarına Etkileri.....	34
1.8.2.4. Teşvik Politikalarına Etkileri	36
1.8.2.5. Tarım Sektörüne Etkileri.....	39
1.8.2.6. İstihdam Seviyesine Etkileri.....	40
1.8.2.7. Verimliliğe Etkileri.....	41
1.8.2.8. Kamu Sektörü Dengesi Üzerindeki Etkileri.....	41
1.8.2.9. Rekabete Etkileri.....	43
1.8.2.10. Dinamik Etkiler.....	45
1.8.3. Türkiye ve Avrupa Birliği Ekonomilerinin Karşılaştırılması.....	46
1.8.4. Gümrük Birliği'nin Siyasi ve Sosyal Boyutları.....	49
1.9. Gümrük Birliğinde Alınması Gereken Önlemler.....	50
1.9.1. Devletin Ekonomideki Payının Azaltılması, Asıl İşlevlerine Döndürülmesi.....	51
1.9.2. Devletin Verimli Çalışması.....	52
1.9.3. Kayıt Dışı Ekonominin Kayıt Altına Alınması	52
1.9.4. Vergi Gelirlerinin Vergi Yükünü Azaltarak Ama Vergi Yükümlülüklerini Çoğaltarak Arttırılması.....	53
1.9.5. Dış Rekabete Uyum Sağlayabilecek Yatırımların Desteklenmesi.....	54

1.9.6. Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerin Madden ve Manen Özendirilmesi.....	54
1.9.7. İşgücü Piyasasında İstikrarın Sağlanması.....	54
1.9.8. Para Maliyetlerinin AB Ortalamalarına İndirilmesi.....	55
1.9.9. Enerji Maliyetlerinin AB Ortalamasına İndirilmesi.....	56
1.9.10. Eğitime Verilen Önemin Arttırılması.....	56
1.9.11. AB Ekonomik Mevzuatına Uyum Sağlanması.....	57
1.9.12. Ekonomik ve Sosyal Konsey Kurulması.....	57

BÖLÜM 2

CAM SANAYİ

2.1. Cam Tarihçesi.....	59
2.2. Camın Tanımı ve Özellikleri.....	59
2.2.1. Kimyasal Özellikler(Dayanıklılık).....	61
2.2.2. Fiziksel Özellikler.....	62
2.2.3. Mekanik Özellikler.....	63
2.2.4. Elektriksel Özellikler.....	63
2.2.5. Optik Özellikler.....	63
2.3.Cam Sektörünün Yapısal ve Ekonomik Özellikleri.....	64
2.3.1.Yapısal Özellikleri	
2.3.1.1. İzabe Teknolojisine Dayalı Enerji Yoğun Bir Üretim Olması.....	66
2.3.1.2. Hammadde Yoğun Üretim Yapısı.....	67
2.3.1.3. Kesintisiz Üretim Göstermesi.....	67
2.3.1.4. Sürekli Yatırım İhtiyacı.....	67
2.3.1.5. Çeşitli Maddelerin Elde Edilmesinde Kullanımı.....	68
2.3.1.6. Teknolojik Gelişme Yüksekliği.....	69
2.3.2. Ekonomik Özellikler	
2.3.2.1. Ölçek Ekonomisine Bağımlılığı.....	70

2.3.2.2. Dikey Entegrasyon Zorunluluğu.....	70
2.3.2.3. İlk Yatırım Maliyetinin Yüksekliği.....	71
2.3.2.4. Başabaş Noktasının Yüksekliği.....	72
2.3.2.5. Tekelci ve Oligopolistik Yapısı.....	72
2.3.2.6. Global Özelliği.....	72
2.3.2.7. Sektör ve Çevre İlişkisi.....	73

BÖLÜM 3

DÜNYADA CAM SEKTÖRÜ

3.1. Sektörün Dünya Genelindeki Özellikleri ve Eğilimleri.....	74
3.1.1. Düzcam.....	76
3.1.2. Cam Ev Eşyası.....	77
3.1.3. Cam Ambalaj.....	78
3.1.4. Cam Elyaf.....	79
3.2. Teknoloji.....	79
3.2.1. Düzcam.....	80
3.2.2. Cam Ambalaj.....	81
3.2.3. Cam Ev Eşyası.....	81
3.2.4. Cam Elyaf.....	82
3.3. Üretim.....	83

BÖLÜM 4

AVRUPA' DA CAM SEKTÖRÜ

4.1. Giriş.....	86
4.2. Kapasite.....	88
4.3. Verimlilik.....	89

4.4. Dış ticaret.....	90
4.5. Pazardaki Gelişmeler.....	93

BÖLÜM 5

TÜRKİYE' DE CAM SEKTÖRÜ

5.1. Giriş.....	96
5.2. Türk Cam Sanayinin Türk Ekonomisine Katkısı	
5.2.1. Ekonomiye Katkısı.....	98
5.2.2. Diğer Sektörlerle İlişkisi.....	98
5.3. Cam Sektörünün Alt Gruplar İtibariyle Durumu	
5.3.1. Düzcamlar.....	99
5.3.2. Cam Ev Eşyası.....	101
5.3.3. Cam Ambalaj.....	103
5.3.4. Cam Elyaf.....	105
5.4. Kapasite, Üretim ve Tüketim.....	106
5.5. Üretim Tekniğindeki ve Teknolojideki Gelişmeler.....	107
5.6. Pazarın Yapısı	
5.6.1. Arz ve Rekabet.....	109
5.6.2. Dağıtım Kanalları.....	110
5.7. Dış Ticaret	
5.7.1. İhracat.....	110
5.7.2. İthalat.....	113
5.8. İstihdam.....	116
5.9. Verimlilik.....	117
5.10. Enerji Tüketimi.....	118
5.11. Maliyetler	120
5.12. Yatırımlar.....	121
5.13. Yabancı Sermaye.....	125

5.14. Yedinci Plan Dönemi Gelişmeleri.....	128
5.14.1. Dış Ekonomik İlişkiler Politikası.....	128
5.14.2. Fiyat Politikası.....	129
5.14.3 Teşvik Politikası.....	130
5.14.4. Tüketim İle İlgili Politikalar.....	131
5.14.5. Eğitim Politikası.....	131
5.14.6. Araştırma Geliştirme ve Teknoloji politikaları.....	131

BÖLÜM 6

CAM SEKTÖRÜNÜN GÜMRÜK BİRLİĞİ KARŞISINDA DURUMU

6. Cam Sektörünün Gümrük Birliği Karşısındaki Durumu	
6.1. İthalat Rejimi ve Gümrük Birliği.....	133
6.2. Türk Cam Sanayinin Rekabet Gücü.....	134
6.3. Türk Cam Sanayinin Gümrük Birliği İle İlgili Çalışmaları.....	135
6.4. 1996 Yılında Ne Oldu?	137

SONUÇ

KAYNAKLAR

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

TABLO VE GRAFİKLER LİSTESİ

Tablo 3.1. Dünya Cam Sanayii Kurulu Kapasitesi.....	75
Tablo 3.2. Dünya Cam Pazarına Hakim Şirketler.....	85
Tablo 4.1. Avrupa Topluluğu Cam Sektöründe Ürün Bazında Ana Göstergeler.....	87
Tablo 4.2. AB Cam Sektörü Ürün Grupları.....	88
Tablo 4.3. AB Cam Sektörü Temel Göstergeleri.....	89
Tablo 4.4. AB’ nde İşgücü Verimliliği ve Birim Maliyetler.....	90
Tablo 4.5. AB Cam Sektöründe Dış Ticaret.....	91
Tablo 4.6. AT’ nda Cam Sektöründe En Büyük Onuç Şirket.....	95
Tablo 5.1. Cam Sektöründe Türkiye’ de Faaliyette Bulunan Kuruluşlar.....	97
Tablo 5.2. İhracat Yapılan Ülke Sayısı.....	111
Tablo 5.3. Şişecam Topluluğu’ nun 1980-1990 Dönemi Büyük Yatırımları.....	122
Tablo 5.4. Son Dönemde Yapılan Yatırımlar.....	124
Tablo 5.5. Cam Sanayinde Yabancı Sermaye.....	127
Grafik 3.1. Dünya Cam Üretiminin Alt Gruplar İtibariyle Ülkelere Göre Dağılımı.....	84
Grafik 4.1. Avrupa Cam Üretiminin Ülkelere Göre Dağılımı.....	87
Grafik 4.2. Avrupa Birliği’ nde Cam İthalatı.....	92
Grafik 4.3. Avrupa Birliği’ nde Cam İhracatı.....	92
Grafik 5.1. Yıllar İtibariyle Üretim Miktarları.....	107
Grafik 5.2. Cam İhracatının Bölgelere Göre Dağılımı.....	111
Grafik 5.3. Toplam İhracat.....	112
Grafik 5.4. 1995 İhracat Gelirlerinin Gruplara Dağılımı.....	113
Grafik 5.5. Toplam İthalat.....	116
Grafik 5.6. Çalışan Sayısı.....	116
Grafik 5.7. Kişi Başına Ciro.....	117
Grafik 5.8. Kişi Başına Cam Üretimi.....	118
Grafik 5.9. Birim Enerji Tüketimi.....	119
Grafik 5.10. Camda Maliyetlerin Dağılımı.....	121
Grafik 5.11. Yatırım Harcamaları.....	123

GİRİŞ

Temeli Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1935 yılında atılan cam sanayi, Türkiye’ de en eski ve gelişme düzeyi yüksek sanayilerimizden biri olma özelliğini taşımaktadır. Sektör bugün gerek ulaştığı hacim, gerekse teknoloji düzeyi ile ileri bir sanayi kolu durumundadır. Ekonomideki payı istihdam yaratma gücü, yükek teknoloji düzeyi, diğer sektörlerle ilişkileri ve ihracata dönük yapısıyla lokomotif sektör konumdadır. Cam sanayi, ABD ve AT başta olmak üzere bütün dünyada “öncelikli” ve “hassas” sektör olarak değerlendirilmektedir

Bu tezin birinci bölümünde , Avrupa Topluluğu ve Gümrük Birliği’ nin tanımı yapılmış, gelişim süreci genel olarak anlatılmış ve Gümrük Birliği’ nin etkileri anlatılmıştır. Son olarak da Gümrük Birliğinde alınması gereken önlemler hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, camın tanımı yapılmış ve sektörün yapısal ve ekonomik özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde, dünya cam sektöründeki ve pazarındaki gelişmeler hakkında bilgi verilmekte ve değerlendirilmektedir.

Dördüncü bölümde, Avrupa Topluluğu ülkelerindeki gelişmeler, dış ticaretin yapısı ve pazardaki eğilimler üzerinde durulmaktadır.

Beşinci bölümde, Türk cam sektörünün mevcut durumu üzerine genel bir değerlendirme yapılarak, üretim teknolojisi dünyadaki gelişmelerle karşılaştırılmaktadır. Türk cam sektörünün son beş yıllık verilerine yer verilmektedir. Verilerin bir kısmı DPT kaynaklı bir kısımda T.Şişecam Topluluğuna aittir. 1996 yılı ayrıntılı verilerinin henüz istatistiklere yansımamış olması nedeniyle, 1996 yılı verilerine yer verilmemiştir. Şişecam’ dan alınan

verilerin , Şişecam' ın kapasite ve pazardaki ağırlığı gözönüne alınarak, sektörü temsil ettiği düşünülmektedir.

Çalışmanın altıncı bölümünde, sektörün ithalat rejimi ve rekabet gücü bakımından Gümrük Birliği karşısındaki durumu genel olarak incelenmiştir.

BÖLÜM 1

AVRUPA TOPLULUĞU VE TÜRKİYE

1.1. Avrupa Topluluğu Nedir?

Günümüzde bölgesel entegrasyon kavramı, belirli coğrafyayı paylaşan ülkelerin, pazarlarını, ekonomilerini, üretim süreçlerini, hatta siyasi ve stratejik güçlerini birleştirme yönünde harcadıkları çabaları tanımlamak için kullanılmaktadır¹.

Bazı bölgesel entegrasyonlar, taraf ülkeler arasındaki ilişkilerin son derece yoğun olması nedeniyle önce uygulamada ortaya çıkmakta, zaman içinde güçlenmekte ve daha sonra hükümetlerin devreye girmesi ve anlaşmaların imzalanmasıyla resmiyet kazanmaktadır. Diğer entegrasyonlar ise, belirli bir bölgedeki ülkelerin, aralarındaki fiili entegrasyon ve karşılıklı bağımlılık bulunmamasına rağmen, ticari ekonomik ve siyasi alanda güçlerini birleştirerek pazarlık marjlarını arttırabilmek amacıyla aldıkları bilinçli politik kararlar sonucu ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası ekonomik birleşme şekilleri başlıca dört başlık altında toplanabilir². En basit ekonomik birleşme şekli, serbest ticaret bölgesidir (free trade areas). Serbest ticaret bölgesi, üyeler arasında ticareti kısıtlayan veya engelleyen tarife ve kota gibi sınırlamaların ortadan kaldırıldığı, üye ülkelerin birlik dışında kalanlara karşı ortak bir tarife uygulama yükümlülüğü altında bulunmadıkları ekonomik birleşme türüdür. Bölgeye giren ülkelerin mal ve hizmetleri için yaratılan ortak piyasa, üretim faktörlerinin girişine açık değildir. Bu tür birleşmelerde ekonomi politikalarının ve kurumlarının ahenkleştirilmesi de söz konusu değildir. Serbest ticaret bölgesinde, bölge dışı ülkelere ortak bir gümrük tarifesinin uygulanmayışı, önemli sorunlara yol açar. Mesela üçüncü

¹ - Avrupa Birliği ve Türkiye ,Başbakanlık DTM Yayını, Ankara. Ocak 1996,s. 1

² - Süreç , Sayı 17-18, İstanbul 1995, s. 74-75

lkeler, bölge ülkelerinden gümrük vergisi daha düşük olana ihracat yapar. Bölgeye giren mallar, daha sonra yüksek gümrük vergisi uygulayan ülkeye de rahatça geçebilir. Ticaret böylece, normal kanallarından sapmış olur. Buna engel olmak için , bölge içinde serbest dolaşımda bulunan malların ilk üretim yerlerini belirten " menşe belgeleri " (certificates of origin) düzenlenir. Bunun sonucunda, bölge içine düşük tarife uygulayan ülke üzerinden mal gelmiş ve bu mallar da düşük tarifeli ye ülkeye geçmiş işe, bu ithal mallarından yüksek gümrük farkı alır. Dolayısıyla, ortak ye ülkeye göre daha düşük gümrük tarifesine sahip olan ülkenin çıkarları, bölge içinde korunmuş olur. Dünya ekonomisinde serbest ticaret bölgelerine, 1960 yılında Latin Amerika lkeleri arasında kurulan Latin Amerikan Serbest Ticaret Bölgesi: LAFTA, yine aynı yıl İngiltere' nin öncülüğünde Batı Avrupa' da gerçekleştirilen Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi : EFTA, EFTA ile AET arasında 1972-1973 yılları arasında yaratılan Avrupa Ekonomik Alanı EES rnek olarak verilebilir.

Gümrük Birliği (customs union) , serbest ticaret bölgelerine göre daha geniş kapsamlı bir ekonomik birleşme türüdür. Burada serbest ticaret bölgesindeki şartlara ek olarak Birliğe ye ülkelerin serbest dış ticaret politikası izleme imkanları sınırlandırılmış olduğundan , bu tip ekonomik birleşme serbest ticaret bölgesine göre daha ileri bir ekonomik birleşme derecesindedir.

Gümrük Birliği'nde, ye ülkeler arasındaki tarife ve kota sınırlamaları kaldırılarak yalnızca mal ve hizmetler için ortak bir piyasa yaratılması öngörülmüştür. Bu sebeple, daha ileri bir yakınlışmayı gerektiren üretim faktörlerinin lkelerarası hareketliliği ile ekonomik politikaların birleştirilmesi , ekonomik birleşmelerin bu aşamasında söz konusu değildir.

Uygulamada gümrük birliklerinin tanımlandığı üç temel uluslararası hukuk metni vardır. Bunlar GATT' ın md.24 paragraf 8' inde yer alan tanımlama, Roma Antlaşma' sının 9 uncu maddesi ve La Haye Uluslararası Adalet Divanı' nın bir karardır. Roma Antlaşmasının 9 uncu maddesi, Gümrük Birliği' nin uygulama alanından

söz eder. Uluslararası Adalet Divanının kararına göre Gümrük Birliği, birliğe üye olmayan devletlere karşı tek bir gümrük vergisinin varolduğu, birlik içindeki üyeler arasındaki mal alışverişlerinde uygulanan gümrük vergilerinin tamamen ortadan kaldırıldığı, üçüncü ülkelerden gelen mallardan alınan vergilerin üyeler arasında paylaşıldığı bir birliktir. Gümrük birliklerinin en önemli ve en güncel örneği AET' dir. Topluluğu kuran Roma Antlaşması' nın 9 uncu maddesi , topluluğun bir gümrük temeline dayandırılacağını ve bu birliğin tüm mallar üzerindeki ticareti kapsayacağını öngörmüştür.

Ekonomik birleşmenin üçüncüsü Ortak Pazar' dır (common market). Gümrük Birliğinin doğal sonucu olarak birliğe üye ülkeler arasındaki emek, sermaye ve müteşebbis gibi üretim faktörlerinin birlik içindeki serbestçe hareket edebilmeleri sağlanmış ise, Gümrük Birliği için gerekli şartların varlığının devam etmesi durumunda üye ülkeler arasında bir ortak pazar kurulmuş demektir. AB' nin bugünkü durumu , ekonomik birleşmenin bu aşamasına örnek olarak gösterilebilir. Ekonomik birleşmenin son aşaması ekonomik birliktir (economic union). Ekonomik birlik , birliğe üye ülke ekonomilerinin tam olarak birleşmesidir. Yukarıda belirtilen şartlara ek olarak, ekonomik, parasal ve sosyal politikalar ile kurumların da birleştirilmesini öngörür. Özellikle, tek bir para sistemi ve merkez bankası ile birleştirilmiş bir mali sistem ve ortak bir dış ticaret politikasını içerir. Bu anlamda, Parasal Birliği de (monetary union) kapsar. Serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği ve ortak pazar, esas olarak üyeleri arasındaki dış ticarete konan engelleri ortadan kaldırmayı hedeflerken, ekonomik birlik, ulusal üstü ekonomik politikaların birlikte alındığı ve her üye ülkede aynen uyguladığı bir ekonomik birleşme türüdür.

Günümüzde ekonomik birliğe örnek olarak gösterilebilecek bölgesel birleşmeler henüz yoktur. Bununla beraber AB, üyeleri arasında malların , kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin mobilizasyonunu sağlaması , sosyal mali ve para politikalarını ahenkleştirme konusundaki ilerlemeleri ile ekonomik birliğe doğru yönelen bir topluluk olarak görünmektedir. Uluslararası ekonomik birleşmelerden hangisi olursa olsun , birleşmenin başarılı olabilmesi için bazı temel şartlar gereklidir. Bunlar; taşıma giderleri

sebebiyle aynı coğrafyada bulunmak ekonomik ve politik sistemlerde benzerlik, aynı askeri ittifaklara dahil olmak, ekonomik gelişme seviyesi bakımından üyeler arasında yakınlık ile tarihi, sosyal, kültürel ve dini açılardan aynı değerleri paylaşmaktır. Bu faktörler, uluslararası ekonomik birleşmelerin başarıya ulaşmasında çok önemlidir.

1.1.1. Ortak Pazar' dan Beklenen Yararlar

Bu ekonomik kazanç eyleminin başlangıç noktası, Topluluk içinde tarife dışı engellerin kaldırılmasıdır. Böylece, Topluluk ekonomisinde arz cephesinde bir şok etkisi yaratacaktır ki, bunun da adı Avrupa pazarının entegrasyonudur. Sürekli değişen yeni koşullar ve daha az himayeci bir ortamda sürdürülen ticaret sonucu oluşan yeni rekabet koşullarında, genel fiyat düzeyinin aşağılara çekilmesi, talebi uyaracak; bu da firmaları daha fazla üretime yönlterek hem Avrupa' da, hem de uluslararası piyasalarda daha rasyonel bir kaynak dağılımı sağlayarak rekabeti körükleyecektir. Zaman içerisinde makroekonomik engellerin kaldırılması suretiyle Avrupa iç pazarının yaratılması, son 20 yılda kronik olarak durgunluk gösteren ekonomiyi harekete geçirerek, sürekli ve sağlıklı büyümeye olanak sağlayacaktır.

Ekonominin yeniden canlanması ve açık kamu ihaleleri sayesinde kamu kesimi açıkları daha da düşecek, büyümenin sevimsiz dostu enflasyon ise, birbirine açılan piyasalar sonucu düşen fiyatlara bağlı olarak azalacaktır.

İç Pazar' dan beklenen olumlu gelişmeler, ana başlıklar halinde aşağıda verilmektedir³:

-Arz yönünden etkileri açısından, gümrük işlemlerinde, kamu alımlarında ve mali hizmetlerdeki engellerin kalkmasıyla elde edilecek maliyet tasarrufu sonucu, kazanç büyüyebilecektir.

-Üretimde büyük pazar için, ölçek ekonomilerine yönelinerek, irrasyonelliklerin ve monopol karların azaltılması gerçekleştirilebilecektir.

³ - op.cit., DTM Yayını,s. 133-134

- Yoğun rekabet ortamı oluşacaktır.
- Araştırma ve geliştirme faaliyetlerine daha fazla fon ayrılabilir.
- Talep yönünden etkileri açısından, daha düşük fiyatlar tüketici talebini harekete geçirecek , daha çeşitli mal üretimi ve kamu müdahaleleri için bütçeden daha az harcama yapılacaktır.

Tek Pazar' ın gerçekleştirilmesinin önündeki engelleri ise üç ana başlık altında sınıflandırmak mümkündür:

Fiziki engeller:Topluluk içi sınır kapılarındaki beklemler, gümrük kontrolleri ve bunun gereği kırtasiyecilik gibi.

Teknik engeller :Örneğin, ulusal düzeyde himaye edilen kamu ihaleleri piyasasında farklı ürün standartlarının , teknik şartnamelerin ve çatışan birtakım ticari yasaların mevcudiyeti gibi.

Mali engeller: Özellikle farklı KDV oranları ve tüketim vergileri gibi (sigara, içki vs.) uygulamalar.

1. 2. Avrupa Topluluğu' nun Tarihsel Gelişimi

Helenizm ve Roma ile oluşan "Avrupa İnsanı" gerçekte bir Akdeniz İmparatorluğu olan Roma İmparatorluğu sonrasında devamlı "birlik" olmak istemiştir. Ortaçağ kargaşasından ticaret ve aydınlanma dolayısıyla şehirleşme ile kurulan Avrupa ulusal milliyetçilikle bugünkü medeniyetinin alt yapısını oluşturabilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik yıkıma uğrayan ve bunun yanında Amerika ve Sovyetler gibi iki dev ülkenin karşısında tek başlarına duramayacağını anlayan Avrupa ülkeleri için birleşmekten başka çıkar yol kalmamıştı. Bu yıllarda Avrupa' da Birleşik Avrupa amacını güden girişimlerin listesi bile insanı şaşırtmamıştır. Birleşik Avrupa Hareketi; Avrupanın birleşmesi için Fransız Konseyi;

Avrupa Ekonomik İşbirliği Kuruluşu; Avrupa Birleşik Devletleri Sosyalist Hareketi; Federalistler Avrupa Birliği; Avrupa Komünler Konseyi vb... Birleşik Avrupa' ya giden yolda ilk başarılı örnek 1948 yılında Belçika , Hollanda ve Lüksemburg arasında kurulmuş olan Benelüks' tür. Ayrıca OEEC (Avrupa İtisadi İşbirliği Örgütü): II. Dünya Savaşı ertesi Avrupanın yeniden imarı konusunda ABD, Sovyetler Birliği , İngiltere ve Fransa arasında 1977 yılında Moskova' da bir dizi görüşmeler yapılmış, burada bir mutabakata varılmaması üzerine ABD Dışişleri Bakanı George Marshall, kendi adıyla bilinen " Avrupa' nın İmarı Programı" fikrini ortaya atmıştır. Daha sonra Fransız ve İngiliz Dışişleri Bakanları , İspanya' nın dışında kalan tüm Avrupa ülkelerini Avrupa' nın yeniden imarı programını formüle etmek için toplantıya çağırılmışlardır. On altı ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen konferans sonunda gıda ve tarım, enerji, demir-çelik, ulaştırma, kereste, işgücü, ödemeler dengesi ve finans komiteleri kurulmuştur. OEEC' nin amacı, Avrupa' daki üye devletler arasında güçlü bir Avrupa oluşturmak için ekonomik işbirliği sağlamaktır. Bu örgüte daha sonra ABD, Kanada , Batı Almanya ve İspanya katılmış ve örgüt revize edilerek OECD (İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) haline getirilmiştir. Ekonomik liberasyon alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve AKÇT ile bu birliğin ilk adımı başarı ile atılmıştır.

A.) Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu : 9 Mayıs 1950' de zamanın Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Fransız Planlama Örgütü Bakanı Jean Monnet' in çalışmalarının etkisinde kalarak Ruhr bölgesindeki zengin kömür ve madenlerinin Almanya ile birlikte bir uluslararası örgüt tarafından işletileceğini, dileyen Avrupa ülkesinin de bu örgüte katılabileceğini açıklamıştır. Bu planın gerçek amacı savaş sanayinin temel maddeleri olan demir ve çeliğin uluslarüstü ortak bir organa devredilerek, ileride muhtemel bir Fransız- Alman anlaşmazlığının doğmasını engellemektir.

Bu çağrıya Almanya' nın yanısıra İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg olumlu yanıt vermiş ve bir yıl süren görüşmelerden sonra, 18 Nisan 1951' de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran anlaşma Paris' te imzalanmıştır. Schuman planı olarak da bilinen, bu anlaşma gerçekte, sanayinin iki temel hammaddesi için güçlenmek üzere altı devlet arasında imzalanan bir kartel anlaşmasıdır.

B.) Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu :

AKÇT' nin başarısı üzerine Paris Anlaşmasını imzalayan altı ülke, ekonominin tüm sektörlerini kapsayacak bir bütünleşme anlaşmasına geçmek amacıyla, Massina' da 1-2 Haziran 1955' de iki yeni Avrupa Topluluğu' nun kurulmasını kararlaştırmışlardır. Uzun süren görüşmeler ve teknik çalışmalardan sonra 25 Mart 1957' de Roma' da imzalanan iki anlaşmayla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur. AET altı üye ülke arasında kömür ve çelik dallarında başlatılan bütünleşme hareketinin , ekonominin diğer bütün kesimlerine yayılmasını öngörmüş ve bu nedenle üç anlaşmanın en geniş kapsamlısı olarak nitelendirilmiştir. EURATOM ' un amacı ise atom enerjisinin barışçı amaçlara kullanımının teşvikidir. Daha sonra AKÇT, EURATOM VE AET ' nin organları 1969 tarihinde yürürlüğe giren bir anlaşma ile birleştirilmiş ve bu birlik Avrupa Toplulukları (AT) olarak adlandırılmıştır.

C.) Altı Üyeli Topluluğun Gelişimi ve Topluluğa Yeni Üyelerin Katılması

1958' de yürürlüğe giren Roma Antlaşması bu tarihten itibaren başarıyla yürütülmüş; üye ülkeler arasındaki gümrük birliği büyük çoğunlukla öngörülen tarihten birbuçuk yıl önce ulaştırma ve enerji alanlarındaki gecikmelere rağmen tamamlanmış, geçiş döneminin sonu sayılan 31 Aralık 1969 tarihinde anlaşma ve saptanan hedeflerin çoğuna ulaşmayı başarmıştır. 1969 yılındaki " La Haye " zirvesinde alınan bir kararla topluluklara katılma talebinde bulunan ülkelerle müzakerelerin başlatılması kabul edilmiştir. İki yıl süren müzakereler neticesinde Danimarka , İngiltere ve İrlanda 1972 yılında tam üye olarak kabul edilmiş, Norveç' in katılım anlaşması ise bu ülkede yapılan referandum neticesinde reddedilmiştir.

Tam üyeliği kabul edilen ülkeler, AT' nun tüm yükümlülüklerini kabul etmişler, ancak bazı alanlarda 5 yıllık bir uyum devresi geçirmişlerdir. 1981' de Yunanistan' ın katılımıyla üye sayısı 10 'a, 1986 yılında İspanya ve Portekiz' in katılımlarıyla da üye sayısı 12' ye çıkmıştır. İspanya ve Portekiz' e 7 yıllık bir uyum süresi tanınmıştır. Topluluk sayısının 12' ye çıkmasından sonra üyelik için başvurular

Rum kesimi , 1991 yılında İsviçre ve Norveç topluluğa tam üyelik için başvuruda bulundular.

1995' te Avusturya, İsveç ve Finlandiya AB' ye tam üye olarak katılmışlardır. Böylece AB' nin üye sayısı 15' e yükselmiştir. Norveç ise yapılan referanduma % 51 hayır oyu ile AB' ye girmeyi ikinci kez reddetmiştir. 1996 yılında ise Kıbrıs Rum Kesimi' nin tam üyelik görüşmeleri başlayacaktır.

D.) EFTA ve Avrupa Ekonomik Alanı : AET' nu kuran Roma Anlaşması imzalanırken bütün Avrupa ülkelerinin bu anlaşmalara uyması çağrısında bulunulmuştur. Fakat İngiltere böyle bir anlaşmaya taraf olmak istememektedir. Zira, eski kolonilerden oluşan Commonwealth (İngiliz Uluslar Topluluğu) ile olan tercihli ticaret ilişkilerinden kopması ciddi ekonomik, siyasal ve sosyal kayıplara yol açabilecekti. Ayrıca tarım politikasında da Topluluğun ki ile çelişiyordu. İşte bu sebeplerden dolayı AET' ye rakip olabilecek bir oluşum amacıyla Avrupa Serbest Ticaret Bölgesini (EFTA) kurdu. EFTA' nin temel fonksiyonu , üyeleri arasında ticareti serbestleştirmek ve rekabeti sağlamaktır. AET' den farklı olarak hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı ve Ortak Gümrük Tarifesi söz konusu değildir. EFTA' nin üye ülkeleri şunlardır: İngiltere, Avusturya, İsveç, İsviçre Danimarka, Norveç, Portekiz, Finlandiya ve İzlanda'dır. Anlaşma 3 Mayıs 1960 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1984 yılında EFTA ile AET ülkeleri aralarındaki ticareti geliştirmek amacıyla birbirine karşı uyguladıkları tüm gümrük vergilerini ve miktar kısıtlamalarını kaldırarak Avrupa Ekonomik Alanı (EES) olarak bilinen bir serbest ticaret bölgesi kurulmuştur.

1.3. Avrupa Birliği' nin Kurumsal Yapısı

AB , demokratik bir ülkede olduğu gibi yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarını birbirinden bağımsız biçimde yerine getiren bir kurumsal yapıya sahiptir⁴.

⁴ -AB ve Gümrük Birliği, TÜGİAD Yayını, Ekim1994, s. 7-9

1.3.1. Bakanlar Konseyi

Üye ülkelerin bakanlarından oluşan Bakanlar Konseyi birliğin yasama ve karar organıdır. Konsey' in başkanlığı altı ayda bir alfabetik sıraya göre değişmektedir. Üye devletlerin Topluluktaki büyükelçilerinin oluşturduğu Daimi Temsilciler Komitesi ise, Konsey' in yardımcı organı olarak görev yapmaktadır. Gündemdeki konular öncelikli olarak burada görüşülmekte , sonuç alınamaması durumunda Konsey' de görüşülmesine karar verilmektedir. Birliğin bütçesinin onaylanması, yeni üyelerin katılımı ve Komisyon üyelerinin seçimi gibi konularda oybirliği gerekirken diğer konularda ise oy çokluğu yeterli olmaktadır. Konsey kararlarında genellikle oybirliği koşulu aranması, karar alma mekanizmasını yavaşlatmaktadır. Konsey' de görüşülmekte olan konularla ilgili bakanlar da Konsey toplantılarına katılabilmektedirler. Birçok konunun karara bağlanması aşamasıyla Konsey, yürütme organı olan Avrupa Birliği Komisyonu' nun görüşüne başvurmak zorundadır. Konsey' in en önemli görevleri arasında Birliğin ekonomik politikaları ile üye devletlerin ekonomik politikalarının birbirine uyumu konusundaki çalışmalarında koordinasyonun sağlanması yer almaktadır.

1.3.2. Avrupa Birliği Komisyonu

Birliğin yürütme organı niteliğindeki Komisyon' da görev süreleri dört yıl olan 17 üye bulunmaktadır. Roma Antlaşması' nın uygulanabilirliğini kontrol etmek, ortak pazar ilkelerine saygıyı güvence altına almak , Topluluk politikalarının gelişimini sağlamak ve Birliği dış ilişkilerde temsil etmek gibi görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Birliğin çalışma raporunun hazırlanması ve bütçesinin yapılması Komisyon' un temel görevleri arasında yer almaktadır. Komisyon, Parlamento tarafından denetlenmekte, güvensizlik oyu ve gensoru önergesi ile görevinden düşürülebilmektedir.

1.3.3. Avrupa Parlamentosu

Birliğin danışma ve denetim görevlerini yürüten Avrupa Parlamentosu'nun 518 üyesi bulunmaktadır. Parlamento' da ülkeler nüfuslarıyla orantılı olarak temsil edilmektedir. Birliğin bütçesini saptama, Komisyon ve Konsey üzerinde siyasal denetim mekanizması oluşturmak gibi görevleri bulunmaktadır. Avrupa Birliği' nin "Tek Senet "i kabul etmesi ile yetkileri arttırılmıştır. Parlamento üyelerinin Birliğin geleceği yönünde faaliyet göstermesi temel ilkedir. Bu nedenle Parlamento üyelerine ulusal grup yerine, siyasal eğilimler doğrultusunda grup oluşturma hakkı tanınmıştır.

1.3.4. Ekonomik ve Sosyal Komite

Birliğin danışma organı görevini yürütmektedir. Birlik üyelerinin serbest meslek, işveren ve sendika gibi kurum ve kuruluşların temsilcilerinin oluşturduğu bir kurumdur. Birliğe ilişkin kararların alınması aşamasında Ekonomik ve Sosyal Komite'nin görüşünün alınması temel esastır. Tarım, ulaştırma, ekonomik ve mali işler , bölgesel kalkınma ,tüketim, sağlık, hizmetler, çevre gibi konuları içeren alt çalışma gruplarının bulunduğu bu Komite' nin 189 üyesi bulunmaktadır.

1.3.5. Adalet Divanı

Birliğin yargı ile ilgili konulardaki yetkili kurumudur. 13 yargıç ve 6 savcıdan oluşmaktadır. Hukukla ilgili iddia , başvuru ve şikayetleri sonuçlandırmak ve Roma Antlaşması'nın yorumunu yapmak Adalet Divanı' nın başlıca görevleri arasında yer almaktadır. Adalet Divanı'nda görevli olan savcı ve yargıçlar , atandıkları ülkenin değil Birliğin birer memuru olduğu kararlar temyiz edilememekte ve üye ülkeleri bağlayıcı nitelikler taşımaktadır.

1.3.6. Sayıştay

Toplam 12 üyesi bulunan ve birliğin finansal denetim görevini üstlenen kurumudur. Üyeleri, parlamentonun da görüşü alındıktan sonra Konsey tarafından altı yıl süre ile atanmaktadır. Bütçenin yasalara uygunluğunu ve harcamaları denetleme gibi görevleri yürütmektedir.

1.3.7. Avrupa Yatırım Bankası

Avrupa Yatırım Bankası, tüzel kişiliğe sahip özerk bir kuruluştur. Banka, sermaye piyasalarından para toplamakta ve bu paraları kar amacı gütmeksizin, bölgesel kalkınma, enerji, haberleşme, işletmelerin modernizasyonu gibi birden fazla ülkenin çıkarlarını ilgilendiren, ancak bir tek ülke tarafından finanse edilemeyecek olan projelere kredi imkanı olarak sunmaktadır. Birliğin dengeli bir şekilde kalkınmasına yardımcı olacak şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir.

1.4. Avrupa Topluluklarının Ortak Politikaları

1.4.1. Ortak Tarım Politikası

Toplulukta, tarımsal üretimi arttırmak, üreticilere daha iyi bir yaşam seviyesi yaratmak ve piyasaları istikrara kavuşturarak arzın devamlılığını sağlamak hedeflerini gerçekleştirmek üzere, 1960 yılında tesis edilen Ortak Tarım Politikası üç ana prensibe dayandırılmıştır⁵:

- * Topluluk tercihi
- * Ortak bir pazar kurulması
- * Mali dayanışma

⁵ -Karluk, Prof.Dr.S.Rıdvan; Avrupa Birliği ve Türkiye. İMKB Yayını, İstanbul 1996, s.311

Bu üç prensip çerçevesinde, her bir sektör için tesis edilen " Ortak Piyasa Düzenleri " yoluyla tarımsal ürünlerin üretimi, desteklenmesi, dış ticaretine ilişkin politikalar yürütülmektedir. Söz konusu piyasa düzenleri; fiyat ve müdahale, Topluluk içi serbest dolaşım, üçüncü ülkelerle ticaret, rekabet ve finansman politikalarını içermektedir. İlk olarak piyasa düzeni, 1962 yılında, hububat sektöründe yürürlüğe girmiş olup, halen 23 ürün ve/veya ürün grubu , Ortak Piyasa Düzenleri kapsamında yer almaktadır.

Avrupa Topluluğu, çiftçi gelirlerini , arzu edilen seviyede tutmak üzere iki temel mekanizmayla desteklemek yoluna gitmektedir:

Topluluk sınırında gümrük vergisi ve prelevman tahsili yoluyla, ithal edilen ürünlerin, Topluluk içi piyasalarda oluşması amaçlanan " hedef fiyat (üretici için arzu edilen gelir seviyesini göstermektedir) "düzeyinin altındaki fiyatlarla satılması önlenmekte,

Piyasa fiyatlarının, müdahale fiyatlarının altına düşme eğilimi göstermesi halinde, piyasadaki fazlalık ürünün satın alınması yoluna gidilmektedir.

Ortak Tarım Politikası'nın üye ülkeler gündemine getirdiği sorunları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

Üretim Fazlaları: Başlangıçta tarımsal yapının oluşturulması ve tarımsal üretimin güvenliği yanında, alınan tedbirler gıda açığının kapatılması amacına yönelikken, daha sonra bu mekanizmalar önemli stoklara yol açmıştır.

Bütçe Maliyeti: Roma Anlaşması'nda öngörülen " tarımsal gelirlerin artırılması" amacından kaynaklanan ve arzın sürekliliğini sağlayacak bir araç olarak öngörülen müdahale alımları zamanla üretimi körükler hale gelmiş. Topluluk çiftçisinin gelir düzeyinin muhafazası bütçeye gitgide daha pahalıya malolmaya başlamıştır.

Üretici Gelirlerinde Azalma: Fiyat garantisine dayanan gelir desteklemesi, üretimin hacmi ile bağlantılı olduğundan, desteklemenin büyük kısmı en geniş ve yoğun çiftliklerde toplanmaktadır. Küçük ve orta ölçekli aile çiftliklerinin gelirlerinde ise azalma gözlenmektedir.

1.4.2. Ortak Ticaret Politikası

Ortak Ticaret Politikası, Ortak Gümrük Tarifesi' nin (OGT) uygulanması gereğinin, diğer bir deyişle gümrük birliğine ulaşmanın kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Gümrük Birliği'nin ertesinde ulusal düzeydeki ticaret politikası uygulamalarının sürdürülmesinin, üye ülkeler arasındaki rekabet koşullarını etkileyerek ticaret sapmalarına yol açabileceği gerçeğinden hareketle ve gümrük birliğinin uygun şekilde işleyebilmesi için üye ülkeleri bağlayıcı ortak kuralların ihdası zaruret arz etmiştir.

Ayrıca, Topluluk Ortak Ticaret Politikası, uluslararası müzakerelerde, üye ülkelere, münferiden sağlayamayacakları bir pazarlık gücü kazandırmıştır.

GATT'ın XXIV'ncü maddesine uygun olarak, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Anlaşma'nın 3(b) maddesi , Topluluğun göstereceği faaliyetler arasında "üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin ve ortak bir ticaret politikasının oluşturulmasını" da saymakta, Anlaşma'nın 110-116'ncı maddeleri hükümleri de Ortak Ticaret Politikası alanında üye ülkelerin yükümlülüklerini ve uyacakları ilkeleri belirlemiş bulunmaktadır.

Ortak Ticaret Politikası , AB'nin dış ticaretinin düzenlenmesine yönelik çok sayıda aracı bünyesinde bulundurmaktadır. Bu araçlar kısaca şöyle sıralanabilir:

Ortak Gümrük Tarifesi: Üçüncü ülke kaynaklı malların Topluluk içinde tam anlamıyla serbest dolaşımında olmasının ilk şartı, bu mallara uygulanacak gümrük vergilerinin her üye ülke tarafından aynı oranda tahsil edilmesidir.

İthalatta Ortak Kurallar: İthalat, esas itibariyle serbest olmakla birlikte, gerektiği takdirde gözetim ve korunma önlemlerine konu olabilmektedir. Farklı uygulamaların, oluşturulmuş bulunan Tek Pazar ilkelerine aykırı olacağından hareketle, ithalatta uygulanabilecek bu tür önlemler ortak kurallara bağlanmıştır. Bu amaçla çıkarılan ve Uruguay Round çerçevesinde kabul edilen Korunma Önlemleri Anlaşması' nı da dikkate alan 3285/94 sayılı Konsey Yönetmeliği, ithalatta gerektiği takdirde, belirli usul ve şartlar dahilinde olmak üzere , başvurulabilecek gözetim ve korunma önlemlerine ilişkin esasları düzenlemektedir. " Ticareti devlet eliyle yürüten ülkeler " kaynaklı ithalata ilişkin olarak ise ayrı bir düzenleme söz konusudur.

Dampingli İthalata Karşı Korunma : Topluluk üreticilerine zarar verecek düzeyde dampingli fiyatlarla yapılan ithalat, gerekli soruşturma neticesinde önleme tabi tutulabilmektedir. Dampingli ithalata karşı, geçici vergi (soruşturma süresince) veya kesin vergi uygulanabilmektedir. İhracatçı fiyat taahhüdünde de bulunabilmektedir.

Sübvansiyonlu İthalata Karşı Korunma: 3284/94 sayılı Konsey Yönetmeliği çerçevesinde ihracatçı veya üretici devletin yaptığı sübvansiyonlar neticesinde rekabet gücü kazanarak Topluluk pazarına giren ve Topluluk üreticilerine zarar veren ithalata karşı, zararı ortadan kaldırmak amacıyla telafi edici vergi uygulanabilmektedir.

Miktar Kısıtlamalarının (Kotaların) İdaresi: İthalata karşı herhangi bir kota uygulamasının yürürlüğe sokulması halinde, tespit edilecek kota miktarının Topluluk ithalatçıları arasında hangi esaslar ve prosedür çerçevesinde dağıtılacağına ilişkin kurallar 520/94 sayılı Konsey Yönetmeliği ile tespit edilmiştir.

Haksız Ticari Uygulamalara Karşı Topluluk Haklarının Korunması:

Üçüncü ülkelerin uluslararası anlaşmalara aykırı ticari uygulamalarının Topluluk çıkarlarına zarar vermesi halinde, Topluluğun çıkarlarının öncelikle Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde oluşturulacak organlar nezdinde korunmasına ve bu organların etkisiz kalması halinde Topluluk tarafından tek taraflı olarak alınacak karşı önlemlere ilişkin olarak 3286/94 sayılı Konsey Yönetmeliği kabul edilmiş bulunmaktadır.

İthalatta Uygulanan Diğer Mevzuat: AB, yukarıda belirtilen temel mevzuatın yanısıra ithalattaki bazı uygulamalarda da ortak esaslar çerçevesinde hareket etmektedir. Bu uygulamaların başlıcaları şunlardır:

- Ticari Markaların Korunması ve Taklit Ürünlerin Serbest Dolaşıma Girmesinin Önlenmesi

- Çeşitli standart ve teknik şartlara ilişkin düzenlemeler
- Tekstil ve Konfeksiyon ürünleri ithalatındaki özel düzenlemeler

İhracatta Ortak Kurallar: İhracat ilke olarak serbesttir. 2603/69 sayılı Konsey Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde yürürlüğe sokulabilecek kısıtlamalar dışında, ihracatta miktar kısıtlaması yapılamaz. Yönetmelik uyarınca, temel maddelerin üretiminde görülen yetersizlikler nedeniyle ihracat kısıtlamaları yapılabilmektedir.

Resmi Destekli İhracat Kredileri: Bu alandaki OECD Uzlaşması'nı Topluluk mevzuatı haline getirmektedir. Bu düzenleme ile, kamu kredi ve sigorta kurumlarınca sağlanan orta ve uzun vadeli ihracat kredilerinin limit ve şartları kurumsal bir çerçeve içine oturtulmaktadır.

1.4.3. Ortak Sanayi Stratejisi ve Ortak Rekabet Politikası

1.4.3.1. Ortak Sanayi Stratejisi

Topluluklar sanayi stratejisinin esasını; tüketici ihtiyaçlarına cevap verebilecek kalite ve miktarda üretim yapılırken, fiyatların iç ve dış piyasalarda rekabet edebilecek düzeyde olması teşkil etmektedir.

Bu kapsamda, Topluluğun sanayi stratejisinin temel hedefi Topluluk içi rekabeti düzenleyici ve Topluluk içi ticareti arttırıcı bir sistemin kurulmasıdır. Söz konusu stratejinin esaslarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- Topluluğun gelişen dünya pazarlarındaki rakiplerine karşı ortak tutumun saptanması
- Rekabeti sağlayabilecek teknolojik gelişimin planlanması
- Makro ve mikro düzeyde toplum kesimlerinin geniş tabanlı uzlaşısının sağlanması
- Topluluk yeni sanayi yapılanmasının en az orta vadeli bir perspektif ile değerlendirilmesi ,
- Yeni tip sanayi işbirliği metodları ile Topluluk olarak rakip ülkelerde ortak yatırımlara gidilmesi

Yukarıda temel esasları özetlenen sanayi stratejisinin uygulanması ile ulaşılmak istenen hedefler ise aşağıda yer almaktadır:

- Yapısal ayarlamayı hızlandırarak sanayi dokusunun kendi sınırları içerisinde uyumlu dağılımını sağlamak,
- Sanayi örgütlenmelerini Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) düzeyinde şekillendirmek,
- Oluşturulacak Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) ve mesleki eğitim programları ile uluslar üsütü bir rekabet üstünlüğüne sahip olmak.

Tarım sektörünün aksine, Roma Anlaşması'nda sanayi sektörü için ortak bir politika öngören hükümler getirilmemiştir. Anılan Anlaşma'nın sanayi mamulleri ile

ilgili olarak öngördüğü hükümler, rekabet politikası ile devlet yardımlarının denetimini içermektedir.

1.4.3.2. Ortak Rekabet Politikası

Ortak Rekabet Politikası'nın temelini; monopolleşme, sübvansiyon gibi belirli konularda getirilen kısıtlayıcı hükümler oluşturmakla birlikte, gerek tarım, gerek sanayi, sektöründe çeşitli muafiyetler de getirilerek , belirli koşullara uyulması halinde, şirket birleşmeleri de desteklenmelidir.

Ortak Rekabet Politikası'na ilişkin hükümler Roma Anlaşması'nın 85-94. maddelerinde yer almaktadır. Bu maddelerde göze çarpan genel amaçlar arasında; rekabeti önlemeye , sınırlamaya veya bozmaya yönelik işletmelerarası anlaşmaların ve monopollerin oluşumunun ve piyasaya hakim olmalarının önlenmesi; devletin sübvansiyon uygulamalarının kısıtlanması veya yasaklanması bulunmaktadır.

Ortak Rekabet Politikası'nı düzenleyen maddelerden biri olan 85. maddede, yatay ve dikey anlaşmaların yasaklanması söz konusudur. Ancak, bu yasaklamanın da istisnaları mevcuttur (örneğin, genelde küçük ve orta ölçekli işletmelerin kendi aralarında yapmış oldukları anlaşmaların ihmal edilebilecek mahiyette olmaları nedeniyle yasak kapsamı dışında tutulmaları).

AB rekabet politikası , işletmeler arasında yapılacak ve üye ülkeler arasındaki ticareti etkileyebilecek, Ortak Pazar içinde rekabeti önleyecek, kısıtlayacak veya bozabilecek anlaşmalar yapılmasını ve Ortak Pazar' da veya bir bölümünde elde edilmiş egemen durumun kötüye kullanılmasını önlemeye yöneliktir⁶ .

⁶ - Hedef, Sayı 12, Kasım 1994, s.26

1.4.4.Bölgesel Kalkınma Politikası

Roma Anlaşması'nın giriş bölümünde, üye ülkelerin ekonomik bütünleşmelerinin başarıya ulaşması için bölgeler arasındaki ekonomik gelişme farklılıklarının giderilmesi gerektiği belirtilmiştir. Avrupa Topluluğu 1975 yılında Bölgesel Kalkınma Fonu kurmuş ve bu fondan yardım alacak bölgeleri Topluluğun Gayri Şafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'nin %75'inin altında kalan bölgeler olarak tanımlanmıştır. Topluluğun, 1975 yılında sonra üye ülkelere Bölgesel Kalkınma Politikası çerçevesinde yaptığı yardımlarla bölgeler arasındaki farklılıkların artması engellenmiş, ancak 1979 yılında ikinci petrol krizinden sonra bölgesel gelişmişlik farklılıkları artmaya devam etmiş ve Topluluğa Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi az gelişmiş bölgelere sahip üyeler katılmıştır. Topluluğun 1980'li yılların ortasında içinde bulunduğu ekonomik durgunluktan çıkmaya başlamasıyla, bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları da yavaş bir şekilde kapanma eğilimine girmiştir.

1.4.5. Diğer Ortak Politikalar

Topluluk üyesi ülkelerin ekonomilerini birbirine daha etkin biçimde entegre etmek amacıyla belirlenen ve uygulanan diğer ortak politikalar arasında; Ortak Sosyal Politika, Ortak Taşımacılık Politikası (üye ülkelerde taşımacılık ile ilgili olarak geçerli olan kuralların Topluluk düzeyinde ortak ilkelere bağlanması olup, ilk kuralı; hizmet yapan işletme, kullanılan araç ya da taşınan mala, ait olduğu ülke dolayısıyla farklı işlem yapılmasının önlenmesidir) , Ortak Vergi Politikası (iç vergilendirmedeki farkların azaltılması ve vergi mevzuatlarının harmonize edilerek özellikle sermaye kaçışının ve komşular arasında özel tüketim harcamaları sapmasının önlenmesi amacıyla yürütülmektedir) ve Ortak Para Politikası.

Maastricht Zirvesi'nde uzun vadede bir ortak savunma politikasının oluşturulmasına olanak sağlayabilecek ortak bir dış politika ve güvenlik politikası uygulanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, Maastricht Zirvesi ile, Avrupa'nın ortak olarak

savunulması konusundaki düşüncelere de yeni bir perspektif getirilmiştir. Buna göre, Ortak Savunma Politikası' nın uygulanması görevi Batı Avrupa Birliği(BAB)' ne verilmiştir.

1.5. Türkiye-AT Ortaklığı

1.5.1. Türkiye - AT Ortaklığı' nın Hukuki Temelleri

1.5.1.1. Ankara Anlaşması (Ortaklık Anlaşması)

Türkiye'nin ivedilikle AET'ye bağlanma isteğinin iki önemli nedeni bulunduğu, zamanın Türk yetkililerince aşağıdaki şekilde açıklanmıştır⁷.

" Türkiye, uzun dönemde , Batı Avrupa' da kurulabilecek siyasi bir birliğin dışında kalmak istememektedir. Öte yandan , Türkiye, gümrük birliği içinde Yunanistan'a verilecek ticari tavizlerden de yoksun kalmamak amacındadır."

Türkiye ve topluluk arasında bir gümrük birliği kurulmasını öngören, Önsöz' ünde nihai hedefi olarak Türkiye' nin Topluluğa katılmasını amaçlayan bir Ortaklık Anlaşması 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara' da imzalanmış, 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Gümrük Birliği iki taraf arasındaki sanayi ürünleri ticaretinde ve serbest dolaşım temelinde tesis edilmektedir. Tarım ürünleri ticaretinde ise Türkiye' nin tarım politikasını AT'nda uygulanan Ortak Tarım Politikası ile uyumlaştırması öngörülmektedir.

Ortaklık Anlaşmasının diğer ana hedefleri arasında ayrıca ; ekonomik ve sosyal alanlarda Türkiye' nin milli mevzuatını Topluluğunkine yakınlaştırması; Türkiye' nin ekonomisini güçlendirerek Topluluk ile arasındaki gelişme seviyesi farklılığını kapatabilmesi için Topluluğun Mali Protokoller çerçevesinde mali yardımda bulunması yer almaktadır. Ankara Anlaşması Ortaklık sürecini üç aşamada öngörmektedir:

⁷ - op.cit. , DTM Yayını, s. 212

1- 1 Aralık 1964' den itibaren 5 yıl sürmesi öngörülen ama fiiliyatta yaklaşık 7 yıl süren Hazırlık Dönemi⁸: Türkiye' ye bu süreyi on bir yıla uzatma hakkı tanınmıştır. Hazırlık dönemiyle, Türkiye' nin çeşitli ekonomik ve siyasi düzenlemelerle kendi ekonomisini güçlendirmesi ve Topluluk ekonomisine uygun hale getirmesi amaçlanmıştır. Topluluk ile ilişkileri düzenleyecek olan geçici ve mali protokoller bu dönemde yapılmıştır. Hazırlık döneminde Topluluk tarafından , Türk ekonomisi için çok önemli olan bazı tarım ürünlerinde kotalar açılmıştır. Kısaca bu dönemde Avrupa Birliği tek taraflı tavizlerle Türk ekonomisine destek olmaya çalışmıştır. Türkiye hazırlık döneminde on bir yıllık uzatma hakkını kullanmamıştır. Hazırlık dönemi içinde Türkiye' nin AT' dan sağladığı ödümler şu şekilde özetlenebilir.

- Hazırlık döneminin başlaması ile birlikte bazı Türk ihraç mallarına belirli kotalar dahilinde indirimler tanınmıştır. Tütün, üzüm, fındık, incir gibi.
- Topluluk Türkiye' ye 174 milyon dolarlık kredi sağlamıştır.
- Başta B.Almanya olmak üzere bazı AT ülkelerine işçi gönderilmesinde kolaylıklar getirilmiştir.

2- Uygulamada 1 Eylül 1971 tarihinde yürürlüğe giren bir geçici Anlaşma ile , resmi olarak ise 1 Ocak 1973' de yürürlüğe giren Geçiş Dönemi' nde Türkiye ve AT karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esası üzerinden , gittikçe gelişen bir şekilde sanayi ürünleri ticaretinde Gümrük Birliği' nin yerleşmesini üstlenmiştir. Geçiş Dönemi' nin 12 yıl sürmesi ama bunun bazı istisnalarla 22 yıl uzatılması öngörülmekteydi.

3- Tam üyelik şartlarının müzakere edileceği Son Dönem⁹: Bu dönemde, tarafların ekonomi politikaları arasındaki eşgüdümün güçlendirilmesi

⁸ - Göl, Dr.Gül; Gümrük Birliği' ne Geçişte Rekabet Gücünün Belirlenmesi ve Rekabetçi Pazarlama Stratejileri, TÜGİAD Yayını, s. 12

⁹ - AB ve Gümrük Birliği, TÜGİAD Yayını, Ekim 1994, s.10

sağlanacaktır. Ankara Anlaşması, son dönem için bir süre saptamamış, bunu taraflara bırakmıştır.

1.5.1.2. Katma Protokol

Katma Protokol, Ortaklık sürecinin Geçiş Dönemi' nde Türkiye ile AT arasında kurulan Gümrük Birliği'ne ilişkin şartları belirleyen bir Anlaşma olup, Topluluğun yükümlülükleri iki taraf arasında imzalanan bir Geçici Anlaşma ile 1 Eylül 1971' den itibaren işlemeye başlarken, Katma Protokol resmen 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Topluluğa yeni katılan ülkelerle de birer Tamamlayıcı Protokol (Uyum Anlaşması) imzalanarak Türkiye - AT Ortaklığına dahil edilmişlerdir.

-İngiltere , Danimarka ve İrlanda ile Tamamlayıcı Protokoller 30 Haziran 1973 tarihinde imzalanmış ve 1 Ocak 1974 ' de yürürlüğe girmiştir.

-Yunanistan ile Uyum Anlaşmaları da 23 Temmuz 1987 ' de imzalanıp 1 Nisan 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

-İspanya ve Portekiz' le Uyum Anlaşmaları da 23 Temmuz 1987 ' de imzalanıp 1 Nisan 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Katma Protokol'ün öngördüğü hükümler ve bunların uygulaması aşağıdaki gibi olmuştur.

-Tıpkı üye ülkeler arasında olduğu gibi , Türkiye - AET Ortaklığında malların serbest dolaşımı temelinde sanayi ürünleri (AKÇT ve EURATOM ürünleri kapsam dışındadır) ticaretinde kurulan gümrük birliği, karşılıklı olarak gümrük vergileri , eş etkili vergi ve resimler, miktar kısıtlamaları (kotalar) ve eş etkili tedbirlerin kaldırılmasını , Türk Gümrük Tarifesinin Topluluğun OGT' sine uyumunu kapsamaktadır.

Buna göre 1 Eylül 1971 tarihinden geçerli olmak üzere Topluluk Türkiye' den yaptığı sanayi ürünleri ithalatı üzerindeki gümrük vergileri ve eş etkili tedbirleri kaldırmıştır. Topluluk aynı zamanda Türkiye' den ithal ettiği sanayi ürünleri üzerindeki miktar kısıtlamalarını kaldırmış ve bu liberasyonu konsolide etmişti. Ancak Topluluk ileri ki yıllarda özellikle 1982' den itibaren Türkiye' nin bir çok tekstil-giyim ürünleri ihracatına kotalar getirerek sınırlamaya tabi tutmaktadır. Öyle ki, Topluluk Türk sanayi ürünlerinin ithalatından gümrük vergisi almamakla beraber, ithalatı kaydededer bir gelişme gösteren kalemlerde derhal kota , anti damping veya anti sübvansiyon vergileri vb. uygulamalarla ithalatını sınırlamaktadır.

-Türkiye ise Topluluktan yaptığı sanayi ürünleri ithalatına uyguladığı gümrük vergileri ve eş etkili tedbirler ile miktar kısıtlamalarını kaldırmayı ve milli gümrük tarifelerini Topluluğun OGT' si ile uyumlaştırmayı belirli bir takvim çerçevesinde yani aşamalı olarak gerçekleştirmeyi taahhütlerini yerine getirmede çok gecikmiş, ancak son yıllardaki indirimler ile yükümlülüklerinin önemli bir bölümünü gerçekleştirebilmiştir. Buna göre; daha az koruma gerektiren sanayi ürünleri için gümrük vergilerinin 12 yılda yani 1985 yılına kadar sıfırlanması gerekirken , 1992 yılı başı itibarıyla %70 ' lik bir indirim yapılmış; hassas nitelikte ve daha uzun bir süre korunma gerektiren, bu nedenle gümrük vergilerinin 22 yılda yani 1995 yılına kadar sıfırlanacağı sanayi ürünlerinde ise 1992 başında %60' lık bir indirim (1992 başında %70 ' e ulaşılmalıydı) gerçekleştirilmiş ve milli gümrük tarife sisteminin Topluluğun OGT' sine uyumu bakımından 12 yıllık listede %40 'lık ve 22 yıllık listede de %40' lık toplam indirim oranlarına ulaşılmıştır.

Tarım ürünleri geçiş dönemi sonuna kadar gümrük birliği dışında bırakılmıştır. Ancak Türkiye' nin 22 yıl içinde tarım politikalarının Topluluğun Ortak Tarım Politikasına uyumunu sağlaması gerekmektedir. Topluluk hazırlık döneminde ve geçiş dönemi sırasında 1970' li yıllarda bir kısım tarım ürünlerimiz için gümrük indirimleri yapmış, 1980 Temmuz' unda alınan 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi kararı ile 1981 yılından başlayıp 1987 başında tamamlanmak üzere tarım ürünlerimizin ithalatından

aldığı gümrük vergilerini beş aşamada kaldırmıştır. Tarym ürünlerimiz bazı istisnalar hariç AT' na gümrük vergisiz olarak girmektedir.

1.5.1.3. Mali Protokoller

Ankara Anlaşması uyarınca Türk ekonomisinin hızla kalkınarak AT ile arasındaki gelişmişlik farkını kapatabilmesi için Topluluğun Türkiye' ye mali yardımda bulunması da öngörülmüştü. Türkiye'ye verilecek kredi ve yardımların miktarı ve şartları Mali Protokol'lerle tesbit edilmekte ve Avrupa Yatırım Bankası kanalıyla Türk ekonomisinin kalkınmasına yardımcı olacak yatırım projelerine tahsis olunmaktadır. Miktarı ve şartları bir Mali Protokol ile belirlenecek bu yardım, muhtelif alt yapı ve sanayi yatırım projelerinin finansmanı için uzun vade-düşük faiz gibi uygun şartlarda verilmesi şeklinde olacaktı.

Kredilerden faydalanacak olan projelerin¹⁰:

- Ortaklık anlaşması amaçlarının gerçekleşmesine yardımcı olması,
- Türk Kalkınma Planlarında yer alması,
- Türk ekonomisinin verimliliğinin artmasına katkıda bulunacak ve özellikle Türkiye' nin daha iyi bir ekonomik altyapıya kavuşmasını sağlayacak veya,
- Tarım, sanayi ya da hizmet sektörlerinin yüksek randımanlı , modern ve rasyonel teşebbüslerle donatılmasını sağlayacak nitelikte olması, gerekmektedir.

AT' nun Türkiye' ye bir Mali Protokol çerçevesinde sağladığı yardımlar şöyle belirlenebilir.

-Birinci Mali Protokol (1964 - 1968)	:	175 Milyon ECU
-İkinci Mali Protokol (1971- 1977)	:	220 Milyon ECU
-Tamamlayıcı Protokol	:	47 Milyon ECU
-Üçüncü Mali Protokol (1979 - 1981)	:	310 Milyon ECU

¹⁰ - Gümrük Birliği' nin Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri, Vakıfbank Araştırma Dizisi No:1, 1995, s.169

-Özel İşbirliği Fonu (1980 - 1982) : 827 Milyon ECU

IV. Mali Protokol (600 Milyon ECU) 1981 - 1986 yılları arasındaki dönemi kapsamaktaydı. 1981 yılında parafe edildiği halde, Yunanistan'ın vetosu nedeniyle AT Bakanlar Konseyi tarafından onaylanmadığı için henüz serbest bırakılmamıştır. Bununla beraber, bugüne kadar işletilmeyen Dördüncü Mali Protokol dışında Topluluk 28 yıl boyunca Türkiye' ye kredi olarak 827 milyon ECU tutarında destek sağlarken, kendisi ile arasında sadece bir tercihli ticaret veya ekonomik işbirliği anlaşması olan eski Yugoslavya ve Mısır gibi bir çok Akdeniz ülkesine çok daha kısa süreler içinde ama daha fazla veya aynı tutarda yardım sağlamış bulunmaktalar.

1.5.1.4. İşçilerin Serbest Dolaşımı

Ankara Anlaşması, hem Türkiye' nin işçi fazlası sorununa bir çare bulmak ve hem de işçilerin gönderecekleri tasarrufları ile Türkiye' nin mali kaynaklarının gelişmesine yardımcı olmak üzere İşçilerin Serbest Dolaşımını öngörmektedir; bu husus 1960' ların başlarında Yunanistan ve Türkiye ile yapılmış olan Anlaşmalardan başka hiçbir ülkeye tanınmamıştır. Ancak , bu konulara ilişkin hükümler , çoğunlukla bağlayıcı olmayıp geleceğe yönelik dilekler olmaktan öteye geçememiştir.

Katma Protokol'ün 36. maddesi de bu serbest dolaşımın koşullarının 1 Aralık 1976 ile 1 Aralık 1986 yılları arasında Ortaklık Konseyi tarafından saptanmasını öngörmüştür. Ancak bu husus F.Almanya'nın kesin muhalefeti nedeniyle halen gerçekleştirilememiştir.

Katma Protokol' ün 37. maddesi ise " Topluluk ülkelerinde çalışan Türk işçilerinin işe giriş , çalışma koşulları ve ücret bakımından , Topluluk üyesi ülkelerin işçileri ile aynı hakları paylaşmalarını hükme bağlamıştır." Bu konuda bazı önlemler alınmıştır., yenilerinin de alınmasına gerek vardır. Aksine, 1980 yılı sonlarından itibaren AT üyesi ülkelerin Türk vatandaşlarına vize uygulamaya başlamışlardır.

1.6. Tam Üyelik Başvurusu ve Sonrası

14 Nisan 1987’ de Türkiye, Ankara Anlaşması çerçevesinde değil, daha önceki AB genişlemelerinde aday ülkelerin yaptıkları gibi Roma Anlaşması’ nın 237. Maddesine dayanarak “ Tam Üyelik” başvurusunu yapmıştır.

AB, bu başvuruyu inceleyerek Türkiye’ nin tam üyelik müzakerelerine henüz hazır olmadığını ancak ortaklık ilişkilerini derinleştirerek sürdürmesi gerektiğini bildirmiştir. AB, Türkiye’ nin tam üyelik başvurusuna verilen yanıtta ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesi için dört ana tema önermiştir.

Kamuoyunda “Matutes Paketi” olarak bilinen bu temalar;

- Gümrük Birliği’ nin tamamlanması
- Mali İşbirliği’ nin canlandırılması (IV.Mali Protokol’ün işlerlik kazanması)
- Ekonomik işbirliğinin geliştirilmesidir.

Ancak öngörülen bu program işlerliğe kavuşamamıştır. Yüksek nüfus artış hızı, dinsel ve kültürel farklılıklar, demokrasi ve insan hakları uygulamalarındaki aksaklıklar, ekonomik istikrarsızlık, kalkınmışlık düzeyinin düşüklüğü, Kıbrıs Sorunu, Yunanistan’ ın engellemeleri Türkiye’ nin Avrupa Topluluğu’ na tam üye olarak kabul edilmemesinin nedenleri olmuştur. Bu nedenlerin yanısıra diplomatik açıdan değerlendirildiğinde Türkiye Topluluk ile ilişkilerde kişiselilişkilerin önemini fark edememiştir. Altılar yanında, sonradan Topluluğa katılan üyelerle ilişkilere dinamizmin kazandırılması amacıyla ; başkentlerde birebir görüşmeler yaparak Türkiye’ nin Topluluk açısından öneminin uygulanması yerine sadece konsey ve komisyon çalışmaları ile yetinilmiştir.

Sovyet sisteminin dağılması ve Körfez savaşı, Türkiye’ nin Avrupa için önemini bir kez daha teyid ettiği için AB, ilişkileri yoğunlaştırmak yönünde adımlar

atmış, bu bağlamda 1991 yılında ortaklık konseyi yeniden toplanmaya başlamış, 1992 yılından itibaren ilişkiler normale dönmüş, ancak mali işbirliği işlerlik kazanamamıştır.

8 Kasım 1993' de Ortaklık Konseyi, Gümrük Birliği hedefini teyid etmiş ve ana hatlarıyla bu konuda bir program çerçevesi çizmiştir. Avrupa Birliği' nin , Türkiye' nin tam üyeliğine sıcak bakmamasının başlıca nedenlerinden birisi de birliğe getireceği ekonomik yükün, sağlayacağı ekonomik getiriden daha fazla olacağı düşüncesidir. Tüm bunlara karşın Birlik hiç bir zaman Türkiye' yi açık bir biçimde reddetmemiştir. 1994 yılı ithalat rejimi, AB açısından gerçek bir tercihli tarife sistemi oluşturan bir aşama olmuştur.

1.7. Türkiye AB Ekonomik İlişkileri

1.7.1. Ticaret Hacmi

Yıllardan beri AB, Türkiye2 nin hem ithalatta hem ihracatta en önemli ticaret ortağı olmuştur. Türkiye' nin toplam ihracatının % 50' si Topluluğa yapılmakta, ithalatın ise % 43'ü birlik kaynaklı olarak gerçekleştirilmektedir. 1987 yılında Türkiye' nin AB ülkelerine ihracatı 4.9 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiş ve 1994 yılında 8.2 milyar dolara çıkmıştır. Öte yandan Türkiye 1993 yılında AB' nin ithalat yaptığı ülkeler arasında 19.sırada yer alırken , AB' nin en çok ihracat yaptığı ülkeler içinde ise 10. sırada bulunmaktadır.

Tablo 1.1. Türkiye -AB Dış Ticareti(1969-1994)

Yıllar	AB'ne İhracat (Milyon \$)	Toplam İhracattaki Payı(%)	AB'den İthalat (Milyon \$)	Toplam İthalattaki Payı(%)	Ticaret Hacmi (Milyon \$)	Toplam Ticaretteki Payı(%)
1969	266.7	49.69	393.0	49.05	659.7	49.31
1970(1)	294.4	50.04	426.9	45.06	721.4	46.97
1971(2)	329.4	48.96	581.5	49.67	910.9	49.31
1972	428.0	48.37	851.0	54.47	1,279.1	52.26
1973(3)	652.1	49.51	1,160.9	55.65	1,813.1	53.27
1974	761.0	49.67	1,747.6	46.26	2,508.6	47.25
1975	644.6	46.01	2,377.9	50.18	3,022.5	49.23
1976	1,016.5	51.86	2,411.4	47.02	3,428.0	48.36
1977	896.5	51.15	2,558.9	44.15	3,455.4	45.77
1978	1,127.2	49.26	1,930.7	41.98	3,057.9	44.40
1979	1,131.5	50.04	1,941.8	38.30	3,073.3	41.93
1980(4)	1,299.7	44.66	2,360.3	29.84	3,660.0	33.83
1981(5)	1,564.0	33.26	2,632.4	29.47	4,196.5	30.78
1982	1,801.6	31.35	2,565.8	29.02	4,367.4	29.94
1983	2,066.3	36.07	2,775.4	30.05	4,841.7	32.36
1984	2,780.4	38.98	3,314.3	30.81	6,094.8	34.07
1985	3,204.0	40.26	3,895.1	34.34	7,099.1	36.78
1986(6)	3,263.1	43.76	4,564.9	41.11	7,828.1	42.17
1987	4,867.7	47.77	5,665.8	40.02	10,533.6	43.26
1988	5,098.3	43.72	5,895.1	41.12	10,993.4	42.29
1989	5,407.8	46.52	6,055.2	38.34	11,463.0	41.81
1990	6,892.8	53.19	9,328.3	41.82	16,221.1	46.00
1991	7,042.0	51.08	9,221.4	43.80	16,263.4	46.96
1992	7,602.7	51.70	10,049.6	43.90	17,652.3	32.70
1993	7,288.4	47.50	12,949.5	44.00	20,237.9	44.60
1994	8,269.0	45.67	10,279.0	44.17	18,548.0	-

Kaynak: HDTM

(1) Katma Protokol imzalandı

(2) Katma Protokol'ün ticari hükümleri "Geçici Anlaşma" ile yürürlüğe kondu.

(3) Katma Protokol yürürlüğe girdi. İngiltere, İrlanda ve Danimarka Topluluğa katıldı.

(4) 24 Ocak Kararları yürürlüğe kondu

(5) Yunanistan Topluluğa katıldı. (6) İspanya ve Portekiz Topluluğa katıldı.

AB' ye yapılan ihracatın ülkelere göre dağılımına bakıldığında, Almanya' nın ilk sırada yer aldığı görülmektedir. 1995 yılında Almanya' ya yaklaşık 5 milyar dolarlık ihracat yapılmıştır. Almanya 2. sıralama olarak; bazı yıllarda değişmekle beraber İtalya, İngiltere, Fransa ve Hollanda izlemektedir.

İhracattaki eğilime benzer gelişme ithalatta da yaşanmıştır. AB ülkelerinden yapılan ithalatın Türkiye' nin toplam ithalatı içindeki payı % 45' lere yaklaşmıştır. AB ülkelerinden 1987 yılında yapılan ithalat 5.6 milyar dolar düzeyinde iken , 1994 yılında 11 milyar dolar düzeyine erişmiştir. İthalatta da ihracata benzer olarak Almanya ilk sırayı alırken, bu ülkeyi sırasıyla İtalya, Fransa, İngiltere ve Hollanda takip etmişlerdir.

Tüm bu göstergeler Türkiye' nin AB ülkeleriyle ekonomik açıdan büyük ölçüde bütünleştiğini göstermektedir. Bunun yanında Türkiye' nin AB' ye sonradan katılan ve benzer ekonomik yapıya sahip Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi ülkelerle dış ticaret hacminin oldukça düşük olduğu görülmektedir.

1.7.2. Yabancı Sermaye

Yıllar içinde Türkiye ile AB arasındaki yakınlaşma, ticari ilişkilerle kalmamış yabancı sermaye açısından da olumlu yönde gelişmiştir. AB ülkeleri Türkiye' deki yabancı sermaye içinde en yüksek paya sahip ülkeler konumuna gelmiştir. Örneğin Türkiye' deki AB kaynaklı doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının payı, Türkiye' ye giriş izni verilen yabancı sermayenin % 55'i oranındadır. Yabancı sermaye iştiraki olan Türk şirketleri temel alındığında , bu oran %43 düzeyindedir.

1980 sonrası giren toplam yabancı sermayede, 1980 yılında %38.5 payı olan AB ülkeleri, bu oranı 1989 yılında %54.4' e yükselmiş ve sonraki yıllarda %58.6' ya kadar çıkartmıştır. Bu hızlı gelişme 1993 yılında duraklamış ve AB ülkelerinin 1980 sonrası toplam yabancı sermaye girişleri içindeki payı %55.6' ya düşmüştür.

Bu gelişmelerde yabancı yatırımcılara ek olanakların sağlanması önemli rol oynamıştır. AB ülkelerinden Fransa %15.69'luk payla yabancı sermaye açısından ilk sırayı alırken Fransa' yı , Hollanda (%14.19), Almanya(%8.60), İngiltere (%7.60) ve İtalya(%7.12) izlemektedir.

1.8. Gümrük Birliği' nin Etkileri

1.8.1. Türk Sanayi Sektörünün Gümrük Birliği Karşısında Durumu

1.8.1.1. Üretim Girdileri Açısından

Hammadde ve girdi maliyetleri : Türkiye' nin ithalatının önemli bir bölümünü hammaddeler (1993 'te % 54.7) ve yatırım malları (%31.4) oluşturmaktadır. İthalatın büyük bölümü AB ülkelerinden yapılmaktadır. Gümrük Birliği' nden sonra bu oran daha da artacaktır. İhracata yönelik ithalatta AB' den ithal edilecek hammadde girdi maliyetlerinde mevcut muafiyet nedeniyle bir değişim söz konusu değildir. İhracata yönelik olmayan üretimler için AB' den yapılacak hammadde ve yarı mamul ithalatı, gümrüklerin sıfıra inmesinden dolayı ucuzlayacak, üçüncü ülkelere yapılacak ithalatta ise OGT' den dolayı genelde ucuzlama olacaktır.

İşgücü :Türkiye 'de işgücü maliyetleri verimlilik gözönüne alındığında maliyet yüksektir. Avrupa ülkelerinde verimlilik artarken bizde düşmektedir. Türkiye' de reel ücretler 1988' den bu yana verimlilikle oransız olarak artmaktadır.

Ücret maliyetlerinde vergi, sigorta , fon gibi mali yükümlülükler de önemli rol oynamaktadır. Yapılan çalışmalar Türkiye' de sendikali işyerlerinde ücretlerin verimlilik esasına göre yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Enerji: Enerji maliyetleri gelişmiş ülkelere göre yüksektir. Bir yandan devletin enerji üretimi yatırımlarına kaynak ayıramaması, öte yandan eldeki mevcut tesislerin rasyonel ve ekonomik esaslara göre işletilememesi enerji maliyetlerini yüksek düzeylerde tutmaktadır. Bu ise sanayi sektörünün ana girdilerinden biri olan enerjinin, bir maliyet unsuru olarak rekabet gücünü düşürmesine neden olmaktadır.

Bu gelişmelerde yabancı yatırımcılara ek olanakların sağlanması önemli rol oynamıştır. AB ülkelerinden Fransa %15.69'luk payla yabancı sermaye açısından ilk sırayı alırken Fransa' yı , Hollanda (%14.19), Almanya(%8.60), İngiltere (%7.60) ve İtalya(%7.12) izlemektedir.

1.8. Gümrük Birliği' nin Etkileri

1.8.1. Türk Sanayi Sektörünün Gümrük Birliği Karşısında Durumu

1.8.1.1. Üretim Girdileri Açısından

Hammadde ve girdi maliyetleri : Türkiye' nin ithalatının önemli bir bölümünü hammaddeler (1993 'te % 54.7) ve yatırım malları (%31.4) oluşturmaktadır. İthalatın büyük bölümü AB ülkelerinden yapılmaktadır. Gümrük Birliği' nden sonra bu oran daha da artacaktır. İhracata yönelik ithalatla AB' den ithal edilecek hammadde girdi maliyetlerinde mevcut muafiyet nedeniyle bir değişim söz konusu değildir. İhracata yönelik olmayan üretimler için AB' den yapılacak hammadde ve yarı mamul ithalatı, gümrüklerin sıfıra inmesinden dolayı ucuzlayacak, üçüncü ülkelere yapılacak ithalatla ise OGT' den dolayı genelde ucuzlama olacaktır.

İşgücü :Türkiye 'de işgücü maliyetleri verimlilik gözönüne alındığında maliyet yüksektir. Avrupa ülkelerinde verimlilik artarken bizde düşmektedir. Türkiye' de reel ücretler 1988' den bu yana verimlilikle oransız olarak artmaktadır.

Ücret maliyetlerinde vergi, sigorta , fon gibi mali yükümlülükler de önemli rol oynamaktadır. Yapılan çalışmalar Türkiye' de sendikali işyerlerinde ücretlerin verimlilik esasına göre yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Enerji: Enerji maliyetleri gelişmiş ülkelere göre yüksektir. Bir yandan devletin enerji üretimi yatırımlarına kaynak ayıramaması, öte yandan eldeki mevcut tesislerin rasyonel ve ekonomik esaslara göre işletilememesi enerji maliyetlerini yüksek düzeylerde tutmaktadır. Bu ise sanayi sektörünün ana girdilerinden biri olan enerjinin, bir maliyet unsuru olarak rekabet gücünü düşürmesine neden olmaktadır.

Finans: Türkiye’ de para maliyeti ciddi bir sorundur. Mali kaynak yetersizliğine bir de devletin bu kaynaklara büyük ölçüde ortak olması para maliyetlerini aşırı bir şekilde yükseltmektedir. Bu durum yeni yatırımcıları caydırıcı olmakta, mevcut yatırımların da gelişmesini engellemektedir. Yeni, darboğaz giderme ve kapasite artırma yatırımları yapılamamakta , dolayısıyla teknolojik yenilenme , eğitim kurumsallaşma , ölçek büyütme gibi ihtiyaçlar ertelenmekte , firmalar günü kurtarmaya çalışmaktadırlar. Bu ise Gümrük Birliği’ nden sonra Türk sanayinin rekabet gücü açısından önemli sorunlar doğuracaktır.

Teknoloji: Türk sanayi sektörünün teknolojik alt yapısının AB ile rekabet edecek düzeyde olduğunu söylemek mümkün değildir. Uzun dönemli rekabet gücünün sağlanabilmesi ise ancak modern teknoloji ve üretime yönelik yatırımlarla mümkündür. Ancak teknoloji çok pahalı bir yatırımdır. Türkiye’ de Devlet ve Özel Sektör’ ün AR-GE faaliyetlerine ayırabildiği kaynaklar çok kısıtlıdır. Gümrük Birliği’ ne girildiğinde teknoloji gerektiren ve patent aranılan konularda Türk firmaları zorlanacaktır. Patent sisteminin Gümrük Birliği ile daha bağlayıcı biçimde uygulanacağı düşünülürse, bazı işletmelerin rekabet güçlerini kaybedeceğini beklemek gerekir.

1.8.1.2. Ürün Rekabeti Açısından

Üretim girdilerindeki konumu dolayısıyla Türk sanayisinin nihai ürün bazında AB ile rekabette zorlanacağı söylenebilir. Nitekim, Türkiye ile benzer bir pozisyonda bulunan İspanya , Portekiz , Yunanistan , İrlanda gibi ülkelerin ithalatlarında Gümrük Birliği ertesinde önemli artışlar görülmüştür. Öte yandan Türk tüketicisinin genel tüketim davranış biçimine bakıldığında yabancı menşeli ürünlere karşı tercih kullandığı gözlenmektedir. Bu durum ise yukarıda değinilen Gümrük Birliği’ nin ilk ve kısa vadeli etkilerinden olan nihai ürün ithalat artışında önemli bir faktör olacaktır¹¹.

¹¹ - Erdoğan, Pekcan; AT ve GB’ ne Türkiye’ nin Uyumu ve Sorunları, İTO Yayın No:1994-30, s.135-136

Tüketicinin yabancı menşeli ürüne ilgisi yerli üretim dokusunda arz daralmasına neden olurken ölçek meselesini de gündeme getirecektir. Optimal ölçeklere ulaşamamış sanayi kollarında ölçeğe bağlı maliyet , rekabeti zorlayacaktır.

1.8.2. Gümrük Birliği' nin Türk Ekonomisine Etkileri

6 Mart 1995 tarihinde Bakanlar seviyesinde gerçekleştirilen 36 ncı Türkiye - AB Ortaklık Konseyi toplantısında alınan 1/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararının ışığı altında 30 Ekim 1995' de yapılan Ortaklık Konseyi toplantısı ile Gümrük Birliği süreci , 13 Aralık 1995 tarihinde Avrupa Paramentosunun 343 lehte oyla (hayırlar 149 oy) onaylaması sonucunda 1 Ocak 1996' da hukuken gerçekleşmiştir. Türkiye - AB Gümrük Birliğinin tamamlanmasına esas olan temel hukuk metni, Katma Protokol' dur. Protokol, aslında gümrük birliğinden çok “ ortak pazar “ temeline dayanan bir birleşme modeline oturmaktadır. Çünkü Türk işgücünün AT ülkelerinde 1976 - 1986 döneminde Topluluk içinde serbest dolaşımına ilişkin hükümler, Protokol' de vardır. Bu , Türkiye' nin uluslararası hukuk açısından elde etmiş olduğu önemli bir haktır. Bu haktan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile vazgeçmek , Türkiye' nin AB karşısında en önemli kozu ve karşılaştırmalı üstünlüğünden fedakarlık yapmasıyla eş anlamlıdır. Çünkü AB , Türk mallarından değil, bu malları üreten Türk el emeğinden çekinmektedir¹² .

Türkiye' ye verilecek mali yardım Türkiye ekonomisinin yeniden yapılanmasına yeterli olmadığı için, Gunnar Myrdal' ın “ kutuplaşma teorisi “ nin Gümrük Birliği ile birlikte ortaya çıkma ihtimali söz konusudur. Türkiye gibi gelişme yolunda olan bir ülkenin kendisinden daha zengin ülkeler grubu ile gümrük birliği bazında oldukça ileri seviyede bir ekonomik birleşmeye gitmesi, ülkeler ve bölgeler arasındaki gelişme seviyesi farkını daha da arttıracak, kaynakların AB' ne akmasına yol açabilecektir. Bunun sonucunda zengin ülkeler daha zengin, fakirler ise daha fakir bir konuma düşebilecektir. Bu sebeple, Gümrük Birliğinin Türkiye' yi olumsuz yönde

¹² - op.cit.Karlık, Prof.Dr.S.Rıdvan: s. 602

etkilememesi için mutlaka, AB' den alınacak ekonomik ve mali desteğin artırılması gerekir. Gümrük Birliği , Türkiye' nin AB' ne tam entegrasyonunda bir kilometre taşıdır.

Türkiye' nin geleceği , son 200 yıldır izlediği politikalara uygun olarak Batı dünyasıyla entegrasyonda yatmaktadır. Bu entegrasyon gerçekleştirilirken , ülkenin çıkarları korunmadan , gerekli mali yardım yeterince alınmadan, işçilerin serbest dolaşımı konusundaki haklara sahip çıkılmadan , Türk vatandaşlarına AB tarafından konan vizeler kaldırılmadan ve her şeyden önemlisi tam üyelik başvurusundan günümüze kadar 8.5 yıl geçmiş olmasına rağmen , bu konuda yeşil ışık görülmeden gözü kapalı bir şekilde AB ile Gümrük Birliği bazında birleşmeye gitmek , Ankara Antlaşması ve Katma Protokol' ün lafzına ve ruhuna aykırıdır. Türkiye' nin AB' ne tam üye olmadan “ ikinci sınıf “ bir ülke statüsünde 'AB' ne entegre olması , Birliğin “ yapısal fonlarından “ Türkiye' nin yararlanamaması sonucunu doğuracaktır. Daha önemlisi , Türkiye AB' nin organlarında temsil edilip alınan kararlara katılamayacak , onların özellikle “ rekabet” ve “ dış ticaret politikaları “ konusunda aldıkları kararları aynen uygulamak zorunda kalacaktır. Aksi bir davranış, konunun Avrupa Birliği Adalet Divanına gitmesine yol açabilecektir.

Böylece Türkiye , AB müktesebatında şimdiye kadar denenmemiş bir hukuki yapı içinde önemli bir yük altına girmiştir. Bu sebeple yeni konuma uygun “ yeni mali araçlar “ ile Türkiye ekonomisi desteklenmelidir. Çünkü, Gümrük Birliği'nin başarısızlığı , taraflara politik ve ekonomik bir maliyet getirecek ve bu başarısızlık ileride Türkiye' nin AB' ne tam üyeliğini tehlikeye sokabilecektir. Bu maliyete katlanmamak için Birlik, dayanışma projeleri geliştirmeli, Türkiye' nin AB' nin bütçe sistemine katılımı sağlanmalı ve mutlaka Maastrich Antlaşması' nda olduğu gibi bir Ortak Uyum Fonu oluşturulmalıdır. Bu Fon , Türkiye' nin AB üyelerinin refah seviyesine ulaşmasını sağlamaya yardım etmeli bölgeler arası kalkınma farklarını gidermeye yarayacak bir kaynak transferi niteliği taşımalıdır.

Gümrük Birliği' nin Türkiye ekonomisi üzerindeki muhtemel etkileri konusunda çok önemli nokta, Türkiye' nin kendi çıkarlarıyla ilgili konuların görüşüldüğü AB organlarında temsil edilememesidir. Böylece ,Yunanistan' ın veto hakkı ortadan

kaldırılmalıdır. Nitekim Bakanlar Konseyi' nde Türkiye' ye verileceği açıklanan 375 milyon ECU 'lük hibe yardıma ilişkin yönetmeliğin onaylanma sürecinde Yunanistan' ın bu yardımın yürürlüğe girmesini haksız olarak engellemesi, Türkiye' ni, AB' den sağlayacağı mali desteğin en önemli kısmının işlemlerini bir süre geciktirmiştir. Gümrük Birliği' nin Türk ekonomisi üzerindeki etkileri incelenirken , mali yardımların bu şekilde aksamasının yaratacağı olumsuz etkileri, gözden uzak tutmamak gerekir.

1.8.2.1. Dış Denge Üzerine Etkileri

Gümrük Birliği' nin dış denge üzerine etkileri öncelikle, ithalat ve ihracat üzerine görülecektir. Toplulukta yapılacak ithalat artışı ;

- Sıfırlanan gümrüklere,
- Topluluk çıkışlı ithal mallarına yönelik talebin fiyat esnekliğine,
- Ticaret sapması,ticaret yaratılması ve her iki durumda karşılaşılabilecek ticaret genişlemesinin yol açacağı ithalat artışına,
- Yurt içinde yerleşik yerli ve yabancı firmaların Türk piyasasını kaptırmamak için yapabilecekleri fiyat indirimlerinin fonksiyonuna bağlanabilir.

Bu değişkenlerden ilk üçü ne kadar yüksek , sonuncusu ise ne ölçüde düşük olursa, ithalat artışı o kadar fazlalaşacaktır. Türkiye' nin AB ile bütünleşmesi sonucunda özellikle kotaların kalkması, bu ülkelere yönelik ihracatı artıracaktır. Artışın büyüklüğü ise , tekstil ve hazır giyime yönelik Birlik talebinin fiyat esnekliğine bağlıdır. İhraç malları üzerindeki teşviklerin kaldırılması ya da Topluluktaki seviyelere getirilmesi ise, ihracatı azaltıcı etkiler yaratacaktır. Diğer taraftan Topluluğa yönelik ihracat artsa bile , ihraç edilebilir fazla sabit fiyatlarla arttırılamaz ise, dış dünyaya yapılan ihracatta bir azalma olabilir. Böylece, toplam ihracatta önemli bir değişme olmayabilir. Buna karşılık, Topluluk çıkışlı ithalat ortaya çıkmayabilir. Gümrüklerin aşamalı olarak sıfırlanmasına bağlı olarak özellikle dayanıklı tüketim malları talebi, yüksek fiyat esneklikleri sebebiyle önemli sıçramalar gösterebilir.

AB' nin OGT' nin uygulanması sonucunda Türkiye , daha önce yüksek korumacılık ile yurt içinde ürettiği bazı maddeleri , AB dışından ithal etme durumuyla karşılaşacaktır. Bunun sonucunda, Türkiye'nin dış ticaret dengesi bozulabilecektir. Gümrük Birliği' nin ticaret saptırıcı etkisi de olabilecektir. Üçüncü ülkelerden yatırım ve ihracat teşvikleri kapsamında gümrük vergisi ve fonlardan istisna tutularak ithal edilen yatırım ve ara mallarına OGT uygulanacağından , bu malların ithalatında AB' ne doğru bir kayma olabilecektir. Ayrıca, OGT' nin uygulanması sonucunda Türkiye , dış rekabete açılacağından, önceleri daha yüksek koruma oranları ile yurt içinde üretilen bazı maddelerin ithalatı ucuzlayacaktır. Buna karşılık ihracatta kısa dönemde , tekstil ve konfeksiyonda AB' nin uyguladığı kotaların ve bazı tarife dışı engellerin kalkması ile bir artış olacaktır. Sonuç olarak dış ticaret ve buna bağlı olarak ödemeler dengesinde kısa dönemde bir kötüleşme beklenmektedir.

1.8.2.2. Dış Ticaret Hadleri Üzerine Etkileri

Türkiye AB -Gümrük Birliği' nin dış ticaret üzerinde iki önemli etkisi olacaktır. Birinci etki, Gümrük Birliği' nden sonra , daha önce dışarıdan ithal edilen bazı maddelerin AB' den ithal edilmesiyle ortaya çıkan “ ticaret sapmasından “ kaynaklanır. Daha yüksek maliyetli AB malları birlik sonucunda Türk pazarına girerken , üçüncü ülkelerin düşük maliyetli üreticileri OGT' ni aşamazlar ise, AB lehine bir ticaret sapması doğacaktır. Bu durum, ticaret hadlerinin kötüleşmesine yol açabilecektir. Buna karşılık üçüncü ülkelerin düşük maliyetli üreticileri , Türkiye pazarını kaybetmek istemezler ise , OGT' ni aşacak kadar fiyatlarını indireceklerdir. Bu durumda ticaret sapması olmayacak ve dolayısıyla ticaret hadleri Türkiye lehine dönebilecektir.

1.8.2.3. İhracata Yönelik Sanayi Dallarına Etkileri

İthalata rakip sanayi dalları, Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesinden sonra, pazarda daha önceden bulunmanın sağladığı pazarın eğilimlerini bilmenin avantajlarından faydalanacaklardır. Talebin uzun zamandır ağırlıklı olarak yerli firmaların ürettiği mallarla

karşılanıyor olması, tüketicinin belirli markalara olan alışkanlığı ile diğer psikolojik kaynaklı tüketim alışkanlıkları, yerli sanayiler lehinedir. Ayrıca, coğrafi şartlar sebebiyle yerli firmaların taşıma giderlerinden dolayı yabancı firmalara göre daha avantajlı olmaları, bu firmaların rekabet gücünü büyük ölçüde pozitif etkileyecektir. Bunun yanında yerli firmaların oluşturduğu yaygın servis ağı, taksitli satış gibi faaliyetler, başlangıç aşamasında tüketicinin tercihlerini yerli sanayi lehine kaydırabilir.

Bütün bu faktörlerle birlikte, işletme büyüklükleri de uyum sağlama sürecinde çok önemli olacaktır. Bunun için entegre ve düşük verimle çalışan tesisler bölünmelidir. Bunlar, küçük ve verimli özel işletmelere dönüştürülmeli, doğrudan finansman (joint venture) şeklinde, ileri teknoloji ile üretim yapacak küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin kuruluşu ise teşvik edilmelidir.

Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği' nin Türkiye' deki serbest piyasa düzeninin yerleşmesine olumlu katkıları olabilecektir. Türkiye' de oligopol durumunda olan ve yüksek kar marjlarıyla çalışan çok sayıda firma, Gümrük Birliği' nden sonra kar marjlarını azaltacaklardır. Bunun ilk yansıması fiyatlara olacak ve tüketici aynı malı daha ucuza alabilecektir. İkinci yansıma ise, daha düşük maliyetle üretim yapmak amacıyla, firmaların yeni teknolojik yatırımlara yönelmesi olacaktır. Bunun sonucunda yerli firmaların yabancı firmalarla ortaklık şeklinde oluşturacağı teknoloji ve sermaye aktarımını sağlayan şirketlerin sayısında artış olabilecektir. AB' ne entegrasyon dışından ihracat yapan uzak doğu ülkeleri firmalarının, pazar paylarını kaybetmemek ya da genişletmek amacıyla Türk firmaları ile birlikte iş yapmaları sonrası gelebilecek Japon ve Uzakdoğu sermayesi, Gümrük Birliği' ne girmenin diğer bir avantajıdır.

Birlik sonucunda yabancı sermaye girişindeki artış, önemli ölçüde yabancı sermayenin teşvik edilmesindeki yetki dağınıklığının ortadan kaldırılmasına, fikri mülkiyetlerle ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasına ve AR-GE faaliyetlerine verilen desteğin artırılmasına bağlıdır. Türkiye' nin AB ile Gümrük Birliğine giderken göz

önünde bulundurulması gereken diğer bir önemli konu da, cihaz, ekipman, personel ve üretim teknolojileri yönünden firmaların teknik yeterlilikleridir.

Gümrük Birliği' nin gerçekleşmesi sırasında sanayi ürünlerinin taşınması gereken nitelikler , pazar şartları , fiyatı, kullanma emniyeti ve karşılamayan malların satış sonrası servisi çok önemlidir. Dolayısıyla eski yönetim ve kalite anlayışları ile ithalata rakip sayılabilecek sanayilerin varlıklarını devam ettirmeleri oldukça zordur. İthal girdi kullanarak üretim yapan ihracatçılar, Gümrük Birliği' nin başlamasıyla birlikte , bu durumdan yararlanarak maliyetlerini aşağıya çekeceklerdir.

1.8.2.4. Teşvik Politikalarına Etkileri

1. Yatırım Teşvikleri

Türkiye' de 1980' li yıllarda başlayan, 1990' lı yılların ilk yarısında uygulanan Yatırımları Teşvik Sistemi; nakit destek ve hibeler, vergi teşvikleri, kredi teşvikleri ağırlıklı bir özellik taşımıştır. Bu sistem çerçevesinde , teşvik tedbirleri ve bu tedbirlerin oran veya miktarlarında yapılan düzenlemelerle sektörel tercihler yapılmış, bölgesel kalkınmışlık farklarının giderilmesi yönünde çaba harcanmıştır. 1990' lı yıllara gelindiğinde, dünyadaki sosyal, politik, ekonomik ve ticari gelişmelerin ve küreselleşmenin bir sonucu olarak, yatırımların teşvikine yönelik milli uygulamalardaki haksız rekabet unsurları aşırı derecede denetlenir duruma gelmiştir. Bölgeselleşme sonucunda ülkelerin milli sübvansiyon ve teşvik sistemlerini tek başlarına belirleme imkanları büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. AB' de , devlet yardımlarının kesin bir tanımı yapılmamıştır. Komisyon, yardımların şeklinden çok yaratacağı etkilere önem vermektedir. AB' de binaların dışında kalan tüketicilere yapılan sosyal nitelikli yardımlar , doğal afetler veya olağanüstü olayların yol açtığı zararları karşılamak için yapılan yardımlar, refah seviyesinin düşük veya istihdam eksikliği olan bölgelerin ekonomik gelişmesini desteklemeye yönelik yardımlar , haksız rekabet yaratmayacak şekilde belirli ekonomik bölgeler veya belirli ekonomik faaliyetlerin gelişmesini kolaylaştırmak amacıyla yapılan yardımlar, kültür değerlerinin korunmasına yönelik yardımlar, Birlik ile bağdaşır

teşvikler olarak değerlendirilmektedir. Devlet desteği sürekli olmamalı, bir süre sonra sektör veya işletme devlet desteği olmaksızın rekabet edebilecek bir yapıya kavuşmalı, şeffaf ve açık bir özellik taşımali, haksız rekabet yaratmamalı, sektörel veya işletme bazında küreselleşmeye yönelik yeniden yapılanmaya katkıda bulunmalı, rekabet imkanını kaybetmiş şirket veya sektörlerle yönelik olmamalıdır. Rekabet üstünlüğünü kaybetmiş ve zarar eden işletmeleri veya tesisleri ayakta tutumaya yönelik devlet yardımları, AB’de kesin olarak teşvik sistemi dışına çıkarılmış ve yasaklanmıştır.

Bu konudaki en önemli nokta, uygulamalarda şeffaflık ve karşılıklı bildirimin zorunlu olması ile uygulamaların AB kontrolüne girmesidir. Böylece, tekstildeki mevcut teşvik sistemi AB tarafından değerlendirilecek ve gerekirse değiştirilecektir. Diğer sektörlerdeki teşvikler GB’ne girişi izleyen 2 yıl içinde AB sistemine uygun duruma getirilecektir. 12 milyon ECU üzerindeki teşvikler AB’ne bildirilecek, Türkiye AB’nin görüşüne katılmadığı takdirde konu hakeme götürülecektir. KİT’lere yapılan sübvansiyonlar iki yıl içinde kaldırılacaktır. KİT’ler ile bir özel kuruluş arasında hiç bir ayırım kalmayacaktır. Türkiye, tekstil sektörü ile ilgili teşvikli yatırımlara artık devam edemeyecektir. Diğer sektörlerdeki teşvikler, 1997 yılı sonuna kadar AB sistemine uygun duruma getirilecektir.

Türkiye’deki teşvik mevzuatı ile AB teşvik mevzuatı arasında başlangıç ilkeleri açısından önemli farklılıklar vardır. AB teşvik mevzuatı, rekabet ilkesini ön plana çıkarmaktadır. Rekabeti bozan veya bozma tehdidi oluşturan yardımlar kabul edilmemektedir. İkinci olarak, AB kendi anlayışı doğrultusunda devlet yardımlarının amaçlarını açıkça belirtmiştir. Desteklenecek özel sektörler ve bölgeler tanımlanmıştır. Üçüncü fark, yardım türleri ve kaynaklarındaki çeşitlilik ve yardım edilmesi düşünülen sektör veya kuruluşun özel durumuyla ilgilidir.

Türkiye’nin az gelişmiş bölgelerindeki yatırımlar için uygulanan teşvikler, 2001 yılına kadar devam edebilecektir. Gelişmiş ve normal yörelerde de yeni yatırım dışında kalan yatırımların eşit şartlarla teşvik edileceğidir. Yatırımlardaki teşvikler

içinde en önemlisi olan yatırım indirimi uygulamasında azami oran (%70) , hem kalkınmada öncelikli yörelere hem de özel önem taşıyan sektörler için ve bu kapsamda yeni yatırım dışındaki diğer yatırımların tümü için yöre farkını ortadan kaldırmaktadır. Yöresel teşvikler açısından öncekilere göre farklı yanı, bu yörelere taşınma durumunda % 50 oranında masraflara kredi sağlanacağı ve arsa katkısında bulunulacağıdır.

AB' de devlet yardımları, özellikle spesifik sektörler için kullanılmaktadır. Spesifik sektörleri üye ülkeler değil, AB seçmektedir. Güç durumundaki sanayi sektörleri şunlardır: tekstil/giyim, sentetik elyaf, demir çelik, gemi inşa ve otomotiv. Türkiye' de geçiş dönemi içinde ayırımında bu sanayilere verilecek sübvansiyonlara uyum sağlayacaktır. Bölgesel kalkınmada öncelik kadar önemli hususlardan biri de, KOBİ' lerin desteklenmesidir. AB içindeki devlet yardımları dışındaki Fon ve Kredi kurumlarının yatırımlardaki fonksiyonu çok önemlidir. AB' de devlet yardımları dışında önemli ölçüde teşvikler, Topluluk Fon ve Kredileriyle sağlanmaktadır. Türkiye, AB' ne tam üye olmadığı için bu Fon'lerden Gümrük Birliği içinde yararlanamayacaktır.

2.İhracat Teşvikleri

AB sistemlerine uyum aşamasında , üzerinde önemle durulan ve rekabet ilkeleri ile bağdaşmayan devlet yardımı veya sübvansiyon alanı, ihracat sektörüdür. Türkiye 1989 yılında GATT çerçevesinde ihracat sübvansiyonlarına karşı getirilen Kod' a taraf olmuştur. Fakat, GATT' a aykırı ihracatı teşvik uygulamasına devam edilmektedir. Bunların en önemlileri, kurumlar vergisi istisnaları, AB' ne yönelik ihracatla ilgili ithalatta gümrük ve fon muafiyetleri uygulamasıdır. Söz konusu ihracatı teşvik araçları AB sistemi içinde uygulanmamaktadır. Ayrıca, ihracat kredilerindeki kredi faiz oranları da sorun olmaya devam etmektedir. AB, OECD tarafından her altı ayda bir yayınlanan ihracat faiz oranlarına uyum sağlamıştır. Bu çerçevede Türk sisteminin de bu uyumu gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu ise, Türkiye' de uygulanan ihracat faiz oranlarını bir hayli yükseltecektir.

AB' deki sistemde, kısa, orta ve uzun vadeli ihracat kredileri, alıcı kredileri, döviz kredilerinde kur garantisi ile sağlanan faiz sübvansiyonları, yabancı rakiplerle aynı şartları sağlamaya yönelik faiz sübvansiyonları, KOBİ' lere yönelik özel şartlı krediler uygulanmaktadır. Türkiye' de ise , sevk öncesi ihracat kredileri, ülke alıcı kredileri, hedef pazar ihracat kredisi, dış ticarete sermaye şirketlerine kullandırılan krediler vardır. Her iki sistemde kullanılan araçlardan en önemlisi "vergi istisnaları" dır. AB' de KDV istisnası ve ithal girdilerinde vergi muafiyeti veya iadesi gibi araçlar kullanılmaktadır. Bunun yanında Türkiye' deki araçlar ise, KDV istisnası, gümrük muafiyetleri, döviz tahsisleri, kurumlar vergisi istisnaları ile vergi , resim ve harç istisnalarıdır. Ayrıca, çeşitli sigorta destekleri her iki sistemde de uygulanmaktadır.

Türkiye' de Gümrük Birliği ile birlikte teşvik politikasında da bazı değişikliklerin yapılması gereklidir. Bu değişiklikler aşağıda ana başlıklar altında özetlenmiştir:

-Teşvik araçlarının uyumlaştırılmasında kredilendirme ve vergi indirimlerine dayalı bir teşvik sistemi oluşturulmalıdır.

-Yatırım aşamasında , proje bazında nakit yardımlar ve faiz sübvansiyonu gibi Türk Teşvik Sistemi açısından uygulanabilecek yeni teşvik araçlarına başvurulmalıdır.

-GATT' a aykırı teşvik uygulamasına son verilmeli, kurumlar vergisi istisnası, AB' ne yönelik ihracatla ilgili ithalatta gümrük ve fon muafiyeti ile ithalat ve ihracatta navlun primi uygulamaları kaldırılmalıdır.

-OECD tarafından her altı ayda bir yayınlanmakta olan ihracat faiz oranlarına uyum sağlanmalıdır.

1.8.2.5. Tarım Sektörüne Etkileri

Türkiye' nin Ortak Tarım Politikası' na (OTP) uyumu; Birliğin fiyat ve müdahale mekanizmalarına , Birlik içi ticarete serbest dolaşım kurallarına,

üçüncü ülkelerle ticaret mekanizmalarına ve rekabet ile finansman politikalarına uyumu içermektedir. Türkiye Ortak Piyasa Düzenlerine uyum bakımından , ilk olarak pamukta Birlik mekanizmalarına paralel bir şekilde müdahale fiyatı, hedef fiyat ve prim ödemeleri sistemini yürürlüğe koymuştur. Pamuk, ayçiçek ve fındığın izlenmesi ise planlanmıştır. Bununla birlikte , Türkiye' nin Ortak Piyasa Düzenlerine uyum çalışmaları, öngörülenin ötesinde bir süreyi kapsayacaktır.

OTP' na uyumu gerçekleştirirken aşağıda özetlenen noktalara dikkat edilmesinde fayda vardır.

-1930' lu yıllardan bu yana Türkiye' de sürdürülen destekleme politikaları, OTP' na uyum çerçevesinde düzenlenmelidir.

-Türkiye' nin, dış ticaretinde önemli bir yer tutan tarım ürünlerine ilişkin politikalar, Türkiye' nin dünya ekonomileri ile ilişkilerini belirleyen dış gelişmeler de gözönünde tutularak gerçekçi bir yaklaşımla belirlenmelidir.

-OTP' na uyum konusu, Topluluğun fiyat ve müdahale mekanizmaları, Topluluk içi ticarete serbest dolaşım kuralları, üçüncü ülkelerle ticaret mekanizmaları, rekabet ve finansman politikalarına kadar uzanan geniş bir çerçevede ele alınmalıdır.

1.8.2.6. İstihdam Seviyesine Etkileri

Türkiye - AB arasındaki Gümrük Birliği' nin istihdam açısından etkisi, büyük oranda sanayi sektöründe görülecektir. Muhtemelen istihdam seviyesinde bir azalma olacaktır. Çünkü, sanayi sektöründe yer alan firmalardan bir kısmı, Topluluk firmaları karşısında rekabet gücünün zayıf olması sonucunda bu sektörden çekileceklerdir. Kalan firmalar ise rekabet güçlerini arttırmak için emek yoğun üretimden, teknoloji yoğun üretime geçerek mevcut istihdamlarını azaltacaklardır. Gümrük Birliği' nin özellikle sanayi sektöründeki istihdam üzerinde beklenen olumsuz etkilerinin yanı sıra , toplam istihdam üzerinde olumlu etkileri de görülebilecektir.

Gümrük Birliği ile gerekli ortam sağlandığı takdirde, gerek AB pazarına girmeye çalışan Uzak Doğu ülkelerinden ve gerekse Birlikten gelecek yabancı sermaye miktarında bir artış olabilecektir. Böyle bir artış gerçekleştiği takdirde, Türkiye' ye gelecek yabancı sermayenin muhtemel etkilerinden birisi, istihdamdaki artış olacaktır.

1.8.2.7. Verimliliğe Etkileri

1980' li yıllara kadar ithal ikameci politikalar benimseyen Türkiye, 24 Ocak 1980 Kararlarından sonra dışa açık politikalar izlemiş, bunun sonucunda Türk firmaları yabancı firmalarla rekabet etmeye başlamışlardır. Her ne kadar 1980' den sonra Türkiye dışa açıldıysa da , bir yandan bazı sektörlerde yüksek gümrük duvarları uygulamasına devam etmiş , diğer yandan verilen teşviklerle ihracatı artırma yoluna giderek firmaların rekabet gücünü suni olarak yükseltmiştir.

Türkiye ile AB arasında oluşturulan Gümrük Birliği sonucunda Türkiye' nin AB' ne karşı gümrük verilerini ve Toplu Konut Fonu' nu tamamen kaldırması, Türk firmalarını, AB firmalarıyla rekabet etme zorunluluğu içerisinde bırakacaktır. Bunun sonucunda, Türk firmaları rekabet güçlerini arttırmak için teknoloji yoğun üretime geçerek verimliliklerini yükseltecekler ya da rekabet edemeyerek sektörden çekileceklerdir. Gümrük Birliği' nin muhtemel etkilerinden biri, tüm sektörlerde zorunlu bir verimlilik artışıdır.

1.8.2.8. Kamu Sektörü Dengesi Üzerindeki Etkileri

Türkiye' de Gümrük Birliği ile birlikte Topluluğa yönelik TKF' nu kaldırılmış, Topluluğa yönelen gümrük vergileri sıfırlanırken, üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük tarifesi uygulanmaya başlanmıştır. Ancak tarım ürünleri, bu uygulamanın dışındadır. Kısa dönemde kamu gelir-gider dengesinde ortaya çıkabilecek etkiler, iki grupta toplanabilir. Bunlardan birincisi, kamu gelirlerindeki azalmadır. Bu azalma, üç sebepten kaynaklanmaktadır.

- TKF' nun kaldırılmasından doğacak gelir kaybı,
- Birliğe karşı uygulanan gümrük vergilerinin kaldırılmasından doğacak gelir kaybı,
- Ortak Gümrük Tarifesinin uygulanmasından doğacak gelir kaybıdır.

Gümrük birliği, kamu giderlerinde de önemli artışlara yol açacaktır. Gider artışı;

- Gümrük birliğine uyum sağlamak için yapılacak harcamalar ile,
- Sanayi sektörüne Gümrük Birliği sonrasında uyum sağlamak için verilecek ek teşviklerin getireceği yükten kaynaklanacaktır.

Kısa dönemde kamu gelir/gider dengesinde meydana gelecek bozulma, ancak orta vadede uygun ve etkili maliye politikalarının gelirlerindeki artış gerçekleştiği zaman giderilebilecektir. Kısa dönemde kamu gelir/gider dengesizliğinin aşılabilmesi için, AB' den mutlaka ek mali kaynak talep edilmelidir. Kamu gelirlerindeki azalış, kamu finansman açığının büyümesine, bunun sonucunda faiz oranlarının ve enflasyonun artmasına yol açacaktır. Ancak uygun para ve maliye politikalarının yürürlüğe konması ile bu etki giderilebilecektir. Burada kur ve faiz politikalarının ortaya çıkacak yeni duruma göre belirlenmesi, ekonominin rekabet gücünü belirleyecektir.

Döviz gelir ve giderlerinin eşitlenmesi için gerçekçi kur politikası uygulanmalıdır. Bunun için iç ve dış faiz oranları arasında büyük fark olmamalıdır. Bunun için ise iç ve dış faiz oranları arasında büyük bir fark olmamalıdır. Ancak kamu açıklarının finansmanı için iç finansman kaynaklarının yüksek faizle kullanılması durumunda, iç faizlerin yükseldiği ve kurların da olması gerektiğinden daha düşük seviyede oluşması söz konusudur. Kamu açıklarının finansmanı amacıyla iç faizleri yüksek tutarak ülkeye sıcak para girişine yol açılması sonucunda kurların düşük, milli paranın aşırı değerlendiği bir ortam doğar. Bu politika, ithalatın sübvansede edilmesi, ihracatın ise vergilendirilmesi anlamına gelir. Bu durumda, en avantajlı sektörlerin bile rekabet etmesi zorlanacaktır.

1.8.2.9. Rekabete Etkileri

Türkiye' nin AB ile gerçekleştireceği Gümrük Birliği'nden sanayi sektörünün rekabet açısından olumsuz yönde etkilenmemesi için, bazı tedbirlerin acil olarak alınması gereklidir. Bu tedbirler aşağıda özetlenmiştir.

-Yatırımlar, ürün bazında uzmanlaşmanın olduğu, ihraç şansı olabilecek ve ileri teknolojiye dayalı işletmelere kaydırılmalıdır.

-Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgeleri gibi kurumsallaşmış üretim merkezlerinde üreticilerin yönetimde yer alacağı, çok ortaklı dış ticaret şirketlerinin kuruluşu desteklenmelidir.

-Ortak yatırım ve bilgi ile teknoloji değişim programlarına, yurt dışındaki fuar ve tanıtım organizasyonlarına Türk firmaların etkin katılımı sağlanmalıdır.

-Türkiye' nin yurt dışında tanıtımına yönelik faaliyetler artırılmalıdır.

-Politik ve ekonomik istikrar sağlanarak Türkiye' nin risk puanı düşürülmelidir.

-Sanayinin AB standartlarına uyumunun sağlanması için TSE tarafından sürdürülmekte olan çalışmalara, sanayi içinden gelen uzmanların katılımı sağlanmalıdır.

-Küçük sanayicilere kalite sistemleri ve kalite konusunda verilen teknik destek yeterli seviyeye çıkarılmalıdır.

-Yerli firmalara verimliliği artırıcı, modern işletmecilik ve çalışan işgücünün beceri seviyesinin yükseltilmesine yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetleri verilmelidir.

-Entegre ve düşük verimle çalışan kamu tesisleri, optimum ölçekte, verimli özel işletmelere dönüştürülmelidir.

-İşletmelerin modern ve sağlıklı şartlarda üretim yapabilmeleri için Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgelerinin yapımı özendirilmelidir.

İstanbul Sanayi Odası' nın 1995 yılında, yayınlanan anket araştırmasında, sektör-lerin Gümrük Birliği' nden etkilenme durumları ortaya konmuştur. Araştırma

sonuçlarına göre Türkiye’ de geniş sanayici kitlesi, rekabete hazırdır. Anacak rekabete hazır olan kesim, rekabet gücü konusunda bazı hassas noktaların varlığına da işaret etmiştir. Bu durum, rekabete hazır olan kesim için bile ortamın hassas olduğunu, rekabeti belirleyen dengelerin titiz bir şekilde izlenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Elde edilen bulgulara göre, katılımcı küçük boy işletmelerin % 35.2’ si, orta boy işletmelerin %47’ si , büyük boy işletmelerin ise % 57.5’i , AB ülkeleriyle rekabet edebileceklerini belirtmişlerdir. Ancak bu sonuçlar , sektör bazında değerlendirildiğinde önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Araştırma, ortalama rekabet gücünün düşük olduğu kürk, deri ve ayakkabı sanayinin en fazla etkilenecek sektörlerin başında geldiğini belirtmektedir. Büyük ölçekli firmalardan % 44’ nün, orta ölçekli işletmelerden %36.8’ nin ortalama rekabet güçleri eş seviyede ya da yüksek çıkarken, küçük ölçekli firmaların tümünün rekabet gücü düşük bulunmuştur. Sektörlere göre toplam rekabet gücü göstergesi açısından, küçük işletmeler arasında giyim, otomotiv ve diğer taş ve toprağa dayalı sanayinin diğer sektörlerle göre rekabet gücünün daha yüksek olduğu görülmüştür. Toplam rekabet göstergeleri, kimya-ilaç, dokuma, gıda, kağıt, metal eşya, diğer imalat sanayiinde AB ülkeleri üreticileriyle eş seviyede rekabet gücüne sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Toplam onaltı faktör açısından yüksek, eşit ve düşük rekabet gücü sınıflaması yapılarak ortaya çıkarılan tabloya göre küçükler yalnızca işgücü maliyeti bakımından yüksek rekabet edebilir durumdadırlar. Ürün standardı, nitelikli işgücü, yan sanayi, enerji maliyeti, hammadde maliyeti ve hammadde bulabilme, ayrıca işgücü verimliliği bakımlarından eşit rekabet gücüne sahiptirler. Bu ölçekte teknoloji, ekonomik ölçek, finansal yapı, ekonomik alt yapı, bürokrasi, dış pazar imajı, uluslararası ilişkiler ve finansman maliyeti bakımlarından ise düşük rekabet seviyesindedirler. Orta ölçeklilerde işgücü maliyeti tek yüksek rekabet faktörüdür. Bu kuruluşların da ekonomik ölçek, yan sanayi, finansal yapı, ekonomik alt yapı, bürokrasi, dış pazar imajı, uluslararası ilişkiler, işgücü verimliliği ve finansman maliyeti bakımlarından rekabet güçleri düşüktür. Büyük

ölçekliler de, işgücü maliyeti bakımından yüksek rekabet edebilirlik gücü göstermektedir. Bu ölçekte yan sanayi; enerji maliyeti , finansal yapı, ekonomik alt yapı, bürokrasi ve finansman maliyeti alanlarında düşük rekabet gücüne sahiptirler. Diğer kalemlerde ya eşit rekabet gücü veya eşite yakın bir rekabet edebilirlik görülmektedir.

Araştırmanın sonunda, Gümrük Birliği' nin firmalar üzerindeki muhtemel etkileri ve gerekli tedbirler de şöyle sıralanmıştır:

-Teknolojik yenileme, ürün geliştirme ve pazarlama konuları Gümrük Birliği' ne giriş öncesi firmaların ağırlık verilmesini istedikleri konuların başında gelmektedir. Ölçek büyüdükçe özellikle verimlilik konusu, teknolojiyi yenileme kadar önem kazanan bir faktör konumuna gelmektedir.

-AB ülkeleri standartları konusunda küçük işletmelerin büyük bölümü bilgi sahibi değildir. Ölçek büyüdükçe bu standartları bilenlerin sayısı hızla artmaktadır. Diğer önemli bir nokta ise standartlara tümüyle uyum konusunda büyük işletmeler dışındaki ölçeklerde önemli sorunların bulunduğuudur.

-Ankete katılan firmalar, Gümrük Birliği' yle rekabet gücü düşük sektörlerin önemli sorunlarla karşılaşması, işsizlik artışı, ithalatta sıçrama sebebiyle dış ticaret açığının büyümesi gibi bir çok sorun yanında teknolojiyi daha yakından izleme, kalite kavramının benimsenmesi, ihracat şansının artması gibi bir çok yararı sıralamışlardır. Ayrıca, yeni pazarlar, teknoloji yenileme, ihracat gibi konularda devletin desteğinin gerekliliği, bürokratik engellerin kaldırılması gibi bir çok yapısal sorunun çözümlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

1.8.2.10. Dinamik Etkiler

Ekonomik birleşme ile genişleyen piyasa imkanları, birleşen ekonomilerin dar pazarlarını genişleterek “ölçek ekonomileri”nden yararlanmalarına yol açar.

Ekonomide özellikle sanayi üretimi, pazarın büyüklüğüne bağlı olarak artar. Bu sebeple genişleyen piyasa şartlarında yapılan üretim , büyük çaplı üretimin sağlamış olduğu tasarruflardan yararlanacağı için, ekonomide “içsel” ve “dışsal” tasarrufların doğmasına yol açar. Bu sebeple Gümrük Birliği, orta ve uzun dönemde yol açacağı dinamik etkiler ve yeniden yapılanma sonrasında, kısa dönemde ortaya çıkacak statik etkilerden daha güçlü ve kalıcı olacaktır.

Gümrük Birliği ile Türk üreticileri iç ve dış pazarlarda zorlu bir rekabet ile karşı karşıya gelecek ve Gümrük Birliği, düşük verimlilikle çalışan kesimleri zorlayacaktır. Bu durum pek çok sanayi kolunda firmaların değişen şartlara uyum sağlayabilmek için yeniden yapılanmasına yol açacaktır. Gümrük Birliği, kaynakları rekabet gücü yüksek sektörlerle doğru kaydırarak ve başta ihracata yönelik sektörler olmak üzere bir bütün olarak sanayi rekabetçi ortama alıştırarak Gümrük Birliği’nden sektörel etkilenmelerden çok , firma seviyesinde etkilenmeler daha fazla olacaktır. Şirketler arası birleşmeler, ekonomik ölçeklere ulaşılması, yabancı sermaye yatırımlarındaki artış, bu çerçevede ortaya çıkan yüksek teknoloji ve yeniden yapılanma, rekabet gücünün gelişmesini sağlayan başlıca faktörlerdir. Büyük çaplı üretim , işletmelerde AR+GE harcamalarına daha büyük fonlar ayrılmasına imkan , artan ürün kalitesi ve verimliliğine bağlı olarak, fiyat dışı rekabet ortaya çıkacaktır.

1.8.3. Türkiye ve Avrupa Birliği Ekonomilerinin Karşılaştırılması

Türkiye, AB üyesi ülkeler arasında yüzölçümü bakımından ilk, nüfus açısından beşinci sırada yer almaktadır. Gayrisafi yurtiçi hasıla yönünden dokuzuncudur. Fakat hızla kalkınan Türkiye’ nin yakın bir gelecekte bu sıralamadaki yerini yükseltmesi beklenmektedir. GSYİH’ nin az, nüfusun çok olması dolayısıyla Türkiye’ de kişi başına düşen gelir, diğer Birlik üyelerine göre oldukça düşüktür. GSYİH içinde tarımın payı, Türkiye’ de, diğer Birlik ülkelerine göre yüksektir. Türkiye’ nin dış ticaret hacmi AB ile karşılaştırıldığında daha hızlı gelişmektedir. Buna karşılık Türkiye’ de ihracatın ithalatı karşılama oranı, Birliğe göre oldukça düşüktür. Toplam ihracat içinde sanayi ürünlerinin

payı hızla artmakla beraber, Birliğin genel ortalamasının oldukça altındadır. Enflasyon oranı da , Birlik ortalamasının çok fazla üzerindedir.

Topluluk ile Türk ekonomisinin rekabet imkanlarını araştıran iki çalışma, son yıllarda yapılmıştır. Dünya Ekonomik Forumu' nun 1989 Dünya Rekabet Gücü araştırmasına göre Türkiye, OECD üyesi ülkeler arasında Portekiz ve Yunanistan' ın önünde 20 nci sırada yer almıştır. DPT' nin koordinatörlüğünde gerçekleştirilen Türk Sanayiın AT Sanayii Karşısındaki Rekabet İmkanları Özel İhtisas Komisyonu Raporu' nda , imalat sanayi üretimi içinde % 69 paya sahip olan sektör grubunun % 27' nin , AB sanayileri karşısında rekabet gücünün olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma, sektör grubunun % 1.8' nin rekabet şansının az, % 40' nin ise, alınacak tedbirler ile güç kazanabileceğini belirlemiştir¹³ .

¹³ - op.cit., Karluk, Prof.Dr.S.Rıdvan, s.634

Tablo 1.2. Gümrük Birliğinin İmalat Sanayi Üzerindeki Etkileri ve Sektörün Rekabet Gücü

Faktörler	İmalat Sanayi					
	Küçük		Orta		Büyük	
	Eş Seviyede ya da Yüksek Rekabet Gücüne Sahip Firma Oranı	Toplam Rekabet Gücü	Eş Seviyede ya da Yüksek Rekabet Gücüne Sahip Firma Oranı	Toplam Rekabet Gücü	Eş Seviyede ya da Yüksek Rekabet Gücüne Sahip Firma Oranı	Toplam Rekabet Gücü
İşgücü Maliyeti	66.3	+	77.6	+	73.5	+
Kullanılan Teknoloji	19.3	-	41.5		73.5	-
Ürün Standartları	57.1		71.3		75.9	
Ekonomik Ölçek	16.6	-	25.5	-	41.6	
Yan Sanayii	37.0		32.7		32.6	
Nitelikli İşgücü Bulunabilirliği	40.0		38.7		41.4	
Enerji Maliyeti	37.7		38.9		25.2	
Hammadde Maliyeti	46.9		58.9		55.5	
Hammadde Bulunabilirliği	54.0		48.1		51.5	
Finansal Yapı	16.6	-	28.0	-	40.6	
Ekonomik Alt Yapı	8.8	-	15.0	-	18.7	-
Bürokrasi	11.3	-	20.9	-	13.7	-
Ürünlerin Dış Pazardaki İmajı	27.1	-	32.8		57.6	
Uluslararası İlişkiler (Pazarlama, altyapısı)	14.4	-	15.5	-	27.4	
İşgücü Verimliliği	41.8		29.2		31.3	
Finansman Maliyeti	24.0	-	29.4		21.8	-
Rekabet Gücü	35.2		47.0		57.8	

Kaynak: İSO, Gümrük Birliğinin İmalat Sanayi Üzerindeki Etkileri ve Bu Sektörün Rekabet Gücü, İst, 1995

(-) Rekabet Gücü Yok

() Eşseviyede Rekabet Gücü Var , (+) Yüksek Rekabet Gücü Var

1.8.4. Gümrük Birliği' nin Siyasi ve Sosyal Boyutları

Gümrük Birliği' ne yalnızca korumacılığın ve iktisadi sınırların ortadan kalkacağı bir serbest ticaret anlaşması olarak bakmak yanlıştır. Böyle bir bakış, soruna yalnızca rekabetin olumsuz etkileri açısından bakmamıza neden olur. Gümrük Birliği bir karşılıklı dayanışma ve entegrasyon süreci olarak düşünülmelidir. Dolayısıyla Gümrük Birliği basit bir ticari süreç değil karmaşık, siyasi sosyal ve ekonomik boyutlarıyla birlikte ele alınması gereken bir oluşumdur¹⁴.

Kurumsal açıdan karşılıklı bağımlılığın sosyo-ekonomik kalkınma ve gelişmeye yol açtığı bilinmekle birlikte, bu bütünleşmenin ekonomik ve siyasi egemenlik konularındaki etkileri konusunda tartışmalı görüşler ortaya çıktığı bir gerçektir. Dolayısı ile Gümrük Birliği sürecinde Türkiye' nin karşılaşılabileceği ve kamuoyunun duyarlı olduğu konulardan birinin de ulusal egemenlik olacağı muhtemeldir.

Değişik kimliklere sahip halkların gönüllü olarak birarada bulunması hepsinin birden ortak değer sayacağı ve sahiplendiği değerlerle mümkün olabilecektir. Bunlar esas olarak insan hakları, demokrasi, hür teşebbüs ve piyasa ekonomisidir. AB' nin Türkiye ile ilişkisi yalnızca bu ortak değerlerin korunması için jeo-politik önemi olan, ancak yeterli kaynaklara sahip olmayan gelişmekte olan bir ülkeye yardım ilişkisine indirgenemez. Bu ilişki, ekonomik, coğrafi ve kültürel olarak zengin bir gelişme potansiyeline sahip olan bir ülkeyle AB' nin eşit şartlarda ortaklığıdır.

Ekonomik problemler sosyal problemlerin temeli olduğundan Gümrük Birliğine girişin yapısal değişme aşamasında adaptasyondan doğan sosyal sorunlar ortaya çıkaracaktır. Bu sorunlar¹⁵ ;

¹⁴ - Gümrük Birliği' nin Türk Ekonomisine Etkileri, Önlemler ve Öneriler, İKV Yayınları 125, s. 20

¹⁵ - GB' nin Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri . Vakıfbank Araştırma Dizisi No 1 ,s.154

- 1 -İnsan haklarının geliştirilmesi,
 - 2-Bölgesel ve sınıflar arası dengesizliklerin giderilmesi,
 - 3-Politik ve ekonomik özgürlüklerin kullanılması,
 - 4-Basının bağımsızlığı ve kendi kendini kontrol sisteminin kurulması,
 - 5- Özgür sendikalaşma,
 - 6-Mesleki birlik ve gönüllü kuruluşların çoğalarak gelişmesi ve uluslararası işbirliğine gitmesi,
 - 7- Çok partili demokrasi içinde iyi bir parlamonto pratiği oluşturulması,
 - 8-Sosyal diyalogun geliştirilmesi,
 - 9- Modern bir kamu yönetiminin kurulması,
 - 10-Eğitimin gerek okuldan iş hayatına adaptasyon, gerekse yapısal değişme ihtiyacını karşılamak amacıyla sendika-okul-işveren-devlet işbirliği ile gerçekleştirilmesi,
 - 11- Bağımsız ve hızlı bir yargı sisteminin kurulması ve sosyal gelişmelerin gerisinde kalan kanunların yenilenmesi,
 - 12- Uygun bir seçim sistemi kurulması
- gibi Türkiye' nin sosyal yapısının Birliğe adaptasyonunu ifade eden alanlarda gözlenecektir.

Bu aşamalara geçilmeden Gümrük Birliği ve ekonomik entegrasyondan beklenen yararların gerçekleşmesi beklenmemelidir.

1.9. Gümrük Birliği' nde Alınması Gereken Önlemler

Gümrük Birliği Ankara Anlaşması çerçevesinde Avrupa Birliği ile ekonomik entegrasyonu sağlayacak ve tam üyelik müzakerelerinin yolunu açacaktır. Dolayısı ile zamanında ve hazırlıklı olarak gerçekleştirilmesi ülkemiz için hayati öneme sahiptir.

GB ile Türkiye dünyanın en büyük ekonomik bloğu haline gelmekte olan Avrupa Birliği karşısında korumasız olarak rekabet etme durumunda olacaktır. Bundan dolayı hazırlık programının temel unsurunu Türk ekonomisini uluslararası rekabete hazır duruma getirmesi gereği tartışmasız ortaya çıkmaktadır. Uygulanacak programın ülkemizin çeşitli kesimlerince benimsenmesi ve sahiplenilmesi başarısı için önemli bir şarttır. Devlet , işçiler ve işverenler biraraya gelerek bu hazırlık dönemi için bir sosyal kontrat oluşturmalıdır.

Bu programın içermesi gereken ana unsurları oniki madde halinde aşağıdaki gibi sıralayabiliriz¹⁶ :

1.9.1. Devletin Ekonomideki Payının Azaltılması, Asıl İşlevlerine Döndürülmesi

Türkiye’ de devletin ekonomideki payının çok yüksek olduğu herkesçe kabul edilmektedir. Bu durumun başlıca nedenleri Kamu İktisadi Teşebbüsleri’ nin günümüzde içinde bulundukları durumudur. KİT’ ler Cumhuriyetimizin kuruluşundan itibaren teşebbüs gücü ve sermaye birikiminin eksik olması nedenleri ile devletin ekonomik faaliyetleri geliştirmek amacı ile doğru atılmış adımlarla tesis edilmiş kuruluşlardır. Ancak altmışlı yıllardan itibaren gerek Türkiye’ deki ve gerekse dünyadaki gelişmeler dolayısı ile etkinliklerini ve verimliliklerini kaybetmektedirler. Demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi kurallarının tatışmasız kabul edildiği ve egemen olduğu 80’li yıllarda günümüzde ve görünen gelecekte KİT’lerin hür teşebbüse devredilme gereği açıktır.

Devlet, ekonomik alanda hem oyuncu , hem de hakem rolünü yürütmeye çalışmakta, ancak ikisini de gerektiği gibi yerine getirememektedir. Demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi koşulları içerisinde devlet sahada oyunculuktan hakemlik rolüne geçmelidir. Devlet serbest piyasa ekonomisi mekanizmalarının gerektiği gibi

¹⁶ - Gümrük Birliği’nin Türk Ekonomisine Etkileri, Önlemler ve Öneriler, İKV Yayınları 125, s.12-19

oluşması ve çalışmasına hakemlik etmeli; ana işlevleri olan sağlık, adalet, eğitim ve güvenlik hizmetlerini eksiksiz yerine getirmeye çalışmalıdır.

KİT'lerin özelleştirilmelerinin istihdam sorunlarına yol açacağı dile getirilmesine rağmen, KİT'lerin neden oldukları kamu açıklarından dolayı sanayinin girdiği krizin yol açtığı istihdam sorunu göz ardı edilmektedir.

1.9.2. Devletin Verimli Çalışması

Devletin ekonomik faaliyetlerden arınması yeterli değildir. Temel işlevleri olan adalet, sıhhat, eğitim ve güvenlik hizmetlerinde verimlilik prensibini göz önünde bulundurması gereklidir. Üstelik Türkiye gibi kaynakları ihtiyaçlara göre nisbeten kısıtlı bir ülkede verimlilik daha da önem kazanmaktadır.

Devlette verimliliğin sağlanması için kapsamlı ve dinamik bir eğitim programının faydası büyüktür. Ancak bazı anlayışların da değişmesi gereklidir. Türkiye' de devlet kesiminde çalışmak adeta tek taraflı bir iş garantisi şeklinde anlaşılmaktadır. Türkiye' de insanların sahip olduğu zihniyet başarının, bireyin kendi çabası sonucunda elde ettiği bir ödül değil, devlet tarafından verilen bir ihsan olduğu yönündedir.

Devletin halka hizmetlerinde rekabetsiz olması yapısını ve hizmetlerini atalete düşürmemeli, rekabetinin diğer devletlerle olduğunun bilincinde olmalıdır. Devlet netice itibari ile millete sağlayacağı hizmetlerin kalitesi ile uluslararası alanda daha itibarlı ve önde yere sahip olabilecektir.

1.9.3. Kayıt Dışı Ekonominin Kayıt Altına Alınması

Tüm milli ekonomilerde kayıt dışı faaliyetler olduğu bir gerçektir. Güçlü ekonomilerde bu oranın düşük, zayıf ekonomilerde ise yüksek olduğu gerçeğinden hareketle güçlü ve istikrarlı bir ekonomi için kayıt dışı faaliyetlerin azaltılması gereği

ortaya çıkar. Türk ekonomisindeki kayıt dışı payın kayıtlı kısma göre %40-50 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bu kabul edilemez bir oran olup gerekli tedbirlerin cesaretle alınması lazımdır.

Kayıt dışı ekonomi devlete vergi vermeden hizmetlerden pay almakta ve vergi verenlere karşı büyük haksızlık yaratmaktadır. Bu tip kuruluşlarda çalışan kişiler sosyal güvenlik, sendika gibi haklardan mahrum olmaktadır. Kayıt dışı faaliyet gösteren kuruluşlar vergi vermeme gibi haksız bir avantaja, dolayısıyla gerçek anlamda serbest piyasa ekonomisi rekabetkoşullarına alışık olmayan bir yapıya da sahip olmaktadır.

Ayrıca kayıt dışı faaliyetlerden oluşan kaynaklar ekonomide dengeleri bozabilen serseri para haline gelebilmektedir. Kayda girmeyen faaliyetler nedeni ile Türkiye' nin milli geliri de gerçeğin altında gözükmekte, dolayısı ile kişi başına milli gelir düşük gözükmekte; iç ve dış borç oranları ise büyük çıkmaktadır.

1.9.4. Vergi Gelirlerinin Vergi Yükünü Azaltarak Ama Vergi Yükümlülerini Çoğaltarak Arttırılması

Türkiye' de kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ve vergi oranları yasalara uygun çalışan ve üreten kişi ve işyerlerini cezalandırıcı niteliktedir. Dolayısı ile sistem dışı kalanlar da haksız yere ödüllendirme durumundadırlar. Bu durum devletin gerek vergi toplamada gerekse hizmetlerinde adil olmayan uygulamalarına yol açmaktadır. Gerek kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması ve gerekse vergi kapsamı dışında kalan bazı kesimlerin kapsama dahil edilmesi ile vergi gelirleri artacaktır. Bununla beraber daha düşük vergi oranları vergi vermekten kaçmayı caydırıcı etki yaratacak, vergi vermeyi özendirici olacaktır. Büyümesi istenen sektörlerde vergi yükünün azaltılması üretimi, katma değeri, istihdamı arttıracak gibi toplam vergi gelirlerini de arttırıcı etki yapacaktır.

1.9.5. Dış Rekabete Uyum Sağlayabilecek Yatırımların Desteklenmesi

GB' ne girildiğinde, Türk ekonomisinin üretim gücünü kaybetmemesi, artacak ithalatın ihracatla dengelenebilmesi ve istihdam sorununun büyümemesi için yatırımları desteklemek gereklidir. Ancak desteklenecek yatırımların dış rekabete uyum sağlayacak yapıda olmaları temel hedef olmalıdır. Yapılan yatırımlar kapasite büyütme, kalite yükseltme ve yeni alanlarda olabilir. GB gerçekleştiikten sonra teşvik mekanizmalarında AB mevzuatına uyum sağlamak gerekecektir.

Teşviklerin amaçlara tam yönelik ve suistimali önleyici olması için doğrudan parasal yardımlar yerine vergi ve mükellefiyetlerden istisnalar ve mahsup yolları kullanılabilir. Yatırım indirimi en etkili teşvik imkanlarından biridir. Yatırım yapma cesaretini bulan, üretim ve pazarlama şansını kullanabilen ve kazançlarını dürüst mükellefler olarak beyan eden kuruluşlara yatırım indirimi önemli bir teşvik unsurudur.

1.9.6. Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerin Madden ve Manen Özendirilmeleri

Türk ekonomisinin bugün de en önde ihtiyacı olan döviz girdisi konusu GB ile daha da artacaktır. Dolayısı ile ihracat, dış mütehattlik, turizm ve dış navlun gelirlerinin artışı için sektörlerle cesaret verilmelidir. Döviz kazandırıcı işlemlerde kurumlar vergisi istisnası ve turizmde KDV indirimi önde gelen teşvik kalemleri olmalıdır.

1.9.7.İşgücü Piyasasında İstikrarın Sağlanması

Avrupa Birliği ve dünyanın diğer gelişmiş ülkelerinde bugünlerde en fazla dile getirilen sorun işsizlik ve istihdam yaratmaktır. Ülkemiz nüfusunun % 50'si 22 yaş ve altında olduğu gözönüne alındığında Türkiye için bugün mevcut işsizlik sorununun

gerekli önlemler alınılmazsa ileride önemli ölçüde büyüyeceğinden korkulmaktadır. Dolayısı ile işgücü, işveren ve devletin bu konuda bir uzlaşısı ile çözümler üretmesi gerekmektedir. Ülkemizde bugüne kadarki toplu sözleşme düzeni esas olarak ücret artışı üzerine kurulmuştur, bu da istihdamı ve sendikalaşmayı olumsuz yönde etkilemektedir.

Benzer bir durum ise sağlık ve sosyal güvenlik konularında ortaya çıkmaktadır. Devlet sağlık ve sosyal güvenlik için işveren ve işçiden topladığı kaynakları verimli bir şekilde kulanamamaktadır. Sosyal güvenlik sistemi aldığından çok azını geriye verebilmekte, yeterli olamamaktadır. Bugün ücretlerin maliyeti (SSK primi, gelir vergisi çeşitli fon ve kesintiler) net ücretin bir misli kadardır. İşçi ve işveren beklenen sonucu vermeyen sosyal güvenlik harcamalarından kaçmak için kayıt dışı ekonomiyi seçmekte, bu da haksız rekabete yol açarak sanayide kurumlaşmayı engellemekte, yatırıma yönelecek kaynakların kayıt dışı ekonomiye geçmesine yol açmaktadır.

Bugün AB ülkeleri sosyal harcamaların toplum üzerindeki yükünü kavramış durumdadırlar. Son yıllarda yaygınlaşan işsizliğin temelinde yanlış uygulanan sosyal politikaların olduğu anlaşılmıştır. İşverenlerin ağır vergi ve sosyal güvenlik yüklerinin hafifletilmesi yoluyla işgücü maliyetlerinin azaltılması, işletmelerin esnek bir yapıya kavuşturulması için çalışma mevzuatının yeniden düzenlenmesi ihtiyacı doğmuştur. İşsizlik sigortası, aile yardımları gibi sosyal yardımların birer yardım olmaktan çıkarak adeta işsiz kalmayı teşvik eden birer prim haline dönüşmesi bunların yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. İşsizlik sigortası, işsizlik yardımı gibi pasif politikaların yerine mesleki eğitim, yeniden eğitim istihdam danışmanlığı gibi aktif hizmetler geliştirilmiştir.

1.9.8. Para Maliyetlerinin AB Ortalamalarına İndirilmesi

Türkiye semaye birikimi henüz yeterli olmayan, kıt parasal kaynaklara sahip bir ülkedir. Para maliyetlerinin yüksek olması bir ölçüde normaldir. Ancak AB ortalaması ile karşılaştırıldığında para maliyetlerinin anormal derecede yüksek olduğunu

görüyoruz. Bunun temelinde yatan olgu devletin kıt kaynakların kullanımına belli başlı ortak olarak katılmasıdır. Türkiye'nin mali kaynaklarının büyük bir bölümü kamu açıklarını kapatmak üzere seferber edilmişlerdir. Kamu açıkları iç ve dış kaynaklar kullanılarak aşmaya çalışılmış, bunun için yüksek faiz politikaları uygulanmıştır. Hükümetler Merkez Bankası'na bu açıkları kapatmak üzere baskı yapmamalıdır. KİT'lerin özelleştirilmesi ve devletin verimli bir şekilde çalıştırılması bu problemi büyük bir ölçüde halledecektir. Para piyasalarında devlet müdahalesi kalktığında zaman içerisinde dengeler yerine oturacaktır.

1.9.9. Enerji Maliyetlerinin AB Ortalamasına İndirilmesi

Enerji fiyatları Türk ekonomisinin uluslararası rekabete girmesinde ciddi bir engeli oluşturmaktadır. Burada esas olan enerji sektörünün etkin ve akılcı bir planlamayla işletilmesidir. Bunun için ise sektördeki ağır yatırımların doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına açılması gerekmektedir. Enerji fiyatlarındaki aşırı yükselişin ardında son yıllarda yapılan yatırımların hızlı amortismanı meselesi yatmaktadır. Bu bakımdan mevcut işletmelerin özelleştirme kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.9.10. Eğitime Verilen Önemin Arttırılması

AB ile kurulacak GB Türk sanayi ve hizmet sektörünü tümüyle uluslararası rekabete açacaktır. Tam rekabet ortamlarının bir özelliği de nitelikli el emeği ve beyin gücünün üretim dokularıyla bütünleşmesi gereğidir. Bu noktada Türk eğitim sisteminin uluslararası standartlara uygun müfredatlara sahip olmasına rağmen iş alemine dönük bir yapıda örgütlendiği söylenemez. Özellikle mesleki eğitim alanında nitelikli ara eleman ihtiyacını karşılamaktan uzaktır.

Bu durumda eğitim sektöründe reforma ve özel kurumlara ihtiyaç vardır. Üniversiteler ihtica cevap veren ve kaliteli yüksek öğrenim görmüş beyin gücü

yetiştirirken; hızla mesleki eğitim veren okulların artırılması ve ara eleman ihtiyacının kapatılması gerekmektedir. Eğitim konusunda ekonomik gelişmeleri de gözönüne alarak “işyerinde eğitim” konusuna eğilmek , önümüzdeki yıllarda istihdam açısından büyük önem taşıyacaktır. AB ülkeleri de bu konuda yoğun çaba göstererek el emeğinin kalifikasyonunu arttırmak ve süreli kılmayı amaçlamaktadır.

1.9.11. AB Ekonomik Mevzuatına Uyum Sağlanması

AB ekonomik mevzuatı GB ertesinde Türkiye’ nin tedricen milli mevzuatına geçireceği bir dizi ticari kuralı ve düzenlemeyi içeren bir bütündür. Bu mevzuatın Türk ekonomik hayatına uygulanamadığı sürece GB sağlıklı bir biçimde işlemesi mümkün değildir. Birliğin ekonomik mevzuatı esas itibariyle rekabet kurallarını içermektedir. Buna uyumun gecikmesi durumunda karşılıklı taraflar arasında yer alan bazı ekonomik şartların getirdiği biçimde önceden hesaplanamaz tarzda haksız rekabete yol açacakları kuşkusuzdur. Ancak söz konusu mevzuat uyumunun Türk sanayiine getireceği ekonomik yüklerinde varlığı yadsınılamaz olgular arasındadır. Bu durumda mevzuat uyumu sürecinde zarar görebilecek sektörlerin ivedilikle saptanarak yatırım ve yeniden yapılanma ağırlıklı önlemlerle yeni rekabet uyumuna hazır duruma getirilmeleri gerekmektedir.

Öte yandan uyum sürecinde Türk ekonomisinin hemen hemen tüm kesimlerinin etkileneceği düşünüldüğünde tercihlerin çok iyi yapılması gerekmektedir. Türkiye’ nin sanayi gelişimi sürecinde artık katma değer üretme itibariyle dönemini tamamlamış alt sektörleri her ne pahasına savunmanın ekonomik gerçekçilikten uzak bir yaklaşım olduğu unutulmamalıdır.

1.9.12. Ekonomik ve Sosyal Konsey Kurulması

AB ülkelerinin önemli bir bölümünde ulusal ölçekte Ekonomik ve Sosyal Konseyler bulunmakta; işçi, işveren ve serbest meslek kesimlerinin temsil edildiği bu kuruluşlarda sivil toplumun tüm ögeleri, örneğin çiftçi ve esnaf örgütleri, tüketici

kuruluşları, aile birlikleri, çevre koruma dernekleri ve benzer sosyal ve yerel kurum temsilcileri bulunmaktadır. Bu konseyler, toplumsal yaşamı ve iş yaşamını kapsayan konularda istişari görevler yüklenmekte, yasa tasarıları hazırlanmasına dek önemli görevler üstlenmektedir.

AB düzeyinde ise tüm üye devletlerin sosyo-ekonomik kesimlerinin temsil edildiği Ekonomik ve Sosyal Komite, Birliğin işleyişinde önemli bir rol oynamakta olup AB kurumlarının hukuksal açıdan ayrılmaz bir parçasıdır. AB Komisyonu' nun tüm önerileri Avrupa Parlamentosun' dan geçtiği gibi Ekonomik ve Sosyal Komite'den de geçmek zorundadır. Bu Konsey, kendi girişimi ile görüş hazırlama ve bildirme hakkına sahiptir.

Türkiye' de ulusal düzeyde böylesi bir konsey kurulması, ayrıca AB' de ECOSOC ile kurulma aşamasında olan ortak komitenin etkin biçimde işletilmesi, GB uyumu sırasında Türkiye için önemli aygıtlar oluşturacaktır. Kurulacak olan Ekonomik ve Sosyal Konsey , Türkiye ekonomisinin GB' ne hazırlanmasında ve istikrarlı bir yapıya kavuşmasında çok önemli roller üstlenebilecektir.

BÖLÜM 2

CAM SEKTÖRÜ

2.1. Camın Tarihçesi

Cam, insanlar tarafından çok eski tarihlerden beri kullanılan bir malzemedir. Tabii cam olan obsidizn, ilk çağlarda ok ucu, mızrak ucu, bıçak gibi kesici aletlerde kullanılmıştır. Suni olarak eritildiği bilinen ilk cam, süs aletleri ve boncukların yüzeylerinde emaye olarak kullanılmıştır. Günümüze intikal eden ve tamamı cam olan en eski kap ise M.Ö. 7000 yıllarına aittir¹⁷.

Tüm çağlar boyunca üretilen ve kullanılan cam en büyük gelişmeyi 1960'lı yıllarda yapmıştır. Yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesi ve yeni cam kompozisyonlarının bulunmasıyla bugün yaklaşık 700 farklı kompozisyon , optik elyaftan pencere camına kadar pek çok farklı kullanım sahası için ticari olarak üretilmektedir. Günümüzde cam, şişe , kavanoz, pencere camı, bardak, elektrik ampulu gibi günlük kullanımın dışında cam yünü ve cam elyaf olarak ısı, ses ve su izolasyonunda, optik elyaf ile telekominikasyonda, ayrıca elektronik sanayii ve pek çok farklı çeşit ve uygulamasıyla uzay sanayinde kullanılmaktadır.

2.2 Camın Tanımı ve Özellikleri

Cam amorf yapılı bir katıdır. En önemli özellikleri, transparan olması, bir çok kimyasal madde ile reaksiyona girmemesi ve sert olmasıdır. En kötü özelliği ise kırılabilirliğidir. Cam oda sıcaklığında tam bir elastik katıdır.

¹⁷ - Prof. Dr. Serdar Özgen Ders Notları (İTÜ)

Harmandan ya da cam kırığından izabe yolu ile üretilen her nevi cam ürünü ile bu ürünlerin çeşitli işlemlere tabi tutulması sonucu elde edilen ürünler, cam sektörünün kapsamı içinde değerlendirilmektedir. Camın en çok rastlanan tarifi 1945 yılında ASTM tarafından teklif edilen tanımdır: “Cam bir inorganik ergitme ürünüdür. “ Cam üretiminde kullanılan başlıca hammaddeler , kum,, soda, dolomit, feldspat, kalker ve katkı maddeleridir. Cam hammaddeleri belirli reçetelere göre karıştırılarak, eritme fırınlarına akıtılır. Fırınlar yaklaşık 1500-1600 derecede ısıtılarak, içlerindeki hammadde cam eriyiği haline dönüştürülür. Erimiş cam, bazı aşamalardan geçirildikten sonra çalışma fırınlarında amacına göre şekillendirilir.

Cam sektörü beş ana alt gruptan oluşmaktadır: Düzcam (ağırlıklı olarak pencere camı), cam ambalaj (cam şişe ve camdan ambalaj malzemeleri), cam ev eşyası (sofra ve mutfak eşyası), cam elyaf (izolasyon ve takviyeli cam ürünleri) ve diğer cam ürünleri (cam yünü, aydınlatma malzemeleri, teknik cam, emniyet camları , çift cam, ayna, cam-çubuk boru)¹⁸.

Günümüzde cam elde etmede, genellikle aşağıda gösterilen karışımlar kullanılmaktadır¹⁹.

<u>Normal Cam</u>	<u>Kristal Cam</u>
% 72 Silis	% 48 Silis
% 15 Soda	% 24 Potas+ Soda
% 13 Kalker	% 25 Kurşun Oksit

Genellikle “normal cam” terimi, Silis, Soda ve Kalker karışımından oluşan cam için kullanılır. Daha yumuak, ağır, parlak, erime noktası düşük olan v içinde Kurşun Oksit bulunan cama “kristal” denir. Bu tür karışım camı biraz ağırlaştırır, ona parlak ve saydam bir görünüm verir.

Cama renk vermek için kullanılan karışımlar şunlardır;

¹⁸ - Cam Sektörü, İMKB Yayını, Ekim 1995, s.2

¹⁹ - Küçükerman , Önder; Cam Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s.24

Bakır- Yeşil, turkuaz ve mavi

Demir- Yeşil, mavi, sarı

Kobalt - Koyu mavi, açık mavi

Magnezyum - Mor, eflatun

Gümüş - Sarı

Altın - Pembe, kırmızı

Çinko ,Fosfat, Kalay - Beyaz, opal

Krom - Sarı, yeşil

Nikel - Menekşe rengi ve sarı

Selenyum - Soda camında pembe, kurşun camında amber

Titanyum - Sarı, kahverengi

Uranyum - Yeşilimsi sarı

Cam ürününün fiziksel ve kimyasal karakteristik özelliklerini kullanılan üretim prosesi ile camın kompozisyonu belirlemektedir. Camın kimyasal, fiziksel ve mekanik özellikleri aşağıda belirtilmiştir ²⁰.

2.2.1. Kimyasal Özellikler (Dayanıklılık)

Camın temasta bulunduğu gaz, sıvı ve katı haldeki maddelerin etkilerine, bu maddeler tarafından camın bozulması, yenilmesi ve erimesi kimyasal dayanıklılık olarak tanımlanır. Kesin olmamakla birlikte çoğunlukla camdaki alkali oranının yüksekliği zayıf kimyasal dayanıklılığa yola açar. Bazı camlarda bor oksit, alüminyum oksit, çinko oksit ve zirkonyum oksit iyi kimyasal dayanıklılık sağlarlar.

²⁰ -Noyan Prof.Dr.T., Hortaçsu, Doç.Dr.Ö.,Çekinirer Ş., Yamaç.E., Cam Sanayi Sektör Araştırması Raporu, B.Ü. Teknoloji ve Sistem Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, Aralık 1981, s.31

2.2.2.Fiziksel Özellikler

1. Viskozite: Camın şekillendirilmesinde çok önemli etkenlerden biri de cam viskozitesinin sıcaklığa göre değişme hızı ve belirli sıcaklıklardaki cam viskozitesidir. Cam şekillendirilmesi çok kere birbirini izleyen işlemlerle yapıldığından her işlemin sürecinde ve ayrıca işlemin başında ve sonunda camın istenilen bir viskozitede olması ve işlemler sonunda da verilen şekli saklayabilecek yüksek bir viskoziteye ulaşmış olması gereklidir. Viskozitenin sıcaklığa göre değişimi camın kimyasal bileşimine bağlı olduğundan herhangi bir sebepten camı şekillendirme işlemleri değişecek olursa camın bileşimini de değiştirmek zorunludur.

2. Yüzey Gerilim: Yüzey gerilim şekillendirme işlemlerinde çok önemli bir özellik olup erimiş camın çok ince deliklere girmesini ve bunları doldurmasını etkilemektedir.

3. Özgül Ağırlık: Değişik camların özgül ağırlıkları 2.2 ile 7.2 gm/cm³ arasında değişebilmekle beraber çoğunlukla kullanılan pencere ve şişe camlarının değerleri 2.3- 2.6 arasındadır.

4. Sıcaklıkta Genleşme : Camın sıcaklık şoklarına dayanıklılığını ve ısıtma soğuma arasında camda oluşan gerilimleri saptamada önemli bir etken olup genellikle 5.6×10^{-7} - 140×10^{-7} cm/(cmx° C) sınırları içindedir.

5. Sıcağa Mukavemet: Sıcaklıkta genleşme, mekanik mukavemet, cam hammaddesinin boyutları ve sıcaklığın camda yayılması, topluca camın sıcağa mukavemetini etkilerler.

6. Isıya İletkenliği : Genellikle değişik camlarda 0.0028- 0.0078 cal/cm^o sınırları içinde saptanabilen ısı iletkenliği kıymetleri yüksek soda, potasyum ve kurşun oksitli karışımlarda yüksek olmaktadır.

7. Isı Sığası: Camın ısı sığası cam sıcaklığı artıkça yükselir.

2.2.3. Mekanik Özellikler

Cam oda sıcaklığında sert, aşınmaya dayanıklı ve gevrekli. Bir çok maddenin aksine cam kırılmadan eğilip bükülemez ve uzayamaz.

1. Mukavemet : Camın ölçülebilen mukavemeti $2,7 \times 10^5$ (5) kg/cm² olarak tahmin edilebilen özgül mukavemetinin 100-1000 kat altındadır.

2. Elastikiyet: Cam oda sıcaklığında hemen hemen tamamen elastiktir.

3. Sertlik: Kurşunlu camlar en yumuşak ve borosilikat camları en sert cam-lardır.

2.2.4. Elektriksel Özellikler

1. Direnç : Cam genellikle elektrik akımına yüksek direnç gösteren bir madde olarak tanınır. Camın elektriksel direnci daha ayrıntılı olarak camın yüzey ve hacim direnci olarak ele alınabilir. Yüzey direnci camın etrafındaki ortamın nem oranının artması ile azalır. Nemin etkisi hem cam yüzeyine yapışan diğer maddelerle ve hem de cam yüzeyindeki bazı alkali iyonları camdan ayırmakla gerçekleşmektedir.

2. Dielektrik: Dielektrik katsayısının değeri camın bileşimi, sıcaklık ve frekansın etkisinde olup genellikle 3.7 -16.5 sınırları içindedir.

2.2.5. Optik Özellikler

1. Kırılma: Bir camın en belirgin özelliği kırılma indisidir, $n(D)$ Camlar genellikle 5893 °A deki sodyum D ışınınındaki v değeri (Abbe sayısı) ile belirlenirler.

Abbe sayısı ışın dağılmasının bir ölçüsü veya kırılma katsayısının dalga uzunluğu ile değişimi verir, ve $v = (n(D) - 1) / (n_f - n_c)$ olarak gösterilir.

2. Yansıtma: Bir cam yüzeyinin yansıtma özelliği cam yüzeyinin durumu ile yüzeye düşen ışığın dalga uzunluğu ve yönü ile bağıntılıdır.

3. Geçirgenlik : Camın ışık geçirgenliği yansıtma ve absorpsiyon özellikleri ile azalır ve dalga uzunluklarına göre büyük farklılıklar gösterir. Değişik renkler camın geçirgenliğini etkilediği gibi camın kimyasal bileşimi de özellikle kısa dalga uzunluklarındaki ışınların geçmesinde etkilidir.

4. Diğer Optik Özellikler: Camın ilginç ve önemli iki ek optik özelliği de gerilim-optik katsayıları ve fotokromizmdir. Gerilim optik katsayıları değişik yönlerde gerilim ve uzama gösteren camların bu durumdan dolayı değişen ışın hızına katsayılarındaki farklar gösterir. Fotokromizm ise camın ışık almasıyla, ışık geçirgenliğinde oluşan değişikliğin bir ölçüsüdür.

Cam üretiminin kalite kontrolü amacıyla yukarıda açıklanan fiziksel özelliklerin hepsinin saptanması gerekmez. Bu maksatla kullanılan ölçümler çoğunlukla yumuşama noktası, tavlama noktası, uzama noktası, özgül ağırlık, elektrik direnci, yansıtma katsayısı, ışın dağılması, sıcaklıkta genleşme katsayısı ve spektral absorpsiyondur. Genellikle bu özelliklerden üç veya dördünün sürekli olarak saptanması cam üretiminde kalite denetlenmesi için yeterli sayılır.

2.3. Cam Sektörünün Yapısal ve Ekonomik Özellikleri

Bütün üretim alanlarında yapısal ve ekonomik özellikler o sektörün genel yapısını tanımlayan ve diğer sektörlerden ayıran iki ana unsurdur. Üretim sektörlerinin ayırt edici özellikleri, bu özelliklerin dünya genelindeki temel eğilimlerle olan ilişkilerinde tutarlı dengeler kurulmasını sağlamaktadır. Sektörün birikim yeteneğinin korunup

geliştirilmesi ve geleceğinin güvence altına alınmasının ön şartı, yapısal ve ekonomik özelliklerinin iyi analiz edilmesidir²¹.

Cam üretimi ister cam kaplar (container glass) olsun, isterse düzcam (float glass) olsun modern teknoloji, büyük ölçekli yatırım ve dolayısıyla önemli ölçüde (sermaye yoğun) finans kaynağı gerektiren bir sektördür. Bu nedenle sektör faaliyetleri oldukça yoğunlaşmış durumdadır. Bu yoğunluk özellikle 1980'li yıllarda kendini göstermiştir. Bunun sonucu olarak sektörde yeni yatırımlara ihtiyaç duyulmuş ve yeniden yapılanma sürecine girilmiştir. Cam sektörünün geliştirilmesi, bu yapısal ve ekonomik özelliklerin bütün kararlarda ve oluşturulacak kurumlarda gözönüne alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Cam sektöründe kar marjlarında yaşanan düşüş, oligopolleşme eğilimini hızlandırmaktadır. Bu gelişmenin nedeni, cam sektörünün ulaştığı kapasite büyüklükleri, ölçek ekonomisi, ürün çeşitliliği, maliyet etkinliği, hammadde kontrolü ve teknolojik gelişmelere bağımlılıktır. Bu faktörler, olgunluk döneminde olmasına karşın sektöre yeni girişleri zorlaştırmaktadır. Cam üreticilerinin rekabet güçlerini geliştirmeleri, teknoloji transferi yerine teknoloji yaratma sürecine bağlıdır. Teknolojik gelişme, yarattığı verimlilik artışı ve maliyet tasarrufları ile katma değeri yüksek yeni ürünlerin üretimine yol açmaktadır. Bu yeni ürünler, sektörün ulusal ve uluslararası pazarlardaki payını ve rekabet sürecine yol açan en önemli etken, enerji tasarrufu sağlamaktadır. Isı yalıtımlı camlar buna örnek olarak gösterilebilir. Çoğu gelişmekte olan ülke gibi, Türkiye'de de kişi başına cam tüketimi gelişmiş ülkelere oranla düşüktür. Bu olumsuzluğa rağmen, gelişmekte olan ülkelerde tüketim ve büyümede göreceli olarak hızlı bir artış gözlenmektedir. Dünya genelinde, cam sektöründe %2-4 'lük bir büyüme yaşanırken, Türkiye' de bu oran %7-8 düzeyindedir.

Cam Sanayinin ayırteıcı yapısal ve ekonomik özellikleri aşağıda özetlenmektedir²².

²¹ - Kirman, Hasan, Cam Sanayinin Türk Ekonomisindeki Yeri, Uzmanlık Tezi, DPT , Nisan 1995 , s.7

²² - ibid., s. 8-19

Sektörün Yapısal Özellikleri

- İzabe teknolojisine dayalı enerji yoğun bir üretim olması,
- Hammadde yoğun üretim yapısı,
- Kesintisiz üretim göstermesi
- Sürekli yatırım,
- Çeşitli maddelerin elde edilmesinde kullanımı,
- Teknolojik gelişme etkisinin yüksekliği.

II. Sektörün ekonomik Özellikleri

- Ölçek ekonomisine bağımlılığı ,
- Dikey entegrasyon zorunluluğu,
- İlk yatırım maliyetinin yüksekliği,
- Başabaş noktasının yüksekliği,
- Sektörün ileriye ve geriye doğru bağları,
- Tekelci ve oligopolistik yapı,- Global özelliği,
- Sektör ve çevre ilişkisi.

2.3.1. Yapısal Özellikleri

2.3.1.1. İzabe Teknolojisine Dayalı Enerji Yoğun Bir Üretim Olması

Cam sektörünün en önemli özelliği yüksek sıcaklıkta eritme teknolojisine (izabe teknolojisine) dayanan enerji-yoğun bir üretim alanı olmasıdır. Cam hammaddeleri belli ölçülere göre karıştırılarak eritme fırınlarına akıtılır. Fırınlar yaklaşık 1500-1600°C de ısıtılarak içlerindeki hammadde cam eriği haline dönüştürülür.

Cam eritme fırınları, kampanya dönemleri boyunca hiç söndürülmeden sıcak tutulmak zorundadır. Kampanya dönemlerinin on yıl gibi uzun bir dönemi kapsadığı göz önüne alındığında, enerji kullanımındaki sürekliliğin, buna bağlı olarak da enerjiye bağımlılığın önemi anlaşılır.

2.3.1.2. Hammadde Yoğun Üretim Yapısı

Cam üretiminde birim ağırlığı fazla olan kum, maliyeti yüksek olan soda, doğada az bulunan dolomit ve felspat gibi hammaddeler kullanılmaktadır. Bu hammaddelerin kalitesi ve saflığı kadar, temininde devamlılık da önemlidir. Gerekli spesifikasyonlara uygun hammadde temininde binde 1'ler oranında bir oynama cam üretimini olumsuz yönde etkilemektedir.

İçerisinde önemli miktarda enerji absorbe eden ve istenilen kalitede cam üretmenin temeli olan hammaddenin temini hususu, cam endüstrisinde yapılabirlik çalışmaları sırasında önemle ele alınması gerekli bir konu olmaktadır.

2.3.1.3. Kesintisiz Üretim Göstermesi

Cam eritme fırınlarının yüksek sıcaklıkta çalışmaları, enerjinin maliyet içindeki payının yüksek olması, bu üretim alanında kesintisiz üretim yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Sektörde başabaş noktasının oldukça yüksek bir kapasitede kullanımını zorunlu kılması ve izabe teknolojisinin tam kapasite çalışmayı gerektirmesi üretimde kesintisizliğin önemini artırmaktadır.

2.3.1.4. Sürekli Yatırım İhtiyacı

Bugün teknolojide öylesine hızlı değişimler olmaktadır ki, teknik olarak daha ömrünün yarısına gelmemiş bir makina donanımını değiştirmek söz konusu olabilmektedir. Günümüzde makina-donanım seçiminde gözönünde tutulması gereken temel kriter, rekabet edebilir ömürdür. Herhangi bir teknik donanım performansını ve rekabet edebilirliğini kaybettiği zaman , o donanımı değiştirmeden sektörün rekabet gücünün korunması mümkün değildir.

Dünyadaki ekonomik ve teknolojik gelişmelerin yanısıra izabe teknolojisi, cam sektöründe sürekli yatırım ihtiyacı yaratmaktadır. Cam üreticisi firmalar, her yıl sadece var olan kapasiteyi koruyabilmek için belirli yatırımları gerçekleştirmek durumundadır. Cam eritme fırınları bir kez ateşlendikten sonra 6-10 yıl arasında hiç söndürülmeden çalışmaktadır. Çalışma sürelerinin uzatılmasına ilişkin geliştirmeler, ilk yatırım maliyetlerini yükseltmesi bakımından önem taşımaktadır. Bir fırının yenileme maliyeti 100* milyar liraya ulaşabilmektedir. Örneğin Şişe Cam gibi 24 fırına sahip bir kuruluş sadece mevcut kapasiteyi korumak için 750* milyar lira fırın yenileme yatırımı yapmak zorundadır.

Cam yatırımının zamanlaması da büyük önem taşımaktadır. Yeni bir arzın yurtiçi ve yurtdışındaki rakiplerle eş anlı olarak artırılması, rekabeti kızıştırmakta, fiyatları düşürmekte ve sektör karlılığını azaltmaktadır. Üreticiler arz fazlasını değerlendirmek, yeni rakiplerin ortaya çıkışını engellemek için dampingli satış yapmaktadır.

2.3.1.5. Çeşitli Maddelerin Elde Edilmesinde Kullanımı

Cam, 800 değişik bileşeniyle, 43 bin çeşit ürünün elde edilmesinde kullanılmaktadır. Geniş çapta otomasyona dayanan üretim, beraberinde hammadde ve cam üretim aşamalarında şartların dengeli olmasını gerektirmiştir. Silika camı basit bir cam olmasına karşın, kimyasal etkilere karşı dayanıklıdır. Düşük genleşme katsayısına sahiptir. Bütün bu olumlu özelliklerine rağmen üretimi zordur. Cam endüstrisinin üretim hacminin büyük bir kısmını soda ve kireç camları oluşturmaktadır. Nefelinli siyenitler ise, çeşitli sanayi tipi cam kaplar, cam levhalar, televizyon tüpleri, lambalar, cam blok

* 1994 yılına göre

ve cam yünü, kimyasal etkilere ve ısıya dayanıklı borasilikat camları yapımında kullanılır.

Temel girdi olarak kullanılan kompozit maddeler içinde cam elyafının özel bir yeri vardır. Bu nedenle, cam elyaf takviyeli plastiklere kadar, cam kökenli optik elyafın da telekominikasyonda yarattığı imkanlar, bu sektörün geleceğine olan güveni artırmaktadır.

2.3.1.6. Teknolojik Gelişme Yüksekliği

Cam üretiminin temel özelliklerinden biri izabe teknolojisine dayalı enerji yoğun bir üretim alanı olmasıdır. Cam eritme fırınları kampanya dönemleri boyunca hiç söndürülmeden sıcak tutulmak zorundadır. Kampanya dönemlerinin on yıl gibi uzun bir dönemi kapsaması, enerji kullanımındaki süreklilik ve buna bağlı olarak enerjiye bağımlılığın önemini ortaya koymaktadır. Cam çeşitlerine göre değişiklik göstermekle birlikte toplam sınai maliyetler içinde enerjinin payı ortalama %15-20 arasındadır. Sektörde birim cam kapasite kullanımının artırılması, tam kapasiteye yaklaşılması sektör bakımından hayati önem taşımaktadır. Türk cam sektöründe tüketilen elektriğin %37'si fuel oil, %44'ü doğalgaz, %9'u LPG ve %10'u elektrikten sağlanmaktadır. Kullanılan enerjinin miktarının azaltılması çalışmaları sürdürülmektedir.

Bu gelişmelerin sonucu mevcut fırınların enerji kullanım etkinlikleri sürekli olarak artmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde bugün fırınlar yüzde 50' den fazla hurda cam kullanmaktadır. Bahsi geçen bu teknolojik gelişmeler o kadar önemli boyutlara ulaşmıştır ki, 1976 yılında günde 70.000 şişe üreten bir makina bugün günde yaklaşık 300.000 şişe üretmektedir. Ayrıca şişelerin ortalama ağırlığı gittikçe azalmıştır. Örnek olarak, son bir kaç yıl içinde bir bira şişesinin ağırlığı yüzde 33 oranında düşürülmüştür. Düzcamlar sektöründe ise 1980'li yıllarda ortaya konulan teknoloji (float), üretimde etkinliği ve kaliteyi arttırmıştır.

2.3.2. Ekonomik Özellikler

2.3.2.1. Ölçek Ekonomisine Bağımlılığı

Üretimde kullanılan girdilerin hepsini aynı oranda arttırdığımız zaman çıktıdaki artış bu orandan fazla ise ölçeğe göre artan, bu orana eşit ise ölçeğe göre sabit, bu orandan az ise ölçeğe göre azalan bir getiri vardır. Ölçek ekonomilerinin kaynaklarının teknolojik ve ekonomik sınırları vardır ve bir noktadan sonra bu faktörler maliyetleri etkilemez, hatta olumsuz yönde etkileyebilir.

İzabe teknolojisi, kesintisiz üretim ve hammadde hassasiyeti nedeniyle, sektörde ölçek ekonomisi kurallarını belirleyici duruma getirmektedir. Bu nedenle, bütün dünyada cam üreten tesislerin üretim kapasiteleri katlanarak artmaktadır. Bir yandan da üretimdeki ihtisaslaşma, bu konudaki eğilimleri daha da arttırmaktadır. Bir ülkede ya da bölgede cam üretiminde ve ticaretinde liderliğini korumak isteyen bir kuruluş, talebi aşan bir arz oluşturmak zorundadır. Cam sektöründe oluşturulan her arz basamaklar biçiminde yükselir. Belli dönemlerde talebi ithalatla karşılamak, sonra başabaş noktasına gelip talebi aşan üretim düzeylerine erişmek sektörde kolay yürütülebilecek bir uygulama değildir.

2.3.2.2. Dikey Entegrasyon Zorunluluğu

Dikey entegrasyon, bir üretim sürecinin girdi temininden tüketiciye ulaşması noktasına kadar değişik aşamaların aynı firmanın kontrolü altında gerçekleştirilmesidir. Bu durumun firmaya getirdiği avantajlar ve dezavantajlar bulunmaktadır. Firmalar arası birleşmeler ve bir firmanın diğer bir firma tarafından satın alınması, diğer faktörlerin yanısıra maliyetlerin de büyük önemi vardır. Benzer bir şekilde, firmanın dikey entegrasyon sonucunda maliyet avantajları elde edeceğinin belirlenmesi durumunda firma bu yönde politikalar uygulayacaktır. entegre edilmiş üretim, girişi engelleyici bir araç olarak da ilgi çekicidir. Entegre edilmiş üretimin gerçekleştirildiği bir endüstriye girmek isteyen yeni bir firma, önemli miktarlarda yatırımı gerçekleştirmek durumundadır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde satıcı piyasalardaki örgütlenmenin yetersizliği, cam endüstrisinde dikey entegre gelişmeyi zorlamaktadır. Konjoktürün olumlu olduğu dönemde bu entegrasyonun önemli maliyet avantajları vardır. Dikey ve yatay anlamda bu denli entegre olmuş bir üretim alanında, herhangi bir aşamadaki kriz , sistemin bütününe etkilemektedir. Bütün dünyada, bu sert entegrasyon yapıları esnetilmektedir²³ .

2.3.2.3. İlk Yatırım Maliyetinin Yüksekliği

Cam endüstrisinin bir diğer özelliği de ilk yatırım maliyetinin yüksek, kar marjlarının düşük olmasıdır. İş hacmine göre kıyaslandığı zaman, bir buzdolabı fabrikasına göre cam endüstrisinin cirosu çok daha düşük kalmaktadır. ABD’ de petrol şirketlerinden sonra en büyük ölçekli kuruluşlar cam üreticileri olduğu halde, ciroları ve karları bakımından Fortune’nun her yıl düzenlediği dünyadaki 500 büyük şirket arasına çok az cam kuruluşu girmektedir. Gerek ilk yatırım maliyeti, gerekse modernizasyon ihtiyaçları, camda sermaye-yoğun yatırım karakterinin giderek daha baskın hale geldiğini göstermektedir.

Bu özellikler ve daha önce değinilen ölçek ekonomisi, dikey entegrasyon gibi ekonomik özellikler nedeniyle sektöre giriş ve çıkış çok azdır. Bütün dünyada sayıları on kadar olan büyük cam üreticileri sektörün yüzde 80’ inden fazlasına sahiptir. Diğer bir deyişle dünya cam piyasası oligopol bir yapı göstermektedir. Ülkelerde ise yurt içi piyasalar genellikle tekelci bir yapıya sahiptirler. Dolayısıyla sektörde rekabet daha ziyade uluslararası olarak algılanmaktadır. Bu durum hükümetlerin izledikleri dış ticaret politikalarının sektördeki rekabet gücünü doğrudan ve son derece etkili bir şekilde belirlemelerine yol açmaktadır.

²³ - Bozkurt, Dr. Rüştü, Dünya Gazetesi, 25.09.1996

2.3.2.4. Başabaş Noktasının Yüksekliği

Cam çeşitlerine göre farklılık göstermesine karşın, üretimde ağırlığı olan ürünlerde başabaş noktası, kapasite kullanım oranının %75' i düzeyindedir. Sektörün yapısal bir özelliğini oluşturan kesintisiz üretim bu özellikten kaynaklanmaktadır. Başabaş noktasının yüksekliği tam kapasite çalışma gereği, zararı azaltmak ya da karlılığı arttırmak için kapasite kullanımını arttırmaya zorlamakta, bu nedenle sektörde yaygın olarak dampingli satışlar yapılmaktadır.

Cam üretimine grev, işin yavaşlaması gibi nedenlerle ara verilmesi, sektörü büyük ölçüde olumsuz etkilemektedir. Sektörde talebin daralması, olağanüstü stoklar yaratmakta ve maliyetleri arttırmaktadır.

2.3.2.5. Tekelci ve Oligopolistik Yapısı

Son yıllarda cam sektöründe oligopolleşme eğilimi hızlanmaktadır. İzabe teknolojisi, enerji-yoğun karakteri, sermaye yoğun yatırım ihtiyacı, tam kapasite çalışma zorunluluğu gibi etmenlerle zaten az sayıda firmanın egemen olduğu cam sektöründe , oligopolleşme eğilimi gelecek günlerde yeni bir yapıyı gündeme getirecektir.

Sektörün yapısı nedeniyle zaten az sayıda olan şirket sayısı, kar marjlarının kritik oranların altına düşmesi nedeniyle daha da azalmıştır. Dünyada cam üretiminin yüzde 70'i 10 şirket tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye' de de Şişecam cam pazarına hakimdir.

2.3.2.6. Global Özelliği

Sektörde kullanıcılar üretimin yeri ne olursa olsun, düzgün ve dünya kalitesinde mamul talep etmektedir. Bu talep, cam üreticilerini faaliyetlerinde globalleşmeye zorlamaktadır. Buna ek olarak, sektörün dünya pazarının genişliği, bu

sektördeki yatırımların büyük ölçekli olarak yapılmasını gündeme getirmiş, üreticilerin daha önce genelde tek bir kıtaya sınırlanan pazarlarını dünya geneline taşımıştır.

Cam ambalaj nisbi olarak daha az global olmasına karşın, cam ev eşyası, cam elyafı ve düzcamlar global nitelikli ürünlerdir. Düzcamlarda sermaye, talebin olduğu yere hızla giderken, cam ev eşyasında belli bir merkezde yapılan üretim dünya ölçüsünde dağıtılabilmektedir. Bu özellikler cam elyafı için de geçerlidir. Bu da, firmalararası satın alma, birleşme, işbirliği ve ortak yatırım konularında hızlı davranılan bir sektör olma özelliği yaratmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde dinamik cam sektörlerinin gelişmelerini önleme stratejisi büyüklerin belirgin stratejilerinden biridir.

2.3.2.7. Sektör ve Çevre İlişkisi

Günümüzün teknolojisi, tüketim alışkanlıkları, değişen yaşam standartları, kentleşme, nüfus artışı ve sanayileşmeye paralel olarak artan kentsel ve endüstriyel atıklar önemli bir çevre problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi cam kaplar kolaylıkla yenilenebilir (recycling, re-use) özelliği sahiptir. Bu da , sektörde önemli ölçüde enerji ve hammadde tasarrufu sağlamaktadır. Zaten artan enerji maliyetleri ve çevre korumaya yönelik olarak aortaya konan yapısal düzenlemeler, yenilenebilir camların önemini oldukça arttırmıştır.

Cam, yeniden dolum ve dönüşüm özelliğini bir arada bulunduran tek malzemedir. Cam ambalajın büyük bir bölümü, özel şekilde ve işaretli olduğundan (depozitolu) dağıtım toplama örgütlenmesi içinde geri dönüp, temizlenerek tekrar doluma girer. Bunun dışında kırılmış parçalar ise, renk ayırımı, temizleme ve öğütme işlemlerinden geçirilerek harmana belirli oranlarda katılır. Ülkemizde tüketilen camın % 27' si geri dönerek tekrar kullanılmaktadır.

Sektördeki bu özellik enerji tasarrufu açısından da çok önemlidir. Yeniden üretime kazandırılan her bir ton hurda cam yaklaşık olarak 1,2 ton hammadde ve 100 kg fuel-oil tasarrufu sağlamaktadır.

BÖLÜM 3

DÜNYADA CAM SEKTÖRÜ

3.1. Sektörün Dünya Genelindeki Özellikleri ve Eğilimleri

Dünya ekonomisinde yaşanan değişikliklerin yarattığı eğilimlerden biri, özellikle 1990' lı yıllarda ekonomik durgunluk paralelinde pazar daralma eğilimine girmiş ve cam fiyatları önemli ölçüde gerileyerek, karlar düşmüştür²⁴. Bu düşüş, cam sektöründe de bazı ürün alt gruplarında %7-8' lere ulaşan talep daralması yaratmıştır. Durgunluğun etkisiyle pazar daralma eğilimine girmiş, cam fiyatları önemli ölçüde gerilemiş, karlar düşmüştür. Oluşan aşırı kapasiteler rekabeti yoğunlaştırmıştır. Rekabet kalite, maliyet ve müşteri tatmini üzerinde yoğunlaşmış, bu avantaja sahip ürünlerin uluslararası pazarlarda rekabet şansı artmıştır.

Avrupa Cam Sanayii, bu etkilerin en aza indirilmesi için mevcut ürünleri çeşitlendirmekte, yeni ürünler geliştirmektedir. Maliyet düşürme Avrupa Cam Sanayi' lerinin en fazla önem verdikleri hususlardan biridir. Maliyet düşürmek amacıyla özellikle verimliliği artırma ve enerji tasarrufu sağlama çalışmalarına ağırlık verilmektedir. Bir diğeri de, cirolarının önemli bir bölümünü ayırdıkları ve giderek artan ölçüde önem verdikleri araştırma-geliştirme faaliyetleridir.

Dünya genelinde cam sektöründeki büyüme, GSMH' daki büyüme oranlarına eşittir ve yaklaşık %2-3' ler civarındadır. Sektördeki gelişme daha çok Pasifik ülkeleri, Ortadoğu ülkeleri ve Çin gibi ülkelere kaymaktadır. Bu ülkelerde yıllık ortalama büyüme oranları % 6'nın üzerinde bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde camda ikincil işlemler gibi nitelik artırıcı tüketim ağırlık kazanırken, gelişmekte olan ülkelerde hem

²⁴ - VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Cam Özel İhtisas Komisyon Raporu, Aralık 1993, s.40

kütle tüketiminde, hem de katma değeri yüksek ürünlerde gelişmenin hızlı olduğu gözlenmektedir.

Büyümenin ve globalleşmenin giderek önem kazanması, GATT, Avrupa Birliği, NAFTA gibi uluslararası ticareti bölgesel ve global düzeylerde serbestleştirmeyi ve geliştirmeyi hedefleyen organizasyonların oluşturulmasına yol açmıştır. Bu sürecin dışında kalan ülkelerin söz konusu pazarlarda rekabet şansının azalacağı düşünülmektedir. Dünya cam sanayinde özellikle Avrupa' da tekelleşme giderek artmakta, ciddi bir pazar paylaşımı kavgası yaşanmaktadır. Doğu Avrupa ve Uzakdoğu ülkeleri uluslararası piyasalarda uyguladıkları çok düşük fiyatlarla haksız rekabet yaratmakta, Avrupa Topluluğu korumacı önlemlerle, topluluk dışı ithalatı engellemeye çalışmaktadır.

1980'li yıllarda baş gösteren enerji dar boğazı yüzünden pazar ve talep daralmasının yaşandığı sektörde cam fiyatları enflasyonu yakalayamayınca karlılık oranının düştüğü ve rekabet yoğunlaşmasının öne çıktığı vurgulanıyor. Bu rekabet ve düşük karlılığın etkisiyle sektördeki firmaların maliyet düşürme ve şirket evlilikleri gibi ataklara giriştiği belirtiliyor²⁵.

Tablo 3.1. Dünya Cam Sanayii Kurulu Kapasitesi (1995) 1000 ton

Ülke Grupları	Düzcamlar	Cam Ev Eşyası	Cam Elyaf	Cam Ambalaj	Toplam
Avrupa	5,509	1,809	414	21,668	29,400
ABD	7,000	1,000	680	9,000	17,680
Japonya	3,000	400	180	2,300	5,880
Türkiye	491	191	16	332	1,030
Diğer	8,700	600	420	6,700	16,420
Toplam	24,700	4,000	1,710	40,000	70,410

Kaynak : 10.Cam Problemleri Sempozyumu,Eylül 1995, s.53

Not: Cam sanayiinde tam kapasite kullanımı çok büyük önem taşımaktadır.O nedenle üretim rakamları aynı zamanda kapasiteleri ifade etmektedir.

²⁵ - Borsacı, 15 Aralık 1996, Sayı 50, s.24

Dünyada kurulu cam sanayi kapasitesi 69 milyon 500 bin tona ulaşmış durumdadır. Cam üretiminde halen Batı Avrupa ve ABD gerek kapasite gerekse ürün çeşidi bakımından başı çekmektedir. Kurulu toplam kapasitenin %70'i bu iki bölgede yer almaktadır.

1995 yılında dünya cam üretiminin 35 milyon tonu Avrupa ülkeleri, 23 milyon tonu Asya ülkeleri, 27 milyon tonu Amerika tarafından gerçekleştirilirken, dünya toplam cam üretimi ise 1995 yılında 89 milyon ton düzeyinde gerçekleşmiş bulunuyor.

Dünya toplam cam üretiminin %57'sini cam ambalaj, %36'sını düzcam, %4'ünü cam ev eşyası ve %2'sini cam elyafı oluşturmaktadır.

3.1.1. Düzcam

Pazarda, K.Avrupa, İngiltere, Fransa, Almanya ve Benelüks ülkeleri her türlü cam için büyük bir pazardır. İspanya ve İtalya ise halen gelişme potansiyeli gösteren ülkelerdir. Çünkü, bu ülkelerde, diğer Avrupa ülkeleri gibi cam kullanım yönetmeliklerini değiştirerek, yeni zorunlu cam kullanımını gerektiren inşaat yönetmeliklerini yürürlüğe sokmaktadır.

Batı Avrupa ülkelerinde float cam talebi emniyet camları, yalıtım camları, ayna, opal kaplama camlar, güneş kontrol camları, vb. gibi enerji tasarrufuna, emniyete ve ayrıca mimariye yönelik uygulamalara paralel olarak gelişmekte ve kendine hızla gelişen kullanım alanları yaratmaktadır.

Avrupa'lı firmalar bu gelişmeleri sürdürürken Amerikan PPG, Guardian ve Japon Asahi Glass firmaları da bu rekabet ortamında yerlerini sağlamlaştırmak için Avrupa pazarına hakim olmak amacıyla faaliyetlerini artırmışlardır.

Amerika' da önümüzdeki 5 yıllık dönemde teknolojik yenilikler sözkonusudur.

*Özel camlarda izolasyon, laminasyon ve Low-E kaplama teknolojileri geliştirilecektir.

*İnşaatlarda yeni dizaynlardan ötürü camları bükme teknolojileri geliştirilecektir.

*Değişik geçirgenli camlar otomotivde kullanılacaktır.

Japonya 1991 yılı itibariyle 13 float fırınına sahiptir. Kore 5 , Taiwan ise 3 float fırınına sahip bulunmaktadır. Bu ülkelerde 1991 yılına göre üretimin %55' ini Japonya, %27'si Kore, %18 'i Taiwan tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bağımsız Devletler Topluluğu' nda toplam 35 fabrikada yılda 300 milyon m² düzcam elde edilmektedir. Bunun büyük bir çoğunluğu sheet üretimdir. Topluluk 2000 yılına kadar tüm düzcam üretimlerini float üretimine dönüştürmeyi planlamaktadır.

3.1.2. Cam Ev Eşyası

Cam ev eşyası ürün grubunda , Gelişmiş Batı Ülkeleri faaliyetlerini ürün çeşitlendirme, kalite yükseltme ve verimlilik artışı gibi teknolojik gelişmelerde yoğunlaştırmaktadırlar. Sözkonusu ülkelerde özellikle otomatik üretim ile kütle üretimi sağlanmakta, makina ve işgücü verimliliği artırılarak maliyetler düşürülmekte, dolayısıyla el imalatı cam ev eşya pazarından pay alma olgusu devam edilmektedir.

Sovyetler Birliği' nin dağılması sonucunda, Doğu Avrupa ülkelerindeki mevcut ekonomik sorunların ağırlaşmasıyla sözkonusu ülkeler dış pazarlara yönelmişlerdir. Başta Çekoslovakya olmak üzere Romanya, Macaristan gibi ülkeler ucuz ürünleri ile Avrupa cam ev eşyası pazarında rekabeti daha da kızıştırmışlardır.

Bağımsız Devletler Topluluğu' nda , soda camı ve kristalden ev eşyası üretimi 654 cam şirketinde gerçekleştirilmekte ve yılda 700 milyon adet üretim yapılmaktadır.

Dünyada en büyük cam ev eşyası pazarlarından olan ABD' de , 1992 yılı başından itibaren bir kıpırdanma başlamıştır. Asya-Pasifik ülkelerinde, Japonya teknoloji ve proseste liderlik rolünü sürdürürken, bölgedeki Endonezya, Çin , Tayland, Malezya, Tayvan gibi ülkelere teknoloji transferinin yanı sıra makina-donanım da ihraç etmektedir. Endonezya' da Kedaung firması ise yaklaşık 350 bin ton/yıl üretim kapasitesi ile dünya cam ev eşyası üretiminin yaklaşık %10' unu gerçekleştirmektedir.

3.1.3. Cam Ambalaj

Cam sınav kap üreticileri, dünyada rakip ikame mamuller (alüminyum, plastik, PET, Tera-Pak ve çok katlı diğer ambalaj malzemeleri) ile yoğun bir rekabet içindedir.

ABD' de cam ambalaj, ikame ambalaj türleri karşısında pazar kaybına uğramaya devam etmektedir. Özellikle , bira ve meşrubat sektörlerinde metal kutu kullanımında artış görülmekte ve cam ürünlerin bu sektörlerde fiyat rekabetinde başarılı olamaması durumunda, daha büyük kayıplara uğraması beklenmektedir. Gıda sektöründe ise, raf ömrü bakımından avantajlı olan cam ambalajın ön plana çıkacağı tahmin edilmektedir. Avrupa cam ambalaj sanayii bazı yeni kapasite yatırımlarını tamamlamıştır.

1992, Avrupa cam ambalaj sanayiinin bazı yeni kapasite yatırımlarını tamamladığı bir yıl olmuştur. İtalya, İsveç, İsviçre, Hollanda ve Avusturya cam ambalaj sektörlerinde daralma görülmüştür. Fransa ve İngiltere' de olumlu gelişmeler görülmektedir. Japon cam ambalaj sanayi, bu ülkenin yaşadığı genel ekonomik durgunluktan payını almış ve satışlarda düşüş kaydedilmiştir²⁶.

²⁶ - Bayburt, Sinan, Gümrük Birliğinde Türk Cam Sanayi (Y.L. Tezi), 1994 , s. 97

Cam kap üreticileri bu yoğun rekabet karşısında teknoloji yenilikleri ve pazarlama stratejileriyle rekabet gücünü artırmaya çalışmaktadırlar. Hızlandırılan AR-GE çalışmaları sonucu maliyet düşürmek ve ağırlık sorunlarını çözmek amacıyla hafif şişe üretimine geçilmiş, plastik kaplama yöntemi ile camın dayanıklılığı artırılmış, yüksek hız ve adetlerde üretim yapan makinelerin kullanılması ile üretimde verimlilik artırılmıştır. Karlılığı artırmak için ekonomik ölçeğin altında çalışan ve eski teknoloji ile üretim yapan pek çok firma kapanmıştır.

3.1.4. Cam Elyaf

Gelişmiş ülkelerde; bu konuda büyük kapasiteli benzer teknolojiye sahip üretim tesisleri mevcuttur. Batı ülkelerinde konut sektörünün durgunluğu ve izolasyon ihtiyacının doyuma ulaşması nedeniyle üretim kapasiteleri %50-60 seviyesinde kullanılmakta ve pazarda yoğun bir rekabet sürmektedir.

Günümüzde Ortadoğu ülkelerinden İran , Suudi Arabistan ve Kuveyt' te cam yünü tesisleri vardır. İran' da kurulu kapasiteleri toplamı 25.000 ton/ yıl olan iki tesis vardır. Kuveyt' te, kurulu kapasitesi 10.500 ton/yıl olan Saint Gobain patentli tesis, üretiminin çoğunu gümrük muafiyetinden yararlanarak , diğer komşu Arap Ülkelerine satmaktadır. Suudi Arabistan' da ise cam yünü üretimi yapan iki tesis mevcuttur.

Ayrıca, Mısır , senelik 4000 ton kapasiteli bir cam yünü tesisi kurmayı planlamaktadır. Benzer çalışmalar Tunus' da da yapılmaktadır.

3.2. Teknoloji

Cam sektöründe kullanılan teknoloji ürün grupları itibari ile büyük farklılık göstermektedir. Bu nedenle, teknolojinin ürün grupları bazında ayrı ayrı ele alınması faydalı olacaktır.

3.2.1. Düzcam

Düzcam üretiminde kullanılan teknolojiler, eski ve yeni olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Düzcam üretiminde eski olarak nitelenen teknoloji, emek yoğun nitelikteki Pittsburg teknolojisi'dir. Bu yöntem, Pittsburg Plate Glass firması tarafından geliştirilmiştir. Yeni olarak nitelenen sermaye yoğun float cam üretim teknolojisi, düzcam üretiminde en ileri aşamadır. Pilkington firmasının float cam projesini oluşturarak , 1960'lı yıllarda lisansını satışa başlaması ve Avrupa pazarını ele geçirebilmek amacıyla, İsveç' de büyük bir yatırım ile float tesisi kurması sonrası, dünya cam üreticileri bu yeni teknolojiyi adapte etmişlerdir.

Float üretim teknolojisi; üstün kalitede düzcam üretebilme, kalite sınırlaması olmadan yüksek tonajlarda cam çeken tesislerde kullanılabilme, kalınlık ve ebat değişimlerini asgari üretim kaybı ile yapabilme, küçük çapta bakımların dışında imalatın kesiksiz olarak sürdürülebilmesi, iş gücü ihtiyacının sınırlı olması ve bütün üretim hattının otomatik olarak kontrol edilmesi özelliklerine sahiptir. Bu yöntemle, eritme ve dinlenme bölgesinden geçen cam, ergimiş kalay banyosuna verilir. Cam, ergimiş kalay banyosunun üzerinde kontrollü bir şekilde ilerler ve soğuyarak tavlama tüneline rulolar üzerinde hareket edecek şekilde yönlendirilir. Tavlama tüneline çıkan cam, hat üzerinde soğuyarak, otomatik kesim ve mamül toplama bölümüne gelir. Burada nihai ürün kesilmiş ve şekillendirilmiş olarak toplanır.

Doğu Avrupa ülkelerinde direkt ya da sheet teknolojisinden float teknolojisine geçişler, özellikle Türkiye gibi bu ülkelere yakın bölgelerde cam sektörünü sarsmaktadır. O nedenle düzcam alanında faaliyet gösteren kuruluşlar, bu olumsuzlukları minimum kayıplarla aşabilmek için yeniden yapılanma, prosesleri otomasyona ve yüksek teknolojiye dönüştürme, iş gücünü daha etkin kullanma ve yeniliklerin artırılmasına yönelmiştir. Büyük float üreticileri stratejik olarak coğrafi yayılmaya daha fazla önem vermekte, böylece cam gibi nakliyesi pahalı bir ürünün pazarlanmasında faaliyetlerinin

etkinleştirilmesi ve yerel talebin yakından izlenmesi olanağının yaratılması hedeflenmektedir.

3.2.2. Cam Ambalaj

Gıda ,içki, meşrubat ve benzeri ürünlerin ambalajlanmasında kullanılan ve yüksek teknoloji ile üretilen camdan ambalaj malzemeleri bu grupta yer almaktadır. Eritme fırınlarından alınan cam, cam dinlendirme bölgesinin sonuna yerleştirilmiş olan “foreheart” ve “feeder” kanalından geçirilerek üretim makinesine aktarılır. “Foreheart” ın işlevi, camın benzer ağırlık ve sıcaklıkta sürekli beslenmesini sağlamaktadır. Bu kanalların boyutları ihtiyaca göre değişkenlik göstermekle birlikte 150 ton/gün kapasiteli kanallarla çalışmak mümkündür. Cam damlalarının, makinanın bölümlerine zaman ayarı yapılarak düşürülmesi ile üretim gerçekleşir. Üretilecek ürün çeşidine göre “üfleme-üfleme” ya da “pres-üfleme” yöntemleri uygulanarak ürün şekillendirilir. Ürünler, son olarak tavlama fırınlarından geçirilir.

3.2.3. Cam Ev Eşyası

Bu gruptaki ürünler, cam eritme fırınlarında hazırlanan camın, otomatik üretim hatlarında ya da çeşitli el aletleri kullanılarak şekillendirilmesi ile elde edilmektedir. Otomatik üretim döner tablalı üfleme makinaları veya presler kullanılarak yapılır. İlk şekillendirme sonrası ağız yakma, parlatma, tavlama ve sertleştirilmiş işlemleri ile üretim tamamlanır. Ayrıca soda-kireç, ısıya dayanıklı sert boroksilikat cam çeşitlerinden ev eşyası üretilmektedir.

Avrupa ‘ da ısıya dayanıklı cam eşya pazarında yoğun bir rekabet yaşanmaktadır. Bu grupta Avrupa’ da üç büyük üretici bulunmaktadır; Fransa ve İngiltere’ de Pyrex, Vision markalarıyla ABD kuruluşu Corning, Fransa ve İspanya’ da yan kuruluşunda Arcopal ve Arcoflam üreten Durand ile Verrave Ceradur serileriyle

daha küçük bir kuruluş olan Alman Schott-Zwiesel. Diğer ısıya dayanıklı cam eşya üreticileri arasında Çekoslovakya Simax ve ABD 'den Hocking bulunmaktadır.

Dünyada en büyük cam ev eşyası pazarlarından olan ABD' de , 1992 yılı başından itibaren bir kıpırdanma başlamıştır. Asya Pasifik ülkelerinde, Japonya teknoloji ve proseste liderlik rolünü sürdürmekte; bölgede Endonezya, Çin, Tayland, Malezya, Tayvan gibi ülkelere teknoloji transferinin yanısıra makine donanım ihraç etmektedir. Endonezya' da Kedaung firması ise, yaklaşık 350 bin ton/yıl üretim kapasitesi ile dünya cam ev eşyası üretiminin yaklaşık %10' unu gerçekleştirmektedir. Kedaung Türkiye' ye de ihracat yapmaktadır.

3.2.4. Cam Elyaf

Cam elyaf ürün grubu ; camtel (fitil , keçe), polyester, fibrocamlar (cam tülü) ürünlerini içermektedir. Bu ürünler üç kademede üretilmektedir. İlk aşamada cam üretilmekte, ikinci aşamada , cam elyaf şekline dönüştürülmekte ve son aşamada da çeşitli elyaf ürünleri elde edilmektedir. Üretim sürecinde öncelikle bir fırında ; kum, kalker gibi hammaddeler eritilir. Cam damalaları, oluklarda şekillendirilerek cam bilyalar elde edilir ve sonrasında elyaf çekme yöntemi uygulanır. Elyaf çekme işlemi, elektrikle ısıtılan platin buşingler vasıtasıyla ve 200 ya da katları kadar sayıda deliklerle yapılır. Elde edilen cam teller mekik yardımı ile sarma makinelerinde sarılır ve sonucunda elde edilen bobinler cam elyaf ürünlerinin oluşturulması için kullanılır.

Gelişmiş ülkelerde, cam yünü konusunda büyük kapasiteli, benzer teknolojiye sahip üretim tesisleri faaliyet göstermektedir. Batı ülkelerinde konut sektöründeki durgunluk ve izolasyon ihtiyacının doyuma ulaşması nedeniyle üretim kapasiteleri % 50-60 düzeylerinde kullanılmakta ve pazarda yoğun bir rekabet yaşanmaktadır.

3.3. Üretim

1980' li yıllarda tüm dünyayı etkileyen enerji krizi ve ekonomide yaşanan stagflasyon dünya cam sektörünü önemli ölçüde etkilemiştir. AB cam sektöründe, durgunluk sonrası talep ve pazar daralması yaşanmış, cam fiyatlarının enflasyon oranında artmaması sonucu, sektörde rekabet yoğunlaşmış ve karlılık oranı düşmüştür.

Cam sektöründe faaliyet gösteren firmalar, yoğunlaşan rekabet ortamında pazar paylarını artırabilmek amacıyla; maliyetleri düşürmüş, şirket birleşmeleri ve satın almalar yoluyla da piyasa konsantrasyon oranını yükseltmiştir. Sınaii maliyetlerin minimize edilmesi çabaları doğrultusunda, enerji tasarrufu sağlama ve araştırma-geliştirme faaliyetlerine önem verilmektedir. Başlıca ürün grupları itibariyle dünya cam üretiminde ilk sıraları alan ülkelerin üretim payları şu şekildedir.

*Düzcanda; Batı Avrupa ülkelerinin % 20, ABD' nin % 24, Japonya' nın % 12 ve diğer ülkelerin % 44.

*Cam ambalajda; Batı Avrupa ve ABD ' nin % 35 , Japonya' nın % 6 , diğer ülkelerin % 24.

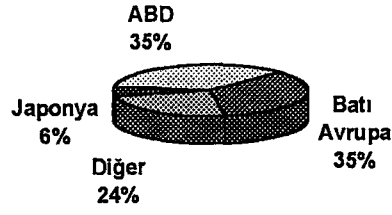
*Cam ev eşyasında; Batı Avrupa' nın % 29, ABD ' nin % 17 , Japonya' nın %13 ve diğer ülkelerin % 41.

*Cam elyafta; Batı Avrupa' nın %24, ABD' nin % 27, Japonya' nın % 12, diğer ülkelerin % 37.

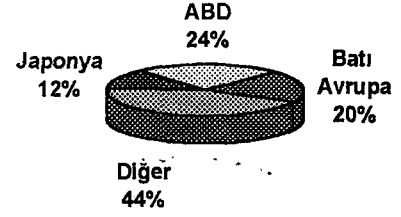
Avrupa Birliği, 1992 yılı rakamları ile 2.2 milyar ECU değerindeki 23.2 milyon ton ürün ile dünyanın en büyük cam üreticisidir. Amerika Birleşik Devletleri' nin üretimi Avrupa irligi üretiminin 2/3' ü, Japonya üretimi ise 1/2' si oranındadır. Japonya' nın cam üretimi, 1993-1992 döneminde en hızlı büyümeyi kaydetmiştir.

Grafik 3.1. Dünya Cam Üretiminin Alt Gruplar İtibariyle Ülkelere Göre Dağılımı

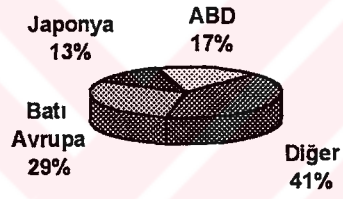
Cam Ambalaj

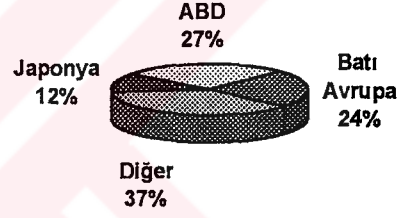
Düz Cam

Cam Ev Eşyası

Cam Elyaf

Tablo 3.2. Dünya Cam Pazarına Hakim Şirketler

DÜZCAM	ÜLKE
Pilkington	İngiltere
Saint Gobain	Fransa
Asahi/Glaverbel	Japonya/Belçika
PPG	ABD
Guardian	ABD
Nippon Sheet Glass	Japonya
CAM EV EŞYASI	ÜLKE
Durand	Fransa
Bormioli	İtalya
ORCR	İtalya
Corning	ABD
Kedaung	Endonezya
Vitro	Meksika
Schoot Zwiesel	Almanya
Hoya	Japonya
Sasaki	Japonya
Sogaglass	Japonya
Ishizuka	Japonya
CAM AMBALAJ	ÜLKE
Saint Gobain	Fransa
BSN	Fransa
Rockway	İngiltere
PLM	İsveç
Beatson Clark	İngiltere
Gerresheimer	Almanya
Vetro	İtalya
United Glass	İngiltere
Oberlandglass	Almanya
Anchor Hocking	ABD
Brockware	ABD
Yamamura	Japonya
CAM ELYAFI	ÜLKE
OCF	ABD
Saint Gobain	Fransa
PPG	ABD
NEG	Japonya
Manville	ABD
Asahi	Japonya

Kaynak : Şişecam

BÖLÜM 4

AVRUPA' DA CAM SEKTÖRÜ

4.1. Giriş

Avrupa Topluluğu, gerek üretim gerekse tüketim bakımından, ABD ile birlikte dünyanın en geniş pazarıdır. Avrupa cam sanayii, 1980' li yıllar boyunca, bir yeniden yapılanma ve teknoloji geliştirme döneminden geçmiştir. Bu dönemde float teknolojisine geçilmiş, topluluğun üretimi ve rekabet gücü artmıştır. Avrupa'da Yunanistan, İtalya ve Portekiz dışında sheet teknolojisi ile üretim yapan ülke kalmamıştır. 1990' lı yıllarda ise, topluluk cam sektöründe mevcut ürünleri geliştirmeye ve pazara yeni ürünler sunmaya yönelmiştir. Yatırımlar kapasite arttırımına değil, ürün çeşitlendirmesi ve kaliteyi arttırmayı amaçlamaktadır. Cam endüstrisi Avrupa Topluluğu ekonomisi için çok önemlidir ve başlıca ana üretim ülkeleri Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya ve Belçika' dır.

Avrupa cam endüstrisi 1992 ve 1993 yıllarında bir durgunluk yaşasa da, 1983-1993 döneminde ortalama yıllık üretim artışı % 2.1 ve ortalama yıllık tüketim artışı % 2.7 ile çok iyi bir büyüme göstermiştir. Özellikle 1993 ' deki düşüşten sonra 1994'de % 4.3 gibi çok hızlı bir büyüme olmuştur. 1984-1993 döneminde ithalatın ihracattan çok daha hızlı büyümesine rağmen , dış ticaret dengesi yıllık ortalama % 12 artı vermiştir²⁷.

Avrupa Topluluğu 1993 ' de 22.9 milyon ton üretim ile dünyanın en büyük cam üreticisidir. Avrupa Topluluğu Konseyi, bünyesindeki cam sanayiini , deri, seramik, demir-çelik ve ayakkabı sanayileri ile birlikte güç durumdaki sanayiler olarak değerlendirmektedir. Bu sektörler korunmaya devam edilecektir. Avrupa Topluluğu içinde bu sanayiler anti damping uygulamaları ve benzer mekanizmalarla sürekli

²⁷ - Panaroma of European Industry 95/96, s. 5-26

korunmakta , topluluk dışı ürünlerin engellenmesi amaçlanmaktadır. Düzcam alanında Comecon ülkelerinin , cam elyaf sektöründe de Doğu avrupa ülkeleri ile Japonya' nın dumping ile pazara girmesinden dolayı AT komisyonu tarafından soruşturma açılmıştır.

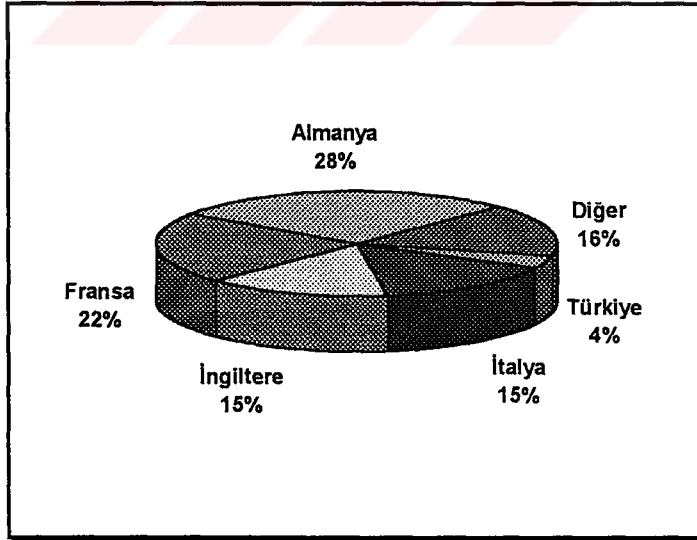
Tablo 4.1. Avrupa Topluluğu Cam Sektöründe Ürün Bazında Ana Göstergeler (1992-93) (bin ton)

	Üretim		Tüketim		AT- Dışı İhracat	
	1992	1993	1992	1993	1992	1993
Cam Ambalaj	15,304	14,932	15,350	14,898	410	421
Düzcam	5,692	5,797	5,845	5,806	504	583
Cam Ev Eşyası	933	911	769	778	299	281
Cam Elyaf	358	341	408	372	63	84
Diğer	880	928	886	957	179	203
TOPLAM	23,167	22,909	23,258	22,811	1,455	1,572

Kaynak: Panaroma of European Industry 94, 95/96, s.5-27

1992 yılında 23.2 milyon tona ulaşan topluluk üretiminin , %66' sı cam ambalaj, %25' i düzcamdan oluşmaktadır. 1993' te ise cam ambalajın payı %74 , düzcamın %27 olmuştur.

Grafik 4.1. Avrupa Cam Üretiminin Ülkelere Dağılımı

Kaynak: Panaroma of European Industry 94, 95/96,s.5-27

Avrupa' daki dev üreticilerden Saint Gobain' in Belçika' da 2, Almanya' da 3, İspanya' da 2, Fransa' da 4, İtalya' da 1 ve Portekiz' de 1 olmak üzere 13 düz cam üretim fabrikası, İngiliz Pilkington' un Almanya ve İngilter' de 4' er ve İsveç' te 1 olmak üzere 9 düzcam üretim fabrikası bulunmaktadır. ABD' nin birinci ve üçüncü büyük üreticileri PPG ve Guardian firmaları ile Asahi firmasının Avrupa' nın çeşitli ülkelerinde düzcam üretimleri bulunmaktadır.

4.2.Kapasite

1980' li yılların ortalarından sonra gerçekleştirilen teknolojik dönüşüm dünya cam sektöründe büyük ölçüde kapasite artışı yaratmıştır. Dünya cam üretiminde en büyük pay Avrupa Birliği ülkelerine aittir. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin gerçekleştirdiği makro ekonomik stabilizasyon ve anti-enflasyonist büyüme süreci, özellikle 1986 sonrası cam sektöründeki yapısal değişimi yaratan en önemli etkindir.

1980'li yılların başındaki petrol krizi sonrası cam üretimi, 1986 yılından itibaren 1980' deki seviyesine ulaşmış ve sonrasında sürekli bir büyüme trendi izlemiştir. Avrupa Birliği cam sektörünün diğer üretim bölgelerine kıyasla ürün çeşitliliği fazladır. Cam ambalaj üretimi toplam cam üretiminin % 66' sını oluşturmaktadır.

Tablo 4.2. AB Cam Sektörü Ürün Grupları

	Üretim Payı	Tüketim Payı
Cam Ambalaj	% 66.05	% 65.90
Cam Ev Eşyası	% 24.56	% 3.30
Düz Cam	% 4.06	% 25.13
Yalıtım Camları	% 1.54	% 1.85
Diğerleri	% 3.79	% 3.82

Kaynak : Panorama of European Industry 94, s.5-27

AB cam üretimine ilişkin temel göstergelere göre, 1985' de 15.6 milyar ECU olan üretim değeri, 1989' da % 32.7 artarak 20.7 milyar ECU ve 1992' de ise %

42.43 artış kaydederek 22.2 milyar ECU' ya ulaşmıştır. AB cam sektörü temel göstergeleri cari fiyatlarla ölçüldüğünde aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.3. AB Cam Sektörü Temel Göstergeleri

(Milyon ECU)	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994(1)	1995(2)
Tüketim	16,294	17,953	19,590	20,121	20,950	21,112	20,187	20,983	22,330
Üretim	17,330	18,990	20,730	21,112	21,731	21,842	21,094	22,153	23,600
AB Dışı İhracat	2,116	2,265	2,566	2,475	2,490	2,488	2,670	3,122	3,480
Ticaret Dengesi	1,036	1,037	1,140	991	781	731	906	1,170	1,270
İstihdam (bin)	237	238,6	246,2	244,9	245,7	242,6	230.0	221.0	220.0

Kaynak: Panaroma of EU Industry 95/96, s.5-27

(1) DEBA' nın tahmini

(2) DRI' nın tahmini

Üretim ve tüketim rakamlarında 1990-1993 yılları arasında büyük oranlı bir değişim olmamıştır. Ancak, farklı cam üretim gruplarının performansının değişkenlik göstermesi sonucu, düzcam üretiminin 1990-1991 döneminde yaşanan düşüş trendini kırmasına karşılık, AB cam endüstrisi 1991-1992 yılları arasında önemli bir düşüş kaydetmiştir.

1980 sonrası üretimde float teknolojisinin ağırlık kazanması istihdam edilen kişi sayısında 1985-1992 yılları arasında % 1.2 oranında bir düşüş yaratmıştır. Avrupa Birliği cam sektörü, 1983-1992 yılları arasında üretimde % 2.8 ve tüketimde % 3.5 ortalama reel büyüme rakamları ile önemli bir gelişme göstermiştir.

4.3. Verimlilik

Sektörün yüksek maliyetlerle üretim zorunluluğu nedeniyle, teknoloji geliştirme ve verimlilik artışı yaratma süreci karlılıkta büyük öneme sahiptir. AB' de 80'

li yılların ortasında yüksek teknoloji kullanımı yaygınlaşmıştır. AB cam üretiminde 1980 sonrası üretimde gözlenen olumlu gelişme, sektör verimliliğine de yansımıştır.

Tablo 4.4. AB' nde İşgücü Verimliliği Ve Birim Maliyetler

1990=100	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Verimlilik Endeksi	84.9	87.1	92.3	98.7	101.0	100.0	99.5	101.4	104.9
Birim İşçilik Maliyeti End.	93.9	95.0	93.7	93.3	94.3	100.0	107.4	110.3	109.8
Toplam Birim Maliyet End.	91.2	90.0	89.7	89.8	94.5	100.0	104.0	106.3	104.6

Kaynak: Panaroma of European Industry 95/96, s.5-30

Rekabet gücünün en önemli unsurlarından olan verimlilik rakamlarının incelenmesi ile AB cam üretiminde 1985 yılı baz alındığında düzenli bir artış yaşandığı ve verimlilik artışının 1988 sonrası durduğu gözlenmektedir. 1992 yılı verimlilik endeksi 127.2 olarak gerçekleşmiştir. AB cam sektöründe 1980 sonrası yaygınlaşan yüksek teknoloji kullanımı, üretim prosesinde kalifiye elemanların istihdamını gerektirmektedir. Özellikle, Doğu Avrupa ülkeleri ve BDT' nin düşük işçilik maliyetleri ile dünya pazarında artan rekabet güçleri, AB' nin pazar paylaşımında en büyük dezavantajlarındandır.

İşçilik maliyetlerinde açıkça gözlenen artış, toplam üretim maliyetlerinde artışa yol açan en önemli faktörlerden biridir. AB' deki yüksek işçilik maliyetleri, verimlilik ve dolayısıyla rekabet gücü kaybına yol açmaktadır.

4.4. Dış Ticaret

AT cam sanayii, değer bazında net ihracatçı, ton bazında ise net ithalatçı durumundadır. Doğu Avrupa' dan büyük miktarda ucuz fiyatlı cam ambalajı ve düzcam, cam ev eşyasında ise ABD, Japonya ve EFTA ülkelerinden yüksek fiyatlı ürünler ithal edilmektedir. Avrupa cam sanayii Doğu Avrupa ülkelerinin ucuz fiyatlı ürünlerinin

rekabeti ile karşı karşıyadır. Polonya’ da büyük tonajda atıl düzcam kapasitesi vardır. Eski Çekoslovakya cam ambalaj da önemli bir potansiyele sahiptir. Bulgaristan ise Yunanistan pazarında tahribata yol açmıştır. En büyük ithalat cam ev eşyasında gerçekleşmektedir. Eski Çekoslovakya, Polonya , Romanya , Macaristan’ dan kaliteli cam ev eşyası ithal edilmektedir. Float camda özellikle Çek Cumhuriyeti’ nden yapılan ithalat giderek artmaktadır.

Avrupa Birliği dış ticaret dengesininde yıllar itibari ile düşüş kaydettiği gözlenmektedir. İhracatın ithalatı karşılama oranı 1989 yılında 1.8 iken, 1992’ de 1.42’ ye düşmüştür. Bu durum ihracat artış oranının ithalata göre düşük oluşunun sonucudur. Üye ülkeler arasındaki ticaret, 1989 yılında 4.945 milyar ECU ile toplam üretimin % 23.86’ sını oluştururken, 1992 yılında 5.409 milyar ECU ile toplam üretimin % 24.33’ ünü oluşturmaktadır.

Avrupa Topluluğu ihracatçıları için temel pazar EFTA ülkeleridir. İhracatın tonajda %40’ ı, değerinde %30’ u bu ülkelere yapılmaktadır.

Tablo 4.5. AB Cam Sektöründe Dış Ticaret

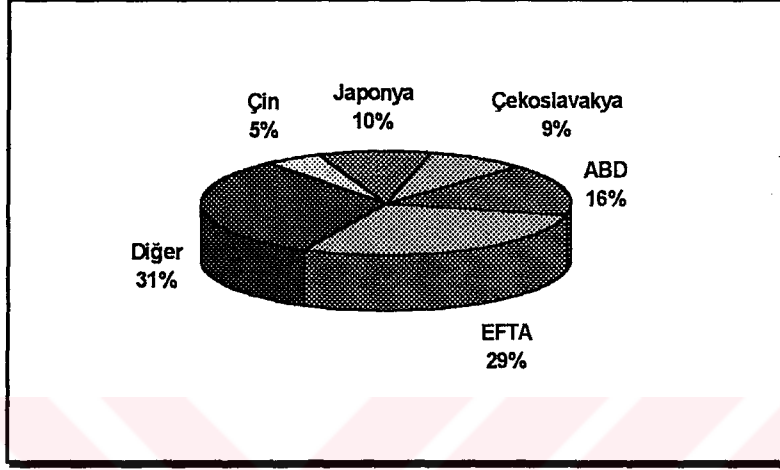
(milyon ECU)	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
AB Dışı İhracat	2,116	2,265	2,566	2,475	2,490	2,488	2,670	3,122
AB Dışı İthalat	1,080	1,228	1,426	1,484	1,709	1,758	1,763	1,952
Ticaret Dengesi	1,036	1,037	1,140	991	781	731	906	1,170
İhracat/İthalat	1.96	1.84	1.80	1.67	1.46	1.42	1.51	1.60
Ticaret Haddi Endeksi	96.4	97.5	97.6	100.0	98.3	100.2	97.6	N/A

Kaynak: Panaroma of European Industry 95/96

“Ton” bazında değerlendirme yapıldığında net ithalatçı konumunda olan Avrupa Birliği, Dolar bazındaki değerlendirmede net ihracatçı olmaktadır. İthal edilen cam ürün grupları arasında en büyük pay, değeri göreceli daha düşük ve ağırlıklı olarak Doğu Avrupa ülkelerinden ithal edilen cam ambalaj ve işlenmemiş düz cama aittir. Eski Doğu Bloku ülkelerinin düşük fiyatlı cam ürünlerini içeren ithalatının AB ticaret dengesini olumsuz etkileyecek düzeyde artması sonucu, Birlik bu ülke ürünlerine karşı

kota uygulamaları ile yerli sanayiini koruma yoluna gitmiştir. AB ithalatının %50' den fazlası tonaj olarak Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan , eski Yugoslavya ve Türkiye dan, %24 'ü EFTA ülkeleri ve geriye kalan kısım ise ABD kaynaklıdır.

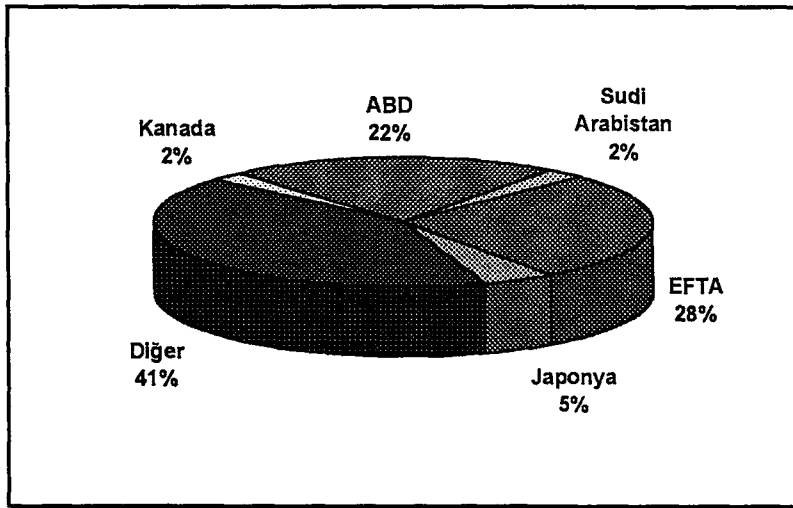
Grafik 4.2. Avrupa Birliği' nde Cam İthalatı (1993)

Kaynak: Panorama of European Industry 95/96, s. 5-29

Avrupa Birliği ihracatının da % 30.7' si EFTA ülkelerine yönelmektedir. İhracat kalemleri arasında çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve EFTA ülkelerine yönelen yüksek fiyatlı cam ev eşyası en büyük pazar payına sahiptir.

Grafik 4.3. Avrupa Birliği' nde Cam İhracatı (1993)

Kaynak: Panorama of European Industry 95/96, s. 5-29

Özetle, AB ülkeleri, tek pazar uygulaması ile ortak politikalar oluşturarak haksız rekabete karşı korunma şansına sahiptir. Özellikle Eski doğu Bloku ülkeleri kaynaklı dampingli ve düşük kaliteli satışlara karşı önlem alınması ile; nitelikli işgücü, enerji kaynakları ve ulaşılan yüksek teknoloji düzeyi gibi önemli avantajları olan Birlik, dünya cam üretiminde karlılığını ve gelişimini sürdürebilecektir.

4.5. Pazardaki Gelişmeler

Arz ve Rekabet: Camda dünyanın en büyük tüketim bölgesi olarak Avrupa, cam üreticileri için doğal bir hedef durumundadır. Örneğin, Doğu Avrupa ülkeleri düşük işçilik maliyetleri ve AT ülkelerine yakınlıkları nedeniyle ihracat için uygun zemin oluşturmaktadır. Diğer yandan yabancı şirketler bu pazara kolaylıkla girebilmektedir. Japon Asahi firması, Hollanda' da Maaslag ve Belçika' da Glaverbel firmalarının en büyük hissedarı durumundadır. ABD kökenli Guardian, Lüksemburg' ta yeni bir fabrika kurma hazırlığı içindedir. Bütün bunların yanında Avrupalı cam üreticileri son derece rekabetçi bir piyasada faaliyet göstermektedir.

Cam ambalaj sanayiinde, ikame ambalaj malzemeleri ana tehlikeyi oluşturmaktadır. 1980' lerin başında, Avrupa cam sanyii yeniden yapılanma programı ile durgunluk ve ikame ürünlere (özellikle PET şişeler) karşı mücadele etmiştir. Özellikle maliyet ve yeniden kullanılabilir olmasından dolayı (ekolojik avantaj) mücadelede başarılı olunmuş , cam ambalaj kaybettiği yerini yeniden kazanmış, kapasite kullanım oranları artmıştır.

Düzcamlar ikame ürünlerden aynı ölçüde etkilenmemiştir. Ancak, düzcamlar üretimine giderek daha fazla giren yabancı üreticilerin rekabetinden etkilenmiştir. Düzcamlar da toplam tüketiminin %25' inden fazlası inşaat ve otomotiv sektöründe kullanılmaktadır. Avrupa düzcamlar sanayii atıl kapasiteye doğru gitmektedir. Pilkington' un Polonya' da , Guardian' ın İspanya' da ve Euroglass' ın 1993-1995 döneminde

yatırımna giriştikleri yeni float hatlarının, bu durumu daha da ağırlaştırılması beklenmektedir. AT ' nun gelecekte net ithalatçı durumunu sürdürmesi beklenmektedir.

Cam ev eşyası ürün grubunda, gelişmiş batı ülkeleri faaliyetlerini ürün çeşitlendirme, kalite yükseltme ve verimlilik artışı gibi teknolojik gelişmelerde yoğunlaştırmaktadırlar. Gelişmiş Btı Ülkeleri' nde artan işçilik ve enerji maliyetleri el üretim sektörlerine de girmiş ve bir çok fabrika kapanmıştır. Bu gelişme nedeniyle el üretiminde; otomatik olarak üretilmeyen yüksek fiyatlı özgün ürünler üretimine yönelinmiş, kalite iyileştirmesi ile tasarım ve pazarlama alanlarında yatırımlara ağırlık verilmesi önem kazanmıştır.

Avrupa cam ev eşyası pazarının gelişme trendine bakıldığında toplam satışların %50' sinden fazlasını soda camı otomatik üretim ev eşyası oluşturmaktadır. Üretim tekniklerinde ve kalitedeki gelişmelerle beraber açık fiyat avantajı, özellikle tüketime yönelen gelirin kısıntılı olduğu bir dönemde otomatik ürün pazarını genişletmiştir. Pazar payı yönünden otomatik üretim kristal ürünler, Avrupa pazarında ikinci sırayı almaktadır. Bu pazara sırasıyla Fransız, Batı Alman ve İtalyan kuruluşları hakimdir. Üçüncü sırada ise, üretimin mekanizasyonunda ve cam kalitesinde gelişme ve iyileştirme sağlanan el üretimi kristal ürünleri bulunmaktadır.

Avrupa' da ısıya dayanıklı cam eşya pazarında yoğun rekabet yaşanmaktadır. Sözkonusu ürün grubunda, Avrupa' da , üç büyük üretici bulunmaktadır. Fransa ve İngiltere' de Pyrex ve Vision markalarıyla önde olan ABD kuruluşu Corning; Fransa' da İspanya' daki yan kuruluşunda Arcopal ve Arcoflam üreten Durand ile Verran ve Ceradur serileriyle daha küçük kuruluş olan Batı Alman Schott-Zwiesel. Diğer ısıya dayanıklı ürün üreticileri arasında Çekoslovakya Simax ile çok az sayıda ABD' li Anchor Hocking bulunmaktadır²⁸.

²⁸ - VII. Beş Yıllık Plan, Cam Özel İhtisas Komisyon Raporu, Aralık 1993, s. 43

Eğilimler: Avrupa cam sektörü, sermaye yoğun karakterinden kaynaklanan bir yoğunlaşma içindedir. Sektöre 6 firma hakim durumdadır; Pilkington , Saint Gobain, SIV, Glaverbel, PPG ve Guardian toplam cam üretiminin %95' ini gerçekleştirmektedir.

St. Gobain ve Pilkington Avrupa düzeyinde faaliyet gösteren - temel şirketlerdir. Avrupa çapında faaliyet gösteren şirketler, Doğu Avrupa' da da ittifak ve birleşmelere gitmektedir. Bunlardan Pilkington Polonya' da, Glaverbel (Asahi) Çek Cumhuriyeti' nde ve Guardian Macaristan' da dikkati çekmektedir.

Avrupa cam sanayiinin performansını önümüzdeki yıllarda da sürdürmesi beklenmektedir. Sanayinin önünde çevre ile ilgili olarak , topluluk bünyesinde alınan kararların getirdiği maliyetlerdeki yükselme ve düzcam sanayiinde Avrupa' nın tümünde atıl kapasitelerdeki artıştan kaynaklanan problemler bulunmaktadır. Buna karşın, özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin pazar potansiyeli ile büyümenin süreceği tahmin edilmektedir.

Tablo 4.6. AT'nda Cam Sektöründe En Büyük Onüç Şirket(1993)

(Milyon ECU)	Ülke	Ciro	Çalışan Sayısı
Saint Gobain	F	11,531	96,172
Pilkington	UK	4,285	41,100
Schott Glas	D	1,343	17,500
Glaverbel (Asahi)	B	839	9,084
Gerresheimer Glas	D	689	6,278
Rockwool	DK	650	5,227
Verre Souchon Neuvesel	F	470	2,978
Waterford Wedgwood	IRL	403	8,352
SIV	I	276	2,000
BSN Embellage	F	N/A	N/A
United Glass	UK	219	2,000
PPG France	F	219	1,436
Rockware Group	UK	206	2,501

Kaynak: Panorama of EU Industry 95/96 , s. 5-31

BÖLÜM 5

TÜRKİYE' DE CAM SEKTÖRÜ

5.1. Giriş

Türkiye' de cam sanayinin tarihi 1935 yılına kadar uzanıyor. 1933-37 Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamı içinde Mustafa Kemal Atatürk' ün Türkiye İş Bankası' na verdiği cam sanayini kurma görevinin ardından, 1934 Ağustos' unda Şişe Cam Fabrikaları' nın temeli atılmıştır. İlk tesis 400 çalışanıyla Paşabahçe' de kurulmuştur. Paşabahçe, kuruluşunun birinci yılında 3000 ton üretim gerçekleştirmiştir²⁹.

Cam sanayii, imalat sanayinin bütününde hemen her sahada ortalama yüzde 1.5 oranında bir ağırlığa sahiptir. Cam sanayinin önemini bu orana göre değil iç talebi karşılama düzeyi, ihracat imkanları ve getirisi, verimlilik düzeyine göre belirlemek daha doğru olacaktır. Bu kriterlerin ışığında, cam endüstrisi; teknolojik düzeyi, verimlilik düzeyinin yüksekliği, yüksek ihracat kapasitesi ve kapasite kullanım oranının yüksekliği ile dinamik bir sektör yapısına sahiptir³⁰.

Türkiye' de cam sektörü genellikle ülke ekonomisinden daha hızlı büyümüştür. 1984-1993 döneminde çeşitli cam ürünleri üretiminde, yıllık ortalama büyüme %7 dolayında gerçekleşmiştir. Bu dönemde iç talepteki artış yerli üretimle karşılandığı gibi ihracat da artmıştır. Ürün alt gruplarına göre bazı farklılıklar olmakla birlikte cam tüketimi de GSMH' nin üzerinde bir artış göstermektedir. 1995 yılında toplam cam üretimi yaklaşık 1,050,000 ton/yıl olmuştur. Yapılan yatırımlarla 2000 yılında cam üretiminin 1.5 milyon ton/yıl olması hedeflenmektedir.

Sektördeki başlıca kuruluşlar ve üretim kapasiteleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir³¹.

²⁹ - Yılmaz, Caner; Sektör, Borsacı, 15 Aralık 1996, s.24

³⁰ - Kirman, Hasan, Cam Sanayinin Türk Ekonomisindeki Yeri, DPT (Uzmanlık Tezi), s. 21

³¹ - Çadırcı, Melih, Cam Sanayii, Yatırım Finansman Bülteni, 1995, s. 70-71

Tablo 5.1. Cam Sektöründe Türkiye' de Faaliyette Bulunan Kuruluşlar

Ürün	Kuruluşun Adı	Yeri	Kapasite Ton/yıl
Düzcamlar	Trakya Cam San. A.Ş.	Kırklareli	380.000
	Çayırova Cam San. A.Ş.	Kocaeli	53.000
Buzlu Telli Cam	Çayırova Cam San. A.Ş.	Kocaeli	56.000
Cam Ev Eşyası	Paşabahçe Cam San. A.Ş.	İstanbul	66.100
	Kırklareli Cam San. A.Ş.	Kocaeli	59.000
	Teknik Cam San. A.Ş.	İstanbul	6.500
	Denizli Cam A.Ş.	Denizli	5.158
	Toprak Cam A.Ş.	Bozüyük	8.000
Cam Ambalaj	Anadolu Cam San. A.Ş.	Mersin	118.000
	Topkapı Cam San. A.Ş.	İstanbul	180.000
Cam Yünü	İzocam A.Ş.	Tarsus/İçel	21.000
Cam Elyaf	Cam Elyaf San. A.Ş.	Kocaeli	60.000
Aydın.-Lab. Malzemeleri	Teknik Cam San. A.Ş.	İstanbul	500
Cam Boru-Çubuk	Denizli Cam A.Ş.	Denizli	600
	Teknik Cam San. A.Ş.	İstanbul	4.500
Emniyet Camları	Trakya Cam San. A.Ş.	Kırklareli	13.400
	Cam İşleme San. A.Ş.	Kocaeli	4.430
	Yaman Cam Koll. Şti.	Antalya	3.500
	Uğurlu A.Ş.	Denizli	1.200
	Olimpia A.Ş.	Ankara	2.000
Çift Cam	Cam İşletmeleri San. A.Ş.	Kocaeli	4.150
	Okandan A.Ş.	Kayseri	1.500
	Onur Cam Ltd. Şti.	Görele	2.000
	Seçkin A.Ş.	Çaycuma	-
	Resman A.Ş.	Samsun	3.000
	Camkıran Cam	Adana	600
	Çukurova Ltd.	Mersin	1.500
	Campet A.Ş.	Denizli	1.200
Ayna	Cam İşleme San. A.Ş.	Kocaeli	15.000
	Koyunlu Cam San. A.Ş.	Ankara	10.000
	Selçuklu Ltd.	Konya	812

5.2. Türk Cam Sanayinin Türk Ekonomisine Katkısı

5.2.1. Ekonomiye Katkısı

Toplam cam üretim kapasitesi 1 milyon ton/yıl düzeyinde olan Türkiye'nin, dünya cam üretimindeki payı bugün %1.5' u aşmaktadır. Türk ekonomisinin dünya ekonomisinin %0.4' sini ürettiği gözönüne alınırsa, Türk cam sektörünün oldukça önemli ölçeklere ulaştığı görülmektedir.

Bugün Türk Cam Sanayinin uluslararası pazarda, 100' e yakın ülkeye gerçekleştirdiği satışlarda 325 milyon \$' ı aşan ihracatı vardır. Cam sektörü ihracatının yaklaşık % 50' sini dünya fiyatları yönünden eşit koşullarda rekabet ettiği Batı Avrupa ülkelerine yapmakta ve toplam Türkiye ihracatına % 2 düzeyinde katkı sağlamaktadır.

Öte yandan, dikey ve yatay entegrasyonu tamamlamış (makina-kalıp, ambalaj, soda, kum, kalker, dolomit gibi girdiler ve kapak üretiminden ulaştırma gibi hizmet sektörüne kadar) Türk Cam Sanayinin bugün sadece Şişecam tarafından istihdamı 9,700 kişiyi bulmaktadır.

5.2.2. Diğer Sektörlerle İlişkisi

Cam sanayi; inşaat ve otomotiv sektörü, turizm sektörü, içki, meşrubat ve gıda sektörleri, beyaz eşya, mobilya, ecza, denizcilik, elektrik-elektronik, spor ve dinlenme, cam takviyeli plastikler gibi bir çok sektöre girdi verdiği için ülke ekonomisi açısından lokomotif sektör konumdadır.

Düzcamlar tüketiminin sektörel dağılımı;

İnşaat	%68
Tarım	%10
Otomotiv	%22

Cam ambalajlar da, gıda, su ve süt şişeleri, maden suyu şişeleri, alkollü içkiler, ilaç sanayi, kozmetik ve diğer sınai kullanımlara yöneliktir.

Cam ev eşyası tüketimi ise ev halkına , otel ve lokanta kesimine yönelik bir üründür. Cam yünü ise inşaat ve alt yapı yatırımlarına yönelik ürün vermektedir, bu sektörlerle girdi çıktı ilişkisi içindedir.

5.3.Cam Sektörünün Alt Gruplar İtibariyle Durumu

5.3.1.Düzcamlar

Düzcamlar grubunda , bir sheet hattıyla Çayırova Cam San. A.Ş. , iki float hattıyla Trakya Cam A.Ş. ve Cam İşleme San.A.Ş. faaliyet göstermektedir.

Düzcamlar grubunda uzun vadeli hedef olarak kapasitenin float yatırımları ile artırılması hedeflenmektedir. Türkiye cam sektöründe ilk float hattı 1981, 2. Float hattı 1990 yılında devreye alınmıştır. Mevcut sheet hatlarından Anadolu Cam sanayiindeki 1992 yılında kapatılmıştır. Halen Çayırova' da bir sheet hattı faaliyetini sürdürmektedir. 1. ve 2. Float hatlarının toplam kapasitesi 400 bin ton , üretim ürün çeşitliliği nedeniyle 385 bin tondur. Mersin Organize sanayi bölgesinde kurulacak 3. Float hattı, sadece beyaz cam (sera camı ağırlıklı) üretecektir. 1996 yılında bu hattın devreye girmesi ile Çayırova'daki sheet hattı devreden çıkartılacaktır. 3. Float hattının toplam kapasitesi 215 bin ton olarak planlanmıştır. Bu büyüklükteki bir kapasite, Şişecam Topluluğu dışında Pilkington firmasında bulunmaktadır. 1. ve 2. Float hatlarının (1980-1990) banyo teknolojisi Pilkington firmasından alınmıştır. 3. Float hattında fırın ve banyo teknolojisi ise T.Şişecam Topluluğu tarafından gerçekleştirilecektir. Topluluk bu alanda da teknoloji üretir hale gelmiştir. 3. Float hattı ile birlikte düzcamlar kapasitesi 1996 yılından sonra 600 bin ton kapasiteye ulaşacaktır³².

³² - op.cit., İMKB Yayınları, s.14

Emniyet camı üretecek olan İntercam , 1994 Ekim ayında deneme üretimine başlamıştır. Bu yatırım ile düzcamda katma değeri yüksek ürünler alanında önemli bir adım atılmış olmaktadır. Ayrıca Trakya Cam Sanayi Oto Cam Fabrikası' nda bombeli lamine üretim hattının devreye girmesiyle , yeni model araçların da camları yapılabilir hale gelmiştir.

1995 yılında inşaat sektöründeki daralmaya rağmen , Şişecam' ın yurtiçi düzcam satışları 1994 yılına göre %15 oranında artış göstermiştir. Bu gelişme özellikle inşaatlarda yalıtım camı kullanımının artması, otomotiv sanayindeki gelişme paralelinde otomotiv camı satışlarının yükselmesi ve seracılığın gelişmesiyle sercam satışlarının ortalamanın üzerindeki artışlardan kaynaklanmıştır. Yurtiçinde, düzcam dağıtım teşkilatının yeniden yapılanması gerçekleştirilerek Gümrük Birliği' ne geçişte güçlü bir altyapı ile rekabet gücü artırılmıştır³³ .

1995 yılında buzlu camın seralarda kullanımına yönelik üretilen Florasercam olarak adlandırılan yeni ürünün ilk örnekleri pazara sunulmuştur. 95 yılında 124.000 ton düzcam ihracatı gerçekleşmiştir. Türkiye' de düzcam üretimindeki lider kuruluşlar olan Trakya Cam San. A.Ş. ve Çayırova Cam San. A.Ş. kısa dönemde harmandan renkli ve kaplamalı cam üretimini , ince ve kalın cam üretimini gerçekleştirdiler. Bu şirketler uzun dönemlerde ise mimari camlarda renk nitelik çeşitlendirmesini katma değerli ürünler elde etmeyi planlıyorlar. Söz konusu ürünler yansıtıcı camlar ve Low-E camları kapsıyor.

Düzcam nakliyesinin pahalı olması nedeniyle talebin olduğu yerde yatırım yapılmaktadır. Türkiye büyüme potansiyeli olan ülkelere biridir. Türkiye' de kişi başına düzcam tüketim miktarı yılda ortalama 3.5 kilogramdır. Şişecam Topluluğu' nun hedefi, yıllık ortalama %6-8 olan büyüme hızını, ürün çeşitlendirmesi ile birlikte sürdürmektir. Şişecam Topluluğu' nun amacı iç pazardaki hakimiyetini korumanın yanı sıra çevre ülkelerde de ortak yatırımlara gitmektedir. Halen Zimbabwe , Rusya,

³³ - Şişecam Faaliyet Raporu 95, s. 14

Pakistan gibi ülkelerde de teknik yardım anlaşmaları kapsamında çalışmalar sürdürülmektedir.

Düzcama iç pazarın yaklaşık %87' si Şişecam Topluluğu' nun elindedir. Geri kalan bölüm ithalatla karşılanmaktadır. ABD' de ve Fransa' dan renkli cam, Rusya' dan beyaz cam ithal edilmektedir. Kapasite yetersizliği ve iç piyasaya öncelik verilmesi düzcama ihracatının sınırlı tutulmasına neden olmaktadır. Diğer yandan nakliye ücretlerinin yüksekliği, ihracatta kar marjlarını düşüren bir etken olmaktadır. Düzcama ihracatında halen en büyük pazar Avrupa, geçmiş dönemde ise İran ve Irak' tır. 20' den fazla ülkeye ihracat yapılmaktadır. Halen önemli ihracat pazarları İtalya, Fransa , Hollanda, Almanya, Cezayir ve Mısır' dır. Ayrıca Orta Amerika ve Kuzey Amerika' ya bir miktar ihracat yapılmaktadır.

5.3.2. Cam Ev Eşyası

Kristal, soda camı ve ısıya/ateşe dayanıklı cam ürünler cam ev eşyası grubu içinde yer almaktadır. Ürün grubunun %90' ı soda camı otomatik ürünlerden oluşmaktadır. Cam ev eşyası üretiminde 4' ü T.Şişecam Topluluğu ' na ait olmak üzere 5 kuruluş faaliyet göstermektedir.Sektörde kurulu kapasitenin yaklaşık % 5 ' i , kısa bir süre önce faaliyete geçen ve sadece çay bardağı üreten Toprak A.Ş.' ye aittir. Kırklareli Cam San. A.Ş. soda camdan otomatik üretim , Paşabahçe Cam San. A.Ş. soda camdan otomatik züccaciye üretmektedir. Teknik Cam San.A.Ş. ise Borcam ticari markasıyla satılan ürünlerin de yer aldığı ısıya dayanıklı camlar ve lüks cam (aydınlatma ürünleri) alanında faaliyet göstermektedir.

Cam ev eşyası tüketimi son 10 yılda ortalama olarak % 6-7 büyüme göstermiş, bazı yıllarda büyüme % 10' ların üzerinde çıkmıştır. Türkiye cam ev eşyası pazarı henüz doymuş durumda değildir. Talepteki artış, özellikle geçmiş dönemlerde arz paralelinde gelişmiştir. Tüketim büyük ölçüde, pazarda hakim konumda olan T. Şişecam Topluluğu' nun yaratacağı arza bağlı olarak gelişme göstermesi beklenmektedir. Yüksek

büyüme hızlarına karşın , Türkiye’ de kişi başına cam ev eşyası tüketimi 1.8 kg/yıl ile Avrupa standartlarının altındadır. Avrupa ‘ da kişi başına tüketim ise 2.4 kg/yıl’ dır. Bu durum cam ev eşyası iç pazarının büyüme potansiyelini ortaya koymaktadır.

1990 yılından itibaren , iç tüketimde T.Şişecam Topluluğu’ nun üretiminin yanısıra ithalat da pay almaya başlamıştır. 1991-1992 döneminde ton bazında, ithalatın iç tüketimdeki payı % 12 olurken , 1994’ de %3’ e gerilemiştir.

Toprak Cam , 1991 yılında cam ev eşyası ürünlerinden çay bardağında üretime başlamıştır. Çay bardağı toplam cam ev eşyası pazarının yaklaşık % 50’ sini oluşturmaktadır ve hazır bir pazardır. O nedenle ithalatta ve piyasaya girişte ilk denenen ürün çay bardağı olmuştur. Piyasaya yeni girişler fiyatta rekabetle gerçekleşmiş, ucuz ithalatın yanısıra Toprak Cam düşük fiyatla yerleşik pazardan pay alma çabası içinde olmuştur.

İthalat çay bardağı dışındaki diğer ürünlerde sürmekle birlikte 1993 yılında azalma eğilimi göstermiştir. İthalatın kısa dönemdeki olumsuz etkilerine karşın züccaciye de ilk kez ciddi bir rekabetle karşılaşmıştır. İthalatın etkisiyle sektörde şu gelişmeler yaşanmıştır:

1. Maliyetler düşürülerek, fiyatlar indirilmiştir. 1994’ de de fiyatlar girdi maliyetlerindeki artışa paralel bir seyir izlemektedir.
2. Modernizasyon çalışmaları ile verimlilik artırılmıştır.
3. Ürün yelpazesi genişletilmiş ve pazarın talep ettiği yeni ürünler üretilmiştir.

Cam ev eşyası ürünlerinin ihracatında ana pazar Avrupa’ dır. 1991-1993 döneminde durgunluk yaşayan Avrupa züccaciye pazarı 1993’ ün ikinci yarısından itibaren canlanma eğilimi göstermeye başlamıştır. Züccaciye ihracatının artış hızı miktar bazında düşüş göstermeye başlamıştır. Bunun başlıca nedeni yurt içi pazarda hakimiyetin

sürdürülmesi stratejisiyle önceliğin iç pazara verilmesidir. Yurtdışı pazarlarda ise pazar paylarının korunması hedeflenmektedir. Arz bir kısıt olarak ortaya çıkmaktadır. O nedenle Kırklareli Fabrikası' nda 1994 yılı sonunda bir ilave fırın devreye alınarak, kapasitede % 25 artış sağlanmıştır. 1995 yılında, cam ev eşyası grubu büyümede son on yılın en yüksek artış hızını gerçekleştirmiştir. Cam ev eşyasında toplam kapasite 200.000 ton/yıl' dır.

Sektörde mevcut temel üretim prosesleri, üfleme ve presdir. Ancak 1994 başında, Paşabahçe Cam Sanayii' nde daha düşük maliyetle, daha fazla ve kaliteli üretim sağlayan savurma prosesine de geçilmiştir. Bu üretimle ithal ürünlere karşı rekabet hedeflenmiştir. Japonlarla , 1991 yılında imzalanan bir teknik işbirliği anlaşmasıyla, verimliliğin artırılması konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Teknolojik gelişme ile maliyetleri düşürerek, verimliliği yükseltmek ve Avrupalı üreticilerin üretemediği ürün gruplarına girerek, rekabet gücünü artırmak hedeflenmektedir.

Züccaciye grubunda işçi maliyetlerinin görece olarak düşüklüğü, AT ile Gümrük Birliği' nde sektörün bir avantajıdır. Geleceğe dönük kapasite artışları gündeme gelmekte ve iç tüketimin AT ülkeleri seviyesine getirilmesi hedeflenmektedir. Gümrük Birliği' nde , sektörün rekabet gücü bulunmakla birlikte, ülke altyapısından kaynaklanan sorunlar rekabette dezavantaj yaratmaktadır.

5.3.3. Cam Ambalaj

Cam ambalaj grubunda T.Şişecam Topluluğuna bağlı Topkapı Şişe ve Mersin' nde kurulu bulunan Anadolu Cam faaliyet göstermektedir. Toplam kapasite yaklaşık 400 bin ton ve kapasite kullanım oranı % 100' e yakındır . 1997 yılında toplam kapasite Anadolu Cam' da yapılan yatırımın faaliyete geçmesi ile 500 bin ton/yıl' a çıkacaktır.

Topkapı Şişe Sanayii' nde 4 fırın ve 15 üretim hattı bulunmaktadır. Toplam kapasitesi 193 bin tondur. Anadolu Cam Sanayii' nin toplam kapasitesi 112 bin

tondur ve 2 firında 7 hatta üretim yapılmaktadır. Cam ambalajda iç pazarın tamamına yakın bölümü T.Şişecam Topluluğu' nun elindedir. Koruma oranlarının düşürülmesine karşın, 1994' de dolardaki hızlı artış ithalatı frenlemiştir. Cam ambalajın esas rakibi ikame ürünlerdir. Bunlar, plastik ve pet şişeler, bira ve meşrubat pazarında alüminyum , kağıt-karton, tetrapak, blister malzemesidir. Geçmiş yıllarda tüketimde gerçekleşen ortalama % 7-8 büyümenin, önümüzdeki 5 yıl içinde de devam edeceği öngörülmektedir. Bu ürün grubunda, Şişecam Topluluğu' nun yurtiçi pazarda payı yaklaşık % 90 civarındadır. Cam ambalajın dünyada olduğu gibi, Türkiye' de de bazı sektörlerde pazar kaybına uğradığı gözlenmektedir. Son beş yılda, cam ambalajın pazar kaybı şöyle olmuştur:

Cam Ambalajın Pazar Payı (%)

	<u>1989</u>	<u>1994</u>
Gıda	29	25
Meşrubat	74	30-50
İçki	100	100
Ecza	38	30

Pazar kaybının başlıca nedenleri şunlardır:

1. İkame malların yeni ürün olarak ortaya çıkması,
2. Kullanım kolaylığı,
3. Fiyat avantajı,
4. Taşımada kolaylık, cam ambalajın ikame ürünler karşısındaki en önemli

avantajı ise yeniden kullanılabilir olması nedeniyle çevre bakımından sağladığı yarardır.

Avrupa cam ambalaj sanayinde üretici sayısının çok olması, yeni ve yerel rakiplerin baskısı sorun yaratmıştır. 1991-1992 yıllarında yaşanan durgunluk kar marjlarını düşürmüş, istenen büyüme sağlanamamıştır. O nedenle Avrupa' da cam ambalaj üreticileri, özellikle pet şişelerin ortaya çıkmasıyla, yeni üretim tekniklerine yönelmişlerdir. Şişelerin hafifletilmesi için , üfleme-üfleme tekniğinin yerine dar boyun

presleme tekniđi (NNPB) geliřtirilmiřtir. Bu teknoloji Anadolu Cam Sanayi' nde uygulanmaktadır. Topkapı Őiře Sanayi' nde ise altyapısı hazırlanmıřtır. Avrupa' da yzey kaplama teknikleri geliřtirilmiřtir; plastiđin cam yzeyine pűskűrtűlmesi ile dayanıklılıđın artırılması yoluna gidilmiřtir. Ayrıca kaplama malzemelerine renk katılarak, űrűn çeřitlendirilmesi yapılmıřtır. Yzey kaplama tekniđi Tűrkiye' de halen uygulanmaktadır.

Cam ambalajda 3 yıla yayılan bir programla en son teknolojinin uygulanmasını hedefleyen yatırımlar planlanmıştır. Bu yatırımlarla mevcut makinalar yenilenecek, 1999 yılına kadar Anadolu Cam' da bir fırın , Topkapı' da 2 fırın bűyűtűlecek ve makinalarda kol artışı yapılacaktır. Yurtiçi cam ambalaj talebindeki hızlı artışın devam etmesi sonucu, Őiřecam yeni bir tesis kurmak için fizibilite çalışmalarını 1996 yılında tamamlamıştır. Ayrıca talepte űngűrűlenin űzerindeki artışlar yeni fırın yatırımlarını gűndeme getirebilecektir.

İhracat, ađırlıklı olarak Kűrfez űlkelerine, űrdűn ve bazı Avrupa űlkelerine yapılmaktadır. Son yıllarda, Bađımsız Devletler Topluluđu űlkelerine de ihracat yapılmaya bařlanmıřtır. Cam ambalajda kiři bařına ortalama tűketim, dűnyada 7 kg/yıl, Avrupa' da 30 kg/yıl ve Tűrkiye' de 5-5.5 kg/yıl' dır. Tűketimin, yařam standartlarındaki artıřa bađlı bir geliřme gűstermesi beklenmektedir.

5.3.4. Cam Elyaf

Cam elyaf bir ileri teknoloji űrűnűdűr. Geliřme ařamasında olan bir űrűndűr ve geleceđin űrűnűdűr. Daha űnce 5-6 bin ton dűzeyinde olan cam elyaf kurulu kapasitesi 1987' de artırılmıřtır. Toplam kapasite řimdi , 1996 yılında tamamlanan yatırımlarla yaklařık 60 bin tondur. T.Őiřecam Topluluđu' na bađlı Cam Elyaf San. A.Ő. tek űretici durumundadır. Cam Elyaf San. A.Ő. cam elyafın yanısıra bu űrűnűn girdi olarak kullandığı cam takviyeli plastik űrűnler de űretmektedir.

Cam Elyaf San. A.Ş., 1995 yılında maliyetlerini düşürmüş ve karlılığını artırmıştır. İhracat %25 artışla 25 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Cam Elyaf San. özellikle kırılmış elyafı Avrupa' da söz sahibi şirketler arasına girmiştir. Pazar payını korumak ve teknolojisini sürekli geliştirmek üzere başlamış olduğu yatırım, 1996 yılının ikinci yarısında devreye girecektir.

Cam tülü, Cam Elyaf San. A.Ş. içinde Camtel İşletmesi' nde üretilmektedir. Kompozit üretiminde kullanılan elyaf tipi polyester üreten Polyester İşletmesi ve gene camtel ürünleri girdi olarak kullanılarak cam tülü (su yalıtımında kullanılan) üreten Fibrocam İşletmesi mevcuttur. Cam elyaf, ulaştırma, inşaat, otomotiv, elektrik, elektronik sektörleri tarafından girdi olarak kullanılmaktadır.

Avrupa' da yıllık üretim 380 bin ton, tüketim 400 bin tondur. Fransız Vetrtext firması pazarın % 50' sini elinde tutmaktadır. Cam elyaf fiyatları son yıllarda düşme eğilimi içindedir. Başlıca yurtdışı pazarlar Avrupa Topluluğu ülkeleridir. Makedonya' dan cam keçe ithalatı yapılmaktadır..

5.4. Kapasite, Üretim ve Tüketim

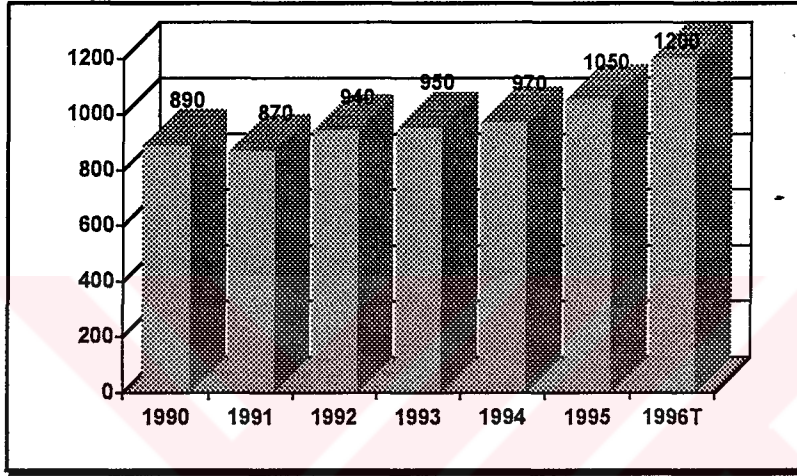
1984-1993 döneminde çeşitli cam ürünleri üretiminde, yıllık ortalama büyüme %7 dolayında gerçekleşmiştir. Aynı dönemde GSMH' daki ortalama büyüme %5.4' dür.

Cam sektöründe, 1992 yılı sonrası cam ambalaj ve cam ev eşyası ürün grupları dışındaki ürünlerin kapasitelerinde büyük artışlar kaydedilmemiştir.

1991 yılında düşüş gösteren üretim rakamları, 1992 yılında en üst düzeye ulaşarak 1993 yılında gerilemiştir. Üretimde yıllar bazında gözlenen değişimler, sektörün ihracata yönelik üretim faaliyetlerinin toplam üretimdeki ağırlıklı payı nedeni ile dış piyasalardaki değişimleri yansıtmaktadır. Kriz ve resesyon dönemlerinde düşen üretim,

ekonomideki canlanma nedeni ile birlikte artış kaydetmektedir. Stok rakamları, müşteri talepleri doğrultusunda belirlenmektedir. Bu doğrultuda, 1990-1993 yılları arasında artış gösteren stok miktarı, 1993 yılında en düşük seviyeye inmiştir. 1995 yılında toplam cam üretimi 1 milyon tona ulaşmıştır. Hedef ise 2000 yılına kadar 1.5 milyon ton cam üretimidir.

Grafik 5.1. Yıllar İtibariyle Üretim Miktarları (1000 ton)

Kaynak: Şişecam Faaliyet Raporları

Yurt içi tüketim, 1990' lı yıllarda artan bir seyir izlemektedir. Gümrük oranlarındaki düşüşü takip eden ithalat artışı, yurt içi tüketim üzerinde olumlu etki yaratmıştır. 1984 yılında genelde % 150' ye ulaşan koruma oranlarının 1994 yılında % 25 seviyelerine düşmesi, AB ile Gümrük Birliği' ne hazırlanan sektör üzerinde disiplin yaratıcı ve rekabete karşı hazırlayıcıdır.

5.5. Üretim Tekniğindeki ve Teknolojideki Gelişmeler

Türk cam sanayinde genelde yeni ve en son teknoloji kullanan tesisler hakimdir. Ancak bu tesislerin yanısıra küçük kapasiteli tesisler ve atölyeler de bulunmaktadır. Alt gruplar itibariyle kıyaslamalar aşağıda özetlenmektedir³⁴.

³⁴ - op.cit., DPT, s.9

Düzcamlar: Bütün dünyada float tesislerinin sayısı giderek artmaktadır. Düzcamlar üretiminde eski olarak nitelenen emek yoğun sheet (adi buzcamlar, buzlu-telli cam) üretimidir. Son 10 yıllık dönem içinde AT ülkeleri ve diğer Batı ülkelerinde yapılan yatırımlar tamamen float yöntemine dönüktür. Türkiye’ de float hattı ile iki, sheet hattı ile bir adet üretim yapan tesis bulunmaktadır. Düzcamlar grubunda , bir sheet hattı Çayırova Cam San. A.Ş.’ ne aittir ve düzcamlar ile buzlu-telli cam ürün gruplarında üretim yapan iki fırın halen faaliyettedir. İki float hattından biri, Trakya Cam San. A.Ş.’ ne , diğeri de Cam İşleme San. A.Ş.’ ne aittir. Mersin Organize Sanayi bölgesinde Trakya Cam tarafından kurulacak 3. Float hattının 1996 yılında devreye girmesi ile birlikte, düzcamlar kapasitesi 600 bin ton/yıl’ a ulaşmıştır.

Düzcamlar sektöründe uluslararası düzeydeki yoğun rekabet ortamında üreticiler yeni ürün ve teknolojilerle yeni talep sahaları yaratmaya çalışmaktadırlar. Bu camlar ısı ve enerji tasarrufu, estetiğe yönelik kaplamalı camlar ve otomotiv sektörü için yüksek performanslı camlardır. Bu tür camlara yönelik olarak Türkiye’ de araştırma düzeyinde çalışmalar sürdürülmektedir.

Cam Ambalaj: Cam ambalaj üretiminde yeni teknoloji yartacak gelişmeler yerine makine ve binaya bağlı üretim hatlarında iyileştirmelere gidilmektedir.İyi bir cam dağılımı sağlayan NNPB (Dar boyun Pres Üfleme) yöntemiyle üretimin gerçekleştirilmesi bu alt sektörde maliyetleri düşürürken, ağırlıkları da azaltmaktadır. Cam ambalajdaki gelişmeler özetle şöyledir:

- Hafif şişelerin dayanıklılığını artırmak için çeşitli yüzey sertleştirme teknikleri uygulanmaktadır.
- Enerji tasarrufu sağlayan sistemler geliştirilmektedir. (Elektrik boosting uygulamaları)
- Maliyetleri düşürmek ve çevre kirliliğinin önlenmesine katkıda bulunmak amacıyla ambalajların toplanmasını ve geri dönüşümünü sağlayacak yöntemler geliştirilmektedir.

Cam Ev Eşyası: Son yıllarda cam ev eşyası üretim yöntemlerinde köklü değişimler olmamıştır. Gelişmiş ülkelerdeki faaliyetler daha çok ürün çeşitlendirme, kalite düzeyini yükseltme ve verimlilikleri artırmaya yönelik teknolojik gelişmelerde yoğunlaşmaktadır. Kitle üretimine dönük, sermaye yoğun, otomatik imalat yapılmaktadır. AT ülkelerinde otomatik olarak üretilmeyen yüksek fiyatlı özgün ürünler üretimine yönelinmiş, kalite iyileştirilmesi ile tasarım ve pazarlama alanlarındaki yatırımlara ağırlık verilmiştir. Türkiye’ de her iki yöntemde kullanılmaktadır. Cam ev eşyası kapsamındaki aydınlatma mamulleri ve cam tülünde uygulanan teknolojiler ise düşük seviyededir.

Cam Yünü: Üretim teknolojisi tamamiyle Avrupa ülkeleri paralelindedir ve Fransa tarafından geliştirilen TEL Prosesi (santrifüj kuvvet ile çekme ve alev ile çekme prensiplerini birleştiren ilk proses) teknolojisi kullanılmaktadır.

5.6. Pazarın Yapısı

5.6.1. Arz ve Rekabet

Son yıllarda, dünyada kar marjları düşen bütün üretim alanlarında oligopolleşme eğilimi hızlanmaktadır. Cam sektöründe de, sektörün yapısı gereği az sayıda firma pazara egemen durumdadır. Dünya cam üretimi dev üreticiler tarafından paylaşılmış durumdadır. Türkiye’ de de Şişecam, ulaştığı kapasite büyüklükleri ile ölçek ekonomisi, ürün çeşidi, maliyet etkinliği, hammadde kontrolü ve teknolojik gelişmesi ile piyasanın hakimi konumdadır. Bu faktörler, olgunluk döneminde olmasına karşın sektöre yeni girişleri zorlaştırmaktadır.

Cam pazarı tekelci piyasa görünümü arz etmektedir. Cam sanayinde düzcam, buzlu telli cam, cam ambalaj, cam elyaf, aydınlatma ve laboratuvar malzemeleri, cam boru çubuk üretiminin tamamına yakını T.Şişecam Topluluğu tarafından gerçekleştirilmektedir. Cam ev eşyası kurulu kapasitesinin %95’ i topluluk bünyesindedir. Bu alanda topluluk dışında sadece Toprak A.Ş. 8.000 ton/yıl kapasitesi ile faaliyet göstermektedir. Emniyet camları, çift cam ve aynada da kurulu kapasitenin

büyük bölümü T. Şişecam Topluluğu' na aittir. Cam yünü ise İzocam tarafından üretilmektedir.

Cam sektöründe hakim konumda olan T.Şişecam Topluluğu, uzun yıllar iç piyasada ciddi bir rekabetle karşılaşmamıştır. 1991-1992 döneminde cam ev eşyasında başlayan ithalat, topluluğun ilk kez ciddi bir rekabetle karşılaşmasını getirmiştir. Topluluk gerekli önlemleri almaya başlamıştır. Diğer yandan Avrupa cam sanayinde hızlanan tekelleşme ve büyük üreticilerin yayılmacı bir politika izlemeleri , Şişecam' ın kendi iç pazarındaki etkinliğini koruması için yeniden yapılanmasını da beraberinde getirmiştir. İthalatın yanısıra özellikle cam ambalaj alt grubunda, ikame ambalaj malzemelerindeki gelişme önemli bir tehlike olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle Doğu Avrupa ve Uzakdoğu kaynaklı ithalat , cam sektörü için önemli bir tehdit olmaya devam etmektedir.

5.6.2. Dağıtım Kanalları

Şişecam Topluluğu' nun iç piyasadaki en önemli avantajlarından birisi dağıtım kanallarıdır. Düzcamda 100' e yakın bayisi ile dağıtım yapmaktadır. Bayilerle iki yılda sözleşmeler yenilenmektedir. Sanayicilere yönelik düzcamların satışları ise direkt olarak gerçekleştirilmektedir. Ayrıca yurtdışı satışlarda sürekli bir bayilik teşkilatı bulunmaktadır. Cam ambalajda gıda kapları, ilaç ve meşrubat şişesi satışları direkt sanayiciye yapılmaktadır.

5.7. Dış Ticaret

5.7.1. İhracat

1980' li yıllarda ihracatın teşvik edilmesi , aynı zamanda gümrük oranlarının indirilmesi , cam sektörünün dışa açılmasını sağlamıştır. Başlangıçta görece olarak istikrarsız pazarlara yapılan ihracat içinde, Avrupa ülkelerinin sayı ve oran olarak

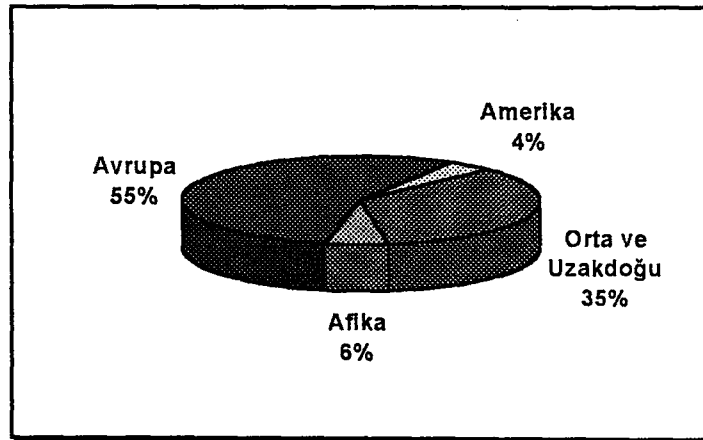
payı giderek artmıştır. 1986 yılında sadece 52 ülkeye ihracat yapılırken, 1994 yılı itibari ile ihracat yapılan ülke sayısı 94'e çıkmıştır. 1995 yılında ihracat yapılan ülke sayısı 105'e çıkmıştır.

Tablo 5.2. İhracat Yapılan Ülke Sayısı

İhracat Yapılan Bölgeler	1986	1993
Avrupa	17	25
Ortadoğu-Uzakdoğu	17	44
Afrika	14	11
Amerika	4	14
TOPLAM	52	94

İhracatın bölgelere göre oransal dağılımı incelendiğinde, 1986-1993 döneminde Avrupa ülkelerinin payının %37'lerden, %54'lere çıktığı görülmektedir. Bu gelişme, cam sektörünün ihracatının yarıdan fazlasının, Avrupa gibi istikrarlı bir pazara yapıldığına işaret etmektedir. Aynı dönemde Ortadoğu ve Uzakdoğu ülkelerinin payı %55'lerden, %35'lere gerilemiştir. Ülke bazında en fazla ihracat Almanya'ya yapılmaktadır.

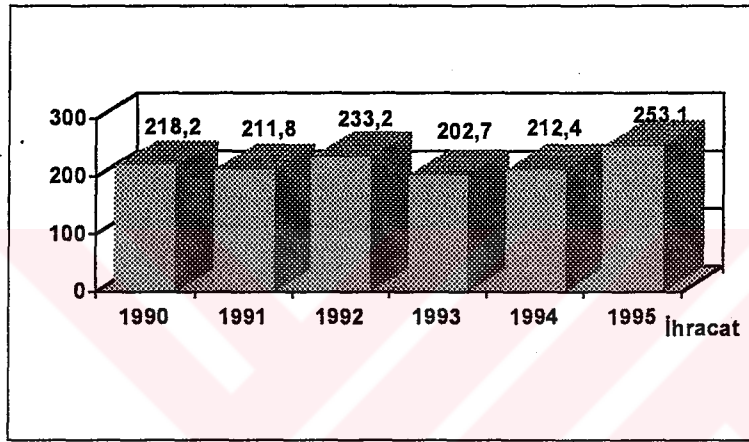
Grafik 5.2. Cam İhracatının Bölgelere Dağılımı

Kaynak : İMKB

Cam ihracatının 1980-1989 dönemindeki büyüme hızı %23.4' dür. 1990 yılında ise 2. float hattının devreye girmesi ile ihracatta %43.3 oranındaki hızlı bir artış gerçekleşmiştir. 1991 yılında , Körfez krizi nedeniyle dış piyasalarda yaşanan durgunluk, iç piyasada Şişecam' ın grev nedeniyle karşılaştığı güçlükler, ihracatı olumsuz etkilemiştir. 1991 döneminde dünya piyasalarında düşük fiyatlarla karşılaşmıştır. Özellikle düzcam ihracatında, fiyatlar son 20 yılın en düşük seviyesine inmiştir.

Grafik 5.3. Toplam İhracat(Milyon \$)

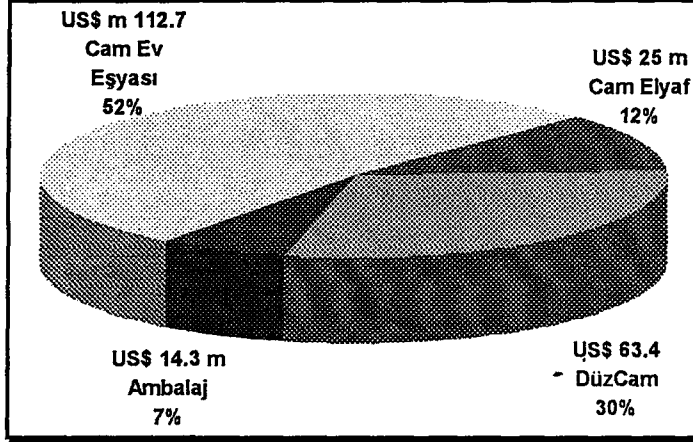
Kaynak: DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, 1996

Cam ev eşyasında ve cam ambalaj fiyatlarında ise artışın durduğu gözlenmektedir. 1993' de de aynı eğilim devam etmiş, ihracat/ithalat oranında % 10.6 düşüş gözlenmiştir. İthalat ve ihracatta ton bazında azalma söz konusudur.

1992 yılında 355 milyon 250 bin dolar düzeyine ulaşan cam ürünleri ihracatı, 1993 yılında 289 milyon 400 bin dolara gerilemiştir. Bu gelişmenin başlıca nedeni, dış piyasalarda fiyatların düşmesi ve önceliğin iç piyasaya verilmesidir. Kısıtlı kapasiteler nedeniyle, iç pazardaki talebin öncelikle karşılanması ve ithalatın engellenmesi amaçlanmaktadır. Kapasite ihracatta belirleyici olmaktadır. Özellikle, 1991 yılında başlayan ithalat, öncelikle iç piyasanın ihtiyacının karşılanması politikasının

sürdürülmesine neden olmuştur. 1994 yılında ise, ekonomik kriz ve dolar kurundaki hızlı artış , ihracata ağırlık verilmesine neden olmuştur.

Grafik 5.4. 1995 İhracat Gelirlerinin Gruplara Dağılımı

Kaynak: Şişecam Faaliyet Raporları

İhracat fiyatları: 1991-1993 döneminde, dünya piyasalarında düşük fiyatlarla karşılaşmıştır. Özellikle düzcam ihracatında, fiyatlar son 20 yılın en düşük seviyesine inmiştir. Cam ev eşyası ve cam ambalaj fiyatlarında ise artışın durduğu görülmektedir. 1993' te de eğilim devam etmiştir.

5.7.2. İthalat

Gümrük oranlarının düşürülmesi ile , 1990' lı yılların bir özelliği olarak ortaya çıkan ithalat cam ürünleri pazarında kendine yer edinmiştir. İthalat 1989-1992 döneminde hızlı bir artış göstermiştir. Eski Doğu Blok' u ülkelerinden iç pazara yönelen dampingli satışlar ve Türkiye' de üretilmeyen camların ithalatı, bu artışı belirleyen en önemli etkenler arasındadır. Eski Doğu Blok' u ülkelerinin uyguladığı sosyal damping marjları % 100' e ulaşmaktadır. Bu durumun 1996-97 yıllarına kadar süreceği , daha sonraki yıllarda ise söz konusu ülkelerin ekonomilerinde oluşacak iyileşme sonucu

fiyatların ise söz konusu ülkelerin ekonomilerinde oluşacak iyileşme sonucu fiyatların normal düzeye ulaşacağı düşünülüyor. Uzak Doğu ülkeleri büyüme ve pazarlama stratejileri, ucuz enerji kaynakları ve yoğun devlet desteği ile sosyal damping uygulayabilmektedir.

1993 yılında, T.Şişecam Topluluğu' nun iç piyasaya ağırlık vermesi ile ithalatın artış hızı düşmüştür. Ton bazındaki gerilemeye karşın değer bazında artış olmuştur.

Cam ürünleri ithalatında düzcam ve cam ev eşyası ağırlık taşımaktadır. Düzcam ithaltı, 1990 yılından bu yana artan bir seyir izlemektedir. 1992' de en üst seviyesine çıkarak , 1993' de gerilemiştir. 1992 yılında düzcam ithalatının % 78' i Rusya, ABD, Bulgaristan, Makedonya ve Yugoslavya' dan yapılmıştır ve en büyük pay Rusya' ya aittir. AB ülkelerinin toplam ithalat içindeki payı % 17, EFTA ülkeleri İsveç ve İsviçre' nin payı ise % 3.9' dur.

Cam ithalatında, düz cam ve cam ev eşyası ağırlık taşımaktadır. Düzcam ithalatı, 1992' de en üst seviyesine çıkarak, 1993' te ton bazında % 26 gerileme kaydetmiştir. Türkiye düz cam grubunda ithal edilen ürünler aşağıda sıralanmaktadır³⁵.

- Kalın cam
- Renkli float cam
- Kaplamalı camlar
- Telli cam
- Profilit
- Çerçeve camı

³⁵ -op.cit., Çadırcı, Melih, s.73

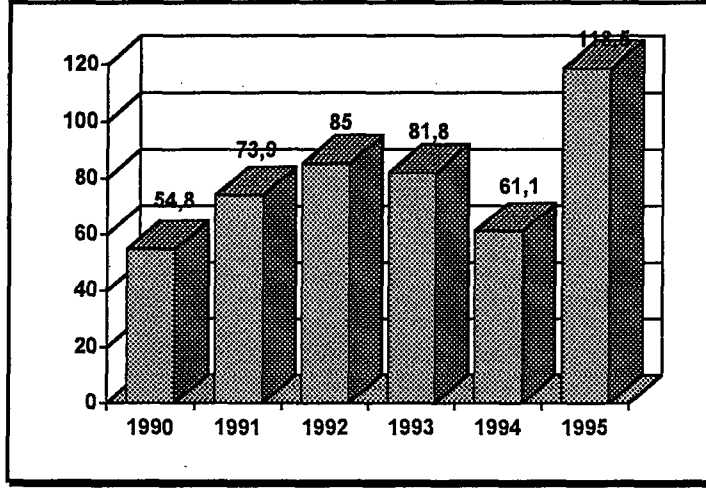
Soda camdan otomatik olarak üretilen cam ev eşyası ithalatının % 12'si AB ülkelerinden yapılmıştır. İthalatta Endozya' nın payı % 36, Malezya' nın payı ise % 26' dır. Bu ülkelerin yanısıra Meksika, Japonya ve Güney Kore' den de ithalat yapılmıştır.

Isıya dayanıklı camlarda Fransa, ABD ve Bulgaristan önemli ihracatçı ülkelerdir. İthalatın yarısından fazlası AB ülkelerinden gerçekleştirilmektedir.

Kristal cam ithalatında en büyük pay Meksika' ya aittir. Emniyet camlarında ithalatın % 62' si , başta Almanya olmak üzere yine AB ülkelerinden yapılmaktadır.

Cam ambalaj ithalatı kısıtlı miktarlarda yapılmaktadır. Cam ambalajın ağırlığının fazla olması nedeniyle bölgeler arasındaki aktarımı güçlük yaratmaktadır. 1992 yılında toplam cam ithalatının %65.6' sı AB ülkelerinden yapılmıştır. Başlıca ithalat yapılan ülkeler arasında Fransa, Bulgaristan ve İtalya yer almaktadır.

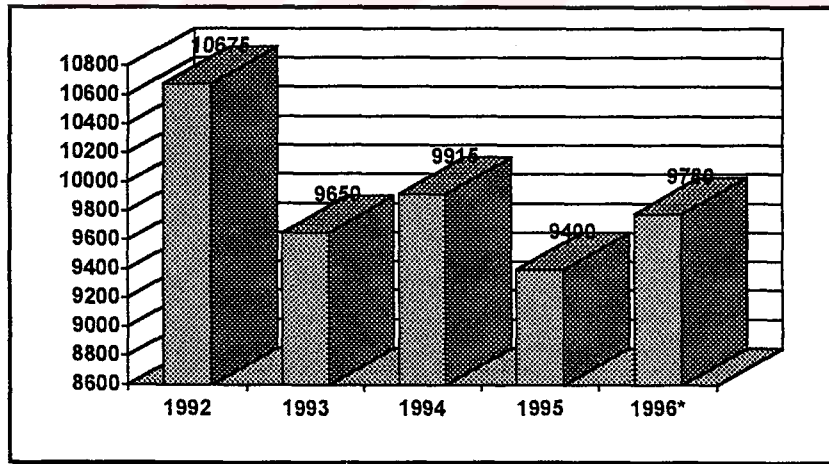
Cam elyaf ise, sadece Makedonya'dan ithal edilmektedir.

Grafik 5.5. Toplam İthalat (milyon \$)

Kaynak: DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, 1996

5.8. İstihdam

Üretimde verimliliğin artırılması hedefi, istihdam edilen kişi sayısının da azaltılmasını getirmiştir. Cam sanayinde istihdam edilen kişi sayısında yıllar itibariyle sürekli bir düşüş izlenmektedir. 1989- 1993 döneminde 4000 kişi işten çıkarılmıştır.

Grafik 5.6. Çalışan Sayısı

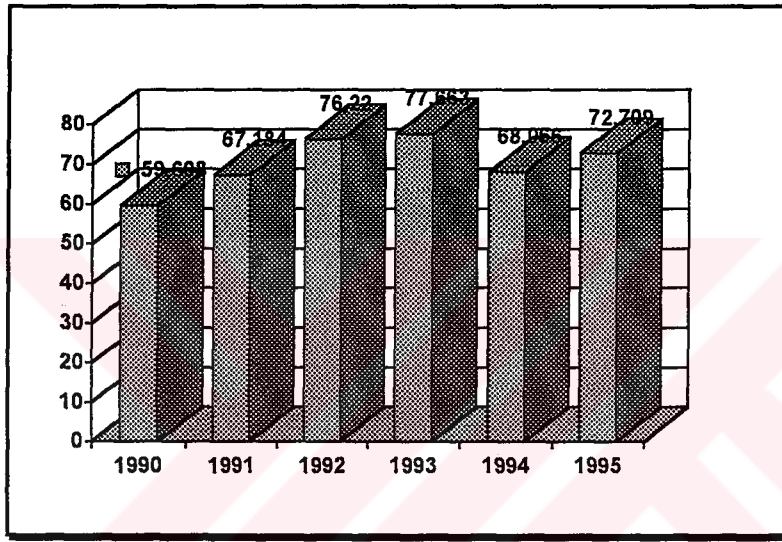
Kaynak: DİE verileri

- 1996 yılı verileri ilk 3 aylıktır.

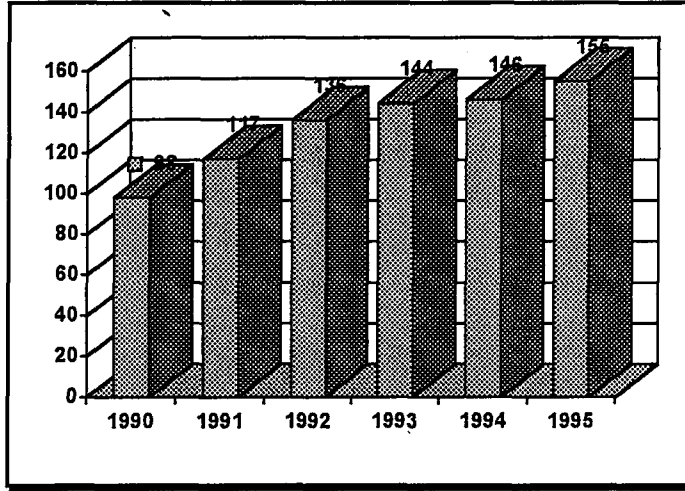
5.9. Verimlilik

Şişecam Topluluğu, 1989 yılından bu yana aldığı önlemlerle verimliliği artırma çabası içindedir. Kişi başına verimlilikteki artış, üretimdeki artışın yanısıra çalışan sayısının azaltılmasından kaynaklanmaktadır. Son beş yılda kişi başına üretimde % 27 , kişi başına yaratılan gelirlerde %30 artış sağlanmıştır.

Grafik 5.7. Kişi Başına Ciro (\$)

Kaynak : 10. Cam Problemleri Sempozyumu, Şişecam, 1995, s.39

Grafik 5.8. Kişi Başına Cam Üretimi

Kaynak : 10. Cam Problemleri Sempozyumu, Şişecam, 1995, s.40

5.10. Enerji Tüketimi

Enerji yoğun bir sektör olan cam sektöründe toplam sınai maliyet içinde önemli bir paya sahip olan enerjinin payının düşürülmesinde önemli adımlar atılmıştır. Enerji tasarrufu konusunda çalışmalar sürdürülmektedir. 1980' li yılların başında 1 kg cam üretmek için 430 gr fuel-oil tüketilirken, 1991 yılı sonlarında bu miktar 313 gr'a , 1993 yılında 294 gr'a kadar düşmüştür. Bu da enerji tüketiminde % 30' luk bir azalmaya işaret etmektedir.

Şişecam' ın elektrik ihtiyacı 71 MW mertebesindedir. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye' nin yakın bir zamanda elektrik ihtiyacının karşılanmasında bir sorun görülmektedir. Bunun üzerine Şişecam elektrik üretimi konusunda yatırımlarına başlamıştır. Bu yatırımlarda ki amaç³⁶:

- Elektrik ihtiyacının güvenceye alınması,

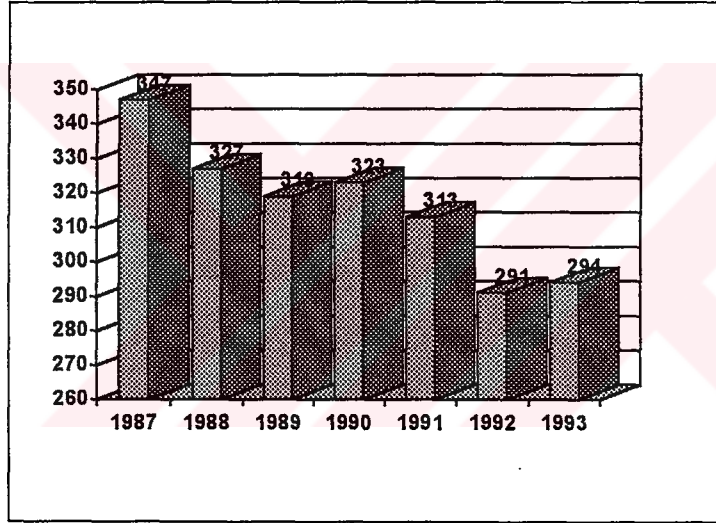
³⁶ - Günceler Sabahattin ,Şişecam' da Elektrik Üretimi. 10. Cam Promlemleri Sempozyumu, s. 68

-Elektrikte karşılaşılan , voltaj ve frekans oynaması gibi üretim makinalarını olumsuz etkileyen ve elektriğin kalitesi ile ilgili hususların geliştirilmesi,

- Kojenerasyon sistemlerinden yararlanarak daha ucuza elektrik üretilmesi

Yapılan çalışmalar sonucunda , elektrik üretiminde, Şişecam' ın tüm amaçlarının tek ve büyük bir tesis kurularak değil, daha küçük kapasiteli ve elektriğin tüketildiği noktalarda birden çok tesis kurarak karşılanabileceği sonucuna varılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda, Trakya bölgesinden başlanılarak, kuruluşun ihtiyacını karşılamaya yönelik elektrik üretim tesisleri için çalışmalar başlatılmıştır.

Grafik 5.9. Birim Enerji Tüketimi

Kaynak: Şişecam

Cam üretiminde kullanılan enerjinin %60' ı fırınlarda, %20' si şekillendirme fırınlarında, % 11' i yardımcı işletmelerde , %6' sı tavlama fırınlarında, %2' si ise diğer işlemlerde kullanılmaktadır.

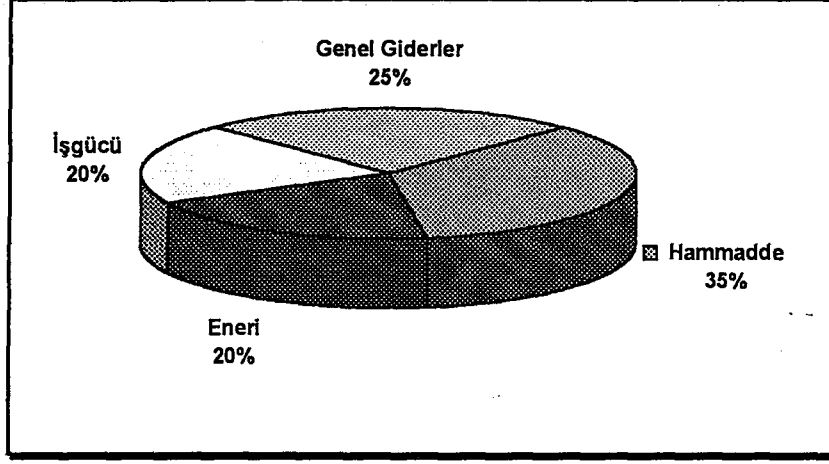
5.11. Maliyetler

Cam sanayisinde en yüksek maliyet kalemlerini hammadde ve enerji oluşturmaktadır. 1980' lere gelinirken tüm dünyayı etkileyen petrol krizi nedeni ile enflasyonun artması ve taleplerdeki daralma yüzünden, fiyatların enflasyonun altında kalması gibi etkenlerle yükselen maliyetler, cam üreticilerini zor durumda bırakmıştı. Bu nedenle, yeni teknolojik değişikliklerle verimliliği artırma ve enerji tasarrufu sağlama büyük önem kazanmıştır. Maliyetleri düşürme hem sanayinin karlılığını ve verimliliğini hem de uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü artırma bakımından, günümüzde de Avrupa cam sanayinin en fazla önem verdiği konuların başında gelmektedir. Cam üretiminde en önemli madde olan soda, Avrupa ülkelerindeki tesislerin üretim yetersizliği nedeniyle ithal edilmektedir. Türkiye' de cam sanayi hammadde bakımından AB' ninki kadar dışa bağımlı olmamakla birlikte, diğer maliyet kalemleri daha yüksek kalıyor³⁷. Şişecam hammaddesinin %98'ini kendisi üretmektedir. Toplam maliyetlerin içinde %35 gibi bir paya sahip olan hammadde maliyeti, Şişecam'a önemli bir avantaj sağlamaktadır³⁸.

Yüksek enflasyonla beraber, sermaye maliyetlerinin yüksekliği, teknolojik eksiklikler, verim düşüklüğü, enerji maliyetlerinin fazlalığı, maliyetleri artırıcı unsurları oluşturmaktadır.

³⁷ - Borsacı, 25.02.1996, s.21

³⁸ - T.Şişe Cam Raporu, Global Menkul Kıymetler, Ağustos 1996, s.7

Grafik 5.10. Camda Maliyetlerin Dağılımı(1995)

Kaynak: Şişecam Faaliyet Raporu' 95

5.12. Yatırımlar

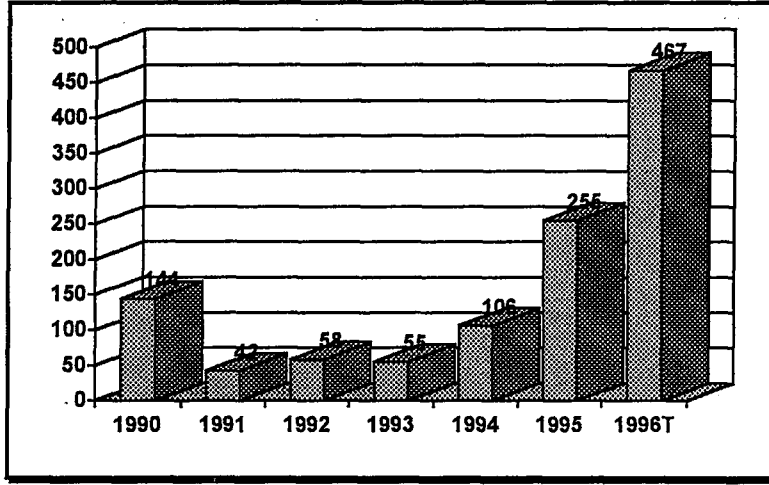
Cam sektörü sürekli yatırım ihtiyacı içinde olan bir sektördür. Sektörün hakim kuruluşu Şişecam' ın , 1980-1990 döneminde gerçekleştirdiği başlıca yatırımlar şunlardır:

1989-1993 döneminde, yaklaşık 440 milyon dolar tutarında yatırım yapılmıştır. Bu dönemde yapılan yatırımlar, teknolojik gelişme ve idame yatırımlardır. 1991 yılında Körfez krizinin getirdiği durgunluk, topluluk bünyesinde yaşanan 47 günlük grev ve işçilik maliyetlerindeki artışların yarattığı problemlerle karşı karşıya gelinmiştir. 1992 yılında bu olumsuzlukların etkilerini üzerinden atan Şişecam Topluluğu, 1993' te yeni yatırım kararları almıştır. 1994 yılında, toplam 106 milyon dolar tutarında yatırım yapılmaktadır. Yatırımlar modernizasyon ve kapasite yönelik yeni yatırımlardır.

Tablo 5.3. Şişecam Topluluğu' nun 1980-1990 Dönemi Büyük Yatırımları

	Yatırımlar
1981	Trakya Cam San. A.Ş. 150.000 ton/yıl kapasite ile üretime geçti.
1982	Soda San. A.Ş. ve Topkapı Şişe San. A.Ş. (D fırını) tevsii yatırımları ile Cam İşleme Tesisi' nde ayna üretim hattı yatırımları tamamlanarak devreye alındı.
1984	Kırklareli Cam San. A.Ş. ve Kromsan üretime geçti. Rastaş Twist-off tevsii tamamlandı.
1986	Teknik Cam San. A.Ş. Borcam hattı, Paşabahçeelektrikli İzabe fırınları işletmeye alındı.
1987	Camiş Ambalaj San. A.Ş. devreye alındı. Cam Elyaf San. A.Ş. II fırın tesiatı tamamlanarak, işletmeye alındı.
1988	Sinop Cam san. A.Ş. II. fırın yatırımı tamamlandı.
1989	Cam Elyaf San. A.Ş. CTP üretim tesisi devreye alındı. Teknik Cam San.A.Ş. II. Borcam Hattı ile Kırklareli Cam san. A.Ş.
1990	Trakya Cam San. A.Ş. II. float hattı ile Kırklareli Cam San. A.Ş. c fırını işletmeye üretim alındı.

1995 yılında yapılan toplam yatırım tutarı 255 milyon \$ ' dır. Bu rakamın 113 milyon \$' lık bölümü düzcam grubu, 79 milyon \$'lık bölümü ambalaj grubu, 43 milyon \$'lık bölümü cam ev eşyası grubu ve 20 milyon \$'lık bölümde kimyasallar grubu(cam elyaf) yatırımlarını kapsamaktadır.

Grafik 5.11.Yatırım Harcamaları

Kaynak: Şişecam Faaliyet Raporları

Tablo 5.4. Son Dönemde Yapılan Yatırımlar

Proje Adı	Konusu	Tip	Tutar (USD mln)	İlave Kapasite (ton/yıl)	İstihdam	Üretime Başlama Tarihi
Otoproduktör Grubu A.Ş.	Elektrik	yeni	22	215,068,800 kwh/yıl elektrik 384,000 ton/yıl buhar	12	Tem-97
Trakya Cam San. A.Ş.	Düzcamlar	yeni	150	215,000	410	Haz-96
Cam İşleme San.A.Ş.	Düzcamlar	modernizasyon	5	15,825 (1,250,000 m ²)	86	Haz-96
Topkapı Şişe San.A.Ş.	Ambalaj	yeni	30	55,000	80	Eyl-95
Camış Ambalaj San.A.Ş.	Ambalaj	modernizasyon	44	167,000,000 m ²	266	Ara-97
Anadolu Cam San. A.Ş.	Ambalaj	modernizasyon	71	90,000	235	Ocak-97
Kırklareli Cam San. A.Ş.	Cam Ev Eşyası	yeni	15	8,000	125	Mayıs-96
Kırklareli Cam San.A.Ş.(Mersin)	Cam Ev Eşyası	yeni	45	35,000	320	Mayıs-96
Kırklareli Cam San. A.Ş.	Cam Ev Eşyası	modernizasyon	39	47,000	154	Ara-96
Cam Elyaf San. A.Ş.	CamYün ü- Tülü	modernizasyon	45	25,000	30	Tem-96
Kırklareli Cam San.A.Ş.	Düzcamlar	yeni	150	215.000	410	Tem-96

Kaynak: Global Menkul Değerler, Şişecam Araştırma Raporu, Ağustos 1996,syf.9

5.13. Yabancı Sermaye

Cam sektörünün kapasite kullanımından ve üretim tekniğinden kaynaklanan nedenlerle sermaye yoğun bir sektör olduğu daha önce belirtilmişti. Bir fırının yenilenmesi için gereken yatırım miktarı 10-15 milyon ABD Doları civarındadır. Ortalam ömür , fırın başına 3-10 yıl arasında değişirken, yapılması gereken yatırım da belirtilen rakamların iki katına ulaşabilmektedir.

ABD, Japonya veya Avrupa' daki üreticilerin marka imajı yaratmadaki kolaylığı da göz önüne alındığında , Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin sermaye ihtiyaçları daha da artmaktadır. Bununla birlikte yaratılan teknolojilerin üçüncü ülkelere verilmemesi yönündeki eğilim, teknolojiyi rekabet gücünün en önemli unsuru haline getirmiştir.

GATT kuralları çerçevesinde alınan devlet desteğine kısıtlamalar getirmektedir. Avrupa Birliği' nce , devlet desteğine konu olan yabancı malların ithalatında, bu malların fiyatlarını artırma amacına yönelik bazı korumacı önlemler alınmaktadır. Bu konuda getirilen düzenlemeler ; 2423/88(EEC) Sayılı Avrupa Topluluğu Konseyi Kararı ve GATT Anlaşması' nın VI veXVI maddelerine dayanmaktadır. GATT Anlaşması' nın hükümlerine göre; malın üretildiği ülkede, üretim, geliştirme ya da ihraç aşamasında teşvik uygulamalarına konu olan malların ithalatında bu teşviği dengeleyecek miktarda bir gümrük vergisi uygulanabilmektedir. GATT Anlaşması' nın hükümleri GATT üyesi olsun olmasın Birlik dışındaki tüm ülkelere karşı uygulanmaktadır. Bütün bu gelişmeler Türkiye gibi gelişen ülkelerde, sektörün yabancı sermayeye olan ihtiyacını yükseltmektedir. Çünkü stratejik ortaklar, teknoloji transferinde yaşanacak sorunları azaltmakta ve aynı zamanda marjinal üretici olmaktan çıkıp büyüebilmek için, yaratılması gereken kaynakların teminini kolaylaştırmaktadır. Cam sektöründe yer alan otuzbeş firma içerisinde, toplam yabancı sermayenin payı %41.6 düzeyindedir.

Yerli üreticilerle karşılaştırıldığında yabancı sermayeli kuruluşların , özellikle düzcam ve cam ev eşyası gibi sermaye yoğun alanlarda faaliyet göstermeleri sebebiyle teşvik belgeleri baz alındığında , yatırım sayısının az olmasına rağmen yatırım tutarlarının çok büyük

olduğu göze çarpıyor. Ancak en büyük yabancı sermayeli şirketler incelendiğinde yabancı ortakların uluslararası finans kuruluşları olduğu görülüyor. Yatırım tutarlarının büyüklüğü nedeniyle proje finansmanında dış kaynaklara yönelen firmaların bu ihtiyaçlarını karşılayan finans şirketleri, kendi politikaları gereği büyük miktarlarda kredi sağladıkları şirketlere ortak oluyor ve yönetimlerine giriyorlar. Bu şirketlerin hisse oranları genelde % 10' u geçmiyor. Dolayısıyla yabancı sermaye teknoloji ya da know-how transferinden ziyade finansman yönünden bu yatırımlarda yer alıyor. Öte yandan optik alanında yatırım yapan şirketlere teknolojik transferin de yatırımlar çerçevesinde yabancı ortaklar tarafından sağlandığı görülüyor. Bu durumda yabancı ortakların hisse oranı % 502 nin üstünde olabiliyor. Bu hisse oranı bir şirkette ise %99. Bundan yabancı ortakların optik camlarda kendi ülkelerinde de söz sahibi olmalarının etkisi büyük³⁹.

Şişecam Topluluğu ilk kez yabancı sermaye ile işbirliğine, Alman Interpane firması ile girmiştir. Joint-venture olarak kurulan İntercam, ısıtma ve soğutma giderlerinden tasarruf sağlayan Low-E, kaplamalı cam üretecektir. 14 milyon tutarında yatırım harcaması ile gerçekleştirilen tesis üretime başlamıştır.

³⁹ - op.cit. Çadircı, Melih, s.72

Tablo 5.5. Cam Sanayinde Yabancı Sermaye

Şirket	Giriş Yılı	Toplam Sermaye (milyon)	Yabancı Ortak Payı	Yabancı Ortak Adı	Ülkesi	Hisse Oranı
Anadolu Cam Sanayi	1969	53,700	%6.4	IFC		%6.4
Campen Camlı Pencere	1968	533	%15.5	INTER NORM FERNSTER GSMH	AVUST.	%15.5
Cel Optik San. ve Tic.	1990	28,210	%100	ESSILOR INT.SA.	FRANSA	%100
General Optik San. ve Tic.	1988	903	%70	LED POLZOTTO	ITALYA	%70
Gökyiğit Int. Cam Sanayi	1990	300	%50	NERGER GLAS BERND NORBERT HANTIG	ALMAN AVUST.	%50 %0.3
High Tech Optik Sanayi	1988	100	%62.5	WALTUR HOLZHAUSEN URSULA HOLZHAUSEN JAN BIESMA	ALMAN. ALMAN. HOLL.	%35 %20 %7.5
Karlın Cam Dizayn	1994	3,000	%50	HERALD FRANZ	ALMAN.	%50
Kırklareli Cam	1983	373,000	%2.9	İKB	İKB	%2.9
Öney Terminatör	1992	5,261	%49	IGOR BARISHEV JOZSEF CSIKOS ARXADAS KPT	MACAR. MACAR MACAR	%23 %17 %9
İntercam	1994	36,500	% 50	İnterpene	ALMAN	% 50
Trakya Cam	1980	1,221,340	%10	IFC	IFC	%10

Kaynak:HDTM Cam Sektörü Raporu, Aralık 1994

5.14. Yedinci Plan Dönemi Gelişmeleri

VII. Beş Yıllık Kalkınma Rapor’unda, cam sanayine rekabet gücü kazandırmak için alınması gerekli politika tedbirlerine ilişkin görüş ve önerilere aşağıda değinilmektedir.

5.14.1. Dış Ekonomik İlişkiler Politikası

Cam sanayi, ülkemizin önemli üretim alanlarından biri olup, inşaat ve otomotiv sektörü, turizm sektörü, içki, meşrubat ve gıda sektörleri, beyaz eşya, mobilya, ecza , denizcilik, elektrik-elektronik, cam takviyeli plastikler gibi bir çok sektöre girdi verdiği için ülke ekonomisi açısından lokomotif sektör konumundadır.

Cam sanayi yapısal ve ekonomik özellikleri yanısıra ekonomideki ağırlığı, işçi başına düşen katma değer yüksekliği, diğer sektörlerle olan bağları, iş yaratma kapasitesi ve yüksek teknoloji kullanımı gibi özellikleri nedeniyle başta ABD ve AT olmak üzere bütün dünyada “öncelikli sektör” ve “hassas sektör” olarak nitelendirilir.

Ülke ekonomisine önemli düzeyde katkı sağlayan Türk cam sanayi genelde, Gelişmiş Batı Ülkeleri ile ülke altyapısından kaynaklanan dezavantajlar giderildiği ve adil pazar koşulları sağlandığı takdirde eşit koşullarda rekabet etme gücüne ulaşabilecektir. Bununla birlikte, alt sektörler itibariyle durum irdelendiğinde AT+EFTA ülkeleri karşısında rekabet gücü zayıf olan sektörler bulunmaktadır.

AT ile oluşturulacak Gümrük Birliği ile birlikte Türk cam sanayini tüm alt sektörleri itibariyle esas tehdit oluşturan unsur, AT+EFTA dışından fiilen yapılmakta olan ve potansiyel olarak genişleme imkanı bulunan ithalattır. Ayrıca , AT’ na , Avrupa Tek Pazarına ilişkin yasal düzenlemelerin çevre ve sosyal alanlarda getirmekte olduğu yaptırımlar, üretim maliyetlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu durum özellikle Avrupa cam üreticilerinin çevre dampingi ve sosyal damping gibi kavramları, AT Kurumları nezdinde yoğun olarak gündeme getirmelerine ve dış ticaret yönlendirmelerine yol açmaktadır.

Bu kavramların özünde, sözkonusu düzenlemelerin bulunmadığı ülkelerin haksız ticari faaliyete neden olacağı yatmaktadır. Nitekim, AT bu hususu dış ticari ilişkilerinde

sürekli olarak gözönünde bulundurmaktadır. AT' nun Ortak Dış Ticaret Politikası kapsamında uyguladığı "İthalatın Gözetimi, Lisans Sistemi ve Kota Sistemi" ne" ilişkin mevzuat uyumlaştırması ivedilikle gerçekleştirilmelidir.

Diğer taraftan ; 288/82 Sayılı Tüzüğün uyumlaştırılmasında, Tüzüğün yürürlüğe girmesiyle birlikte, cam sanayimizi fiilen tehdit eden Endonezya ve Malezya gibi Uzak Doğu ülkelerinden ithalata karşı miktar kısıtlaması tedbirinin uygulanması ve potansiyel tehditin sözkonusu olduğu Güney Amerika ülkeleri ile İsrail' den muhtemel ithalat için de gözetim-lisans tedbirlerinin yürürlüğe konulabilmesi olanakları üzerinde durulması önemli görülmektedir.

AT' nun uyguladığı koruma tedbirleri içerisinde en etkin olarak kullanılan aracı anti-damping mekanizması oluşturmaktadır. Bu bağlamda, damping soruşturmalarının AT kurumlarınca sürdürülmesi yerine ülkemiz ilgili kurumlarınca yürütülmesi ve Gümrük Birliği' nin bir sonucu olarak özellikle AT+EFTA dışındaki ülkelere karşı daha sıkı uygulama tarzı benimsenmesi gereği üzerinde ısrarlı olunmalıdır.

Ülkemizde patent ve sınai hakların korunmasına ilişkin hukuki altyapı eksikliği, haksız ticari faaliyetlere yol açmaya uygun ortamı hazırlamaktadır. Nitekim, Türk cam sanayi tasarımlarını taklit ederek ülkemiz pazarında haksız ticari faaliyetlerini yoğunlaştıran Endonezya' lı cam ev eşya üreticisine karşı önlem alınamamıştır. Bu nedenle, fikri ve sınai mülkiyet hakları konusunda güncel uluslararası düzenlemelere katılım ve gerekli iç yasal düzenlemelerinin yapılması gereklilik arz etmektedir.

GATT-Ticarette Teknik Engeller Kodu' na Türkiye' nin taraf olması ve sanayi ürünlerindeki standartların Topluluktaki gibi etkili biçimde uygulanmasını sağlayıcı önlemlerin alınması, özellikle AT+EFTA dışı ülkelere kalitesiz malların ithalatını caydırıcı etki yaratmaktadır.

5.14.2. Fiyat Politikası

Kontinü proses gerektiren cam sanayinde sabit giderlerin yüksekliği, bu sanayideki başabaş noktasının %70 gibi yüksek bir düzeyde oluşmasını gerektirmektedir.

Dolayısıyla, tam kapasite kullanma ilkesinin öncelik taşıdığı ve gerek yeni pazar elde etmek gerekse mevcut pazarlarda hakimiyeti sürdürmek için firmaların değişen maliyetlere kadar indiği görülmektedir. Nitekim ciddi bir pazar paylaşımı savaşında olan topluluk tekelleşmeye yönelmekte ve üçüncü ülkelere karşı anti-damping önlemlerine başvurmaktadır. Söz konusu fiyatlandırma politikası çerçevesinde özellikle yoğun döviz gereksiniminde olan eski Doğu Avrupa Ülkeleri, ülkemiz pazarına da dumpingli fiyatlarla girmektedirler. Cam sanayinin gelişmekte olduğu Uzak Doğu ülkelerinin de uluslararası piyasalardaki haksız ticari faaliyetleri gittikçe yaygınlaşmaktadır.

Doğu ve Batı Avrupa arasında yoğunlaşan rekabet ortamında cam sanyimizin fiyatlandırma politikasına etki eden diğer unsurlar yanısıra, maliyetlerde rol oynamaktadır. Bu bağlamda, girdi maliyetlerinde denge sağlayacak bir fiyatlandırma politikası izlenmelidir. Bir izabe sanayi olan cam sektöründe enerji ve yakıt fiyatlarının AT ortalaması ile paralel düzeye getirilmesi rekabet gücünün arttırılmasına katkıda bulunacaktır. Diğer taraftan , AT ülkelerinde uygulanan gizli sübvansiyonlarla enerji maliyetlerinin düşürülmesine çalışıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla, selektif politikalar çerçevesinde sübvansiyon uygulanması yerel sanayimizin korunmasına yardımcı olacaktır. Bunun yanısıra, KİT' lerin ürettiği hammadde girdilerinin dünya fiyatlarından verilmesi sağlanmalıdır. Fiyatın, oluşturulacak serbest piyasa koşullarında belirlenmesi sağlanmalıdır.

5.14.3. Teşvik Politikaları

Rekabet gücümüzün AT ülkelerine göre düşük olmasının nedenlerinden biri de teşvik tedbirlerine ilişkin olarak özellikle sanayi açısından selektif politikalarımızın olmamasıdır. Dolayısıyla, AT' da sanayileşmede uygulanan selektif politikaların yapısı, işleyişi ve geleceğe dönük yönlendirilişi saptanarak buna göre ülkemizin yararına maksimize edecek uygulamalara geçilmelidir. Gelişmiş Batı ülkeleri uygulamaları çerçevesinde ihracata uygulanan doğrudan sübvansiyonlara eş değer ölçüde dolaylı teşvikler sağlayıcı teknikler geliştirilmelidir. Söz konusu tekniklerin geliştirilmesinde , AT ülkelerinin ulusal sanayilerini korumak için uyguladıkları AT' nun açık ve gizli teşvikleri iyi şekillenmeli ve bu çalışmalardan özel sektör haberdar edilmelidir.

Cam sanayi yapısal ve ekonomik özellikleri nedeniyle “Özel Önem Taşıyan Sektörler” kapsamına alınmalıdır. Yatırım indirim oranları enflasyona endekslenmelidir. Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin gelişmesi için etkin teşvikler getirilmelidir. Yalıtım camlarının kullanımının özendirilerek, enerji tasarrufu ve çevre kirliliğine yönelik mecburi standartlar konulmalıdır.

5.14.4. Tüketim ile İlgili Politikalar

Tüketicinin korunması, haksız rekabetin önlenmesi ve can güvenliğinin sağlanması açısından standartların revizyonu ve hazırlanması çalışmaları TSE ile beraber uluslararası ve AT standartları dikkate alınarak sürdürülmelidir.

5.14.5. Eğitim Politikası

Diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi AT’ da , rekabet gücünün arttırılmasında en önemli unsurlardan biri olarak insan faktörünü görmekte ve eğitim sisteminin gerek nitelik gerekse nicelik açısından iyileştirilmesi için bir dizi önlemler almaktadır. Ülkemizde işgücü maliyetleri herne kadar AT ülkelerine kıyasla düşük ise de, nitelik işgücüne talep gittikçe artmaktadır.

Türk Cam Sanayinin AT’ a üyeliğin oluşturacağı rekabet koşullarına, insan gücü kalitesi açısından ayak uydurulabilmesi için eğitimin Topluluk standartlarına ulaştırılması gerekmektedir.

5.14.6. Araştırma Geliştirme ve Teknoloji Politikaları

Araştırma-geliştirme harcamalarının oldukça yüksek olduğu gelişmiş ülkeler arasındaki rekabet, bu ülkelerin faaliyetlerini giderek artan ölçüde yoğunlaştırmalarına neden olmaktadır. AT’ da teknik alanadaki rekabetini arttırmak için yüksek teknolojiler yanısıra üretim prosesinde kalifiye ve kalite kontrolünü arttırmaya, giderleri azaltmaya, verimliliği yükseltmeye ve yeni ürünler geliştirmeye yönelik yeni tekniklerin kullanımını desteklemektedir. Bu bağlamda, bölgesel ve sektörel amaçlara yönelik olarak verilen teşviklerde artık araştırma-geliştirme faaliyetleri de gözönünde bulundurulmaktadır.

Dolayısıyla, cam sektöründe, rekabetin en önemli unsurları olan ambalajlama, kalite kontrol ve standardizasyonu da dikkate alan selektif teşvik politikaları uygulanmalıdır.

BÖLÜM 6

CAM SEKTÖRÜNÜN GÜMRÜK BİRLİĞİ KARŞISINDA DURUMU

6. Cam Sektörünün Gümrük Birliği Karşısındaki Durumu

6.1.İthalat Rejimi ve Gümrük Birliği

Monopolistik bir yapıya sahip olmasına rağmen, Avrupa ve dünya standartlarında rekabet edebilecek kalitede üretim yapan cam sanayi 'gümrük birliği' kapsamında zarar görmeyecek bir yapısı olduğu düşünülüyor

Türk sanayi ürünlerinin, AT' na ihracatı sırasında uygulanan gümrük vergi oranları 1971 yılında AT tarafından serbestleştirilmiştir. 1974' den itibaren Türkiye' den ithal edilen diğer ürünlerde olduğu gibi cam ürünlerine de sıfır gümrük vergisi uygulanmaktadır.

Gümrük Birliği ile 1996 yılı başından itibaren AT+EFTA ülkelerine sıfır gümrük, diğer ülkelere ise Ortak Gümrük Tarifesi(OGT) ' nde belirlenen vergi oranları uygulanacaktır. Türk cam sanayi, genelde gümrük vergilerini Avrupa Topluluğu' nun diğer ülkelere karşı uyguladığı OGT' ne yaklaştırmış durumundadır.

Türkiye, Gümrük Birliği ile birlikte AT' nun gümrük vergilerini uygulamak durumunda kalacaktır. Türkiye' nin diğer ülkelere karşı uyguladığı gümrük vergi oranları genel olarak AT' nun üzerinde olmasından dolayı, Gümrük Birliği' nin Türkiye üzerindeki esas önemli etkisi, diğer ülkelere karşı korumanın azalacak olmasıdır. Türk cam sanayi, 1996 yılından önce gümrük vergilerini Avrupa Birliği' nin diğer ülkelere karşı uyguladığı OGT' ne yaklaştırmıştı. Bir yıl gibi kısa bir dönemde genel koruma oranlarının % 50 düştüğü koşullarda dahi rekabet gücüne sahip olan Türk cam sanayi, Gümrük Birliği' nin sağlanması ile bu gücünü koruyabilecektir (1996' nın başından beri uygulanan gümrük vergileri EK 3).

Sorun özellikle Uzakdoğu ve eski Doğu Bloku ülkelerinden kaynaklanmaktadır. Cam sanayinin dampinge elverişli olmasının yanı sıra eski Doğu Bloku ülkeleri yoğun döviz

ihtiyaçları nedeniyle fiyat-maliyet ilişkisine bakmaksızın çok ucuz fiyatla piyasaya girmektedir. Uzakdoğu ülkelerinde ise, sosyal damping olgusu geçerli bulunmaktadır. Bu ülkeler, sosyal hakların nispi zayıflığı sonucu işçilik maliyetlerinin düşmesi ile çok ucuz fiyatlar uygulayabilmektedir. 1980'lerden sonra Avrupa Birliği, tüm cam ürünlerini Eski Doğu Bloku ülkelerine karşı özellikle kotalarla korumuştur. Çin'e karşı cam ev eşyasına konan kotalar sürdürülmektedir. AB ile Gümrük Birliği'ne geçilmesiyle birlikte, Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelere uyguladığı kurallar çerçevesinde, Türkiye için karşı önlem alma şansı doğacaktır. Bundan dolayı, Türk cam sanayi için rakip durumundaki üçüncü ülkeler, mallarını Avrupa'ya pazarlayabilmek için Türkiye'yi kullanamayacaktır.

Türkiye, mevcut koşullar altında da, koruyucu önlemler alma şansına sahiptir. Türkiye'de 1989 yılından beri yürürlükte olan Anti-Damping Mevzuatı, bu olanağı vermektedir. Ayrıca, Türkiye'de Gümrük Birliği çalışmaları ve AB ile mevzuat uyumu paralelinde 8 Şubat 1994 tarihinde çıkartılan "İthalatta Gözetim ve Koruma Önlemleri Yönetmeliği Hakkında Karar" çerçevesinde de karşı önlemler alınabilecektir. Yönetmeliğin 1. Maddesi ve 24/12/1993 tarih ve 93/5155 sayılı Karar uyarınca; bir malın yerli üreticiler üzerinde ciddi ölçüde zarar veya zarar tehdidi oluşturacak miktar ve koşullarda ithal edilmesinin söz konusu olması halinde, uluslararası yükümlülükler çerçevesinde gerekli gözetim ve korunma tedbirleri alınabilecektir. Ancak alınan bu tedbirlerin zarar veya zarar tehdidi ile orantılı olarak alınması esas alınacaktır.

Bu bağlamda, yerli üretim ve tüketime göre büyük bir artış olması durumu ile; ithal malların fiyatlarının, yerli rakip mala göre düşük fiyatta olması da dikkate alınacaktır. Ayrıca, kapasite kullanımı, stoklar, pazar payı, istihdam, karlar ve nakit akışı gibi önemli ekonomik göstergelerdeki gelişmelerin aynı veya rakip mallar üreten üreticiler üzerindeki etkisi değerlendirme kapsamına alınmaktadır.

6.2. Türk Cam Sanayinin Rekabet Gücü

Türk cam sektörü, istikrarlı bir gelişme içindedir. Rekabet gücünü etkileyen başlıca faktörler (işgücü maliyeti, sermaye maliyeti, kalite, teknoloji, nitelikli işgücü altyapısı, hammadde bulunabilirliği, yurtiçi rekabet ortamı, ülke imajı, dış bağlantılar, coğrafi konum) bakımından değerlendirildiğinde genel olarak, Avrupa ile rekabet edebilir düzeydedir. Ancak

sektörün ülke alt yapısından ve makro ekonomideki istikrarsızlıktan kaynaklanan sorunları bulunmaktadır.

Türk cam sanayi, genelde düzcam, cam ev eşyası ve cam ambalaj gibi büyüklükler bakımından en ağırlıklı ürünlerde AT+EFTA ülkelerinden gelecek rekabete hazırlıklıdır. Ancak ısıya dayanıklı camlar ve cam elyaf ürünleri gibi Avrupa’ da oligopolleşme eğiliminde olan firmaların Türk pazarındaki faaliyetlerini yoğunlaştırmaları beklenebilir. Diğer yandan küçük cam ambalaj ürünlerinde yakın ülkelere ithalat tehlikesi söz konusudur. AT ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye’ nin avantaj ve dezavantajları şöyle sıralanabilir:

* Türkiye’ de cam sanayi kalite ve teknolojiye AT ülkeleriyle yaklaşık aynı düzeydedir ve rekabet gücüne sahiptir. Cam sanayinin maliyet kalemleri içinde en yüksek payı hammadde ve enerji almaktadır.

* Türkiye’ nin cam sanayinin ana hammaddesi olan soda bakımından AT gibi dışa bağımlı olmayışı ve işgücü maliyetlerinin görece düşüklüğü önemli bir avantajdır. AT ülkelerinin nitelikli işgücüne sahip olmaları

* Daha fazla alternatif enerji kaynaklarına sahip olmaları, Türkiye için bir dezavantajdır..

* Ekonomik yapıda görece üstünlükleri

* Ülke alt yapısından kaynaklanan enerji, yol, liman gibi yetersizlikleri

* Sermaye maliyetlerinin yüksekliğinin yanı sıra

* Ülke ekonomisindeki makro ekonomik istikrarsızlığın yarattığı sorunlar, cam sektörünün rekabetteki dezavantajlarıdır.

6.3. Türk Cam Sanayinin Gümrük Birliği İle İlgili Çalışmaları

Türk cam sektörü AT ile gümrük birliğini bir “yakın hedef” olarak seçmiş , esas olarak GATT ve diğer Serbest Ticaret Bölgeleri gelişmelerinde dikkate alarak, “uluslararası rekabet” stratejisi uygulamaya çalışmaktadır. Uluslararası pazarda rekabet etme sorunlarıyla iç içe olan cam sanayi 80’ li yılların ortalarında ihracatta politika değişikliğine giderek istikrarsız Ortadoğu pazarlarındaki payını azaltarak istikrarlı Batı pazarlarına yönelmiştir. Bugün ihracatın % 60’ ından fazlası AB ülkelerine yapılmaktadır.

Cam sanayi ilke olarak AB ülkeleri ile değil, dünya genelinde rekabete girmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar aşağıda özetlenmiştir⁴⁰ ;

* Cam endüstrisi 80' li yılların başından bu yana katılımcı "planlı yönetim" anlayışını uygulamaktadır.

* Üretim ve satış da yurtiçi ve yurtdışı ayrımı kaldırılmıştır.

* Maliyet+ Kar= Fiyat anlayışından , Fiyat-Maliyet= Kar anlayışına dönülmüştür.

* Üretim ve pazarlama da geçmişin üretim odaklı anlayışından, müşteri ve pazar odaklı anlayışa geçilmiştir.

* Joint -Venture yatırımlarına ağırlık verilerek teknoloji transferine önem verilmiştir.

* Gerek teknolojinin eskiliği, gerekse girdi fiyatlarının yüksekliği nedeniyle maliyet ve kalite bakımından pazarlarda rekabet gücümüzü kaybeden ürünleri üreten tesisler kapatılmıştır.

* İnsan kaynağında ve enerji tüketiminde tasarrufa önem verilmiştir. 1989 - 1993 döneminde yaklaşık 5000 kişi işten çıkarılmıştır. İstihdamda azalmanın nedeni , yenileme ve modernizasyon yatırımları ve kapasite arttırımına yönelik teknoloji yatırımlarıdır. Enerji tüketiminde kg-cam başına 319 gr fuel- oil' den 294 gr'e düşürülmüştür.

* ISO 9000 belgeleri cam alt sektörlerinin büyük bir kısmı için alınmıştır.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra ; Gümrük Birliği' ne gidilmesinde Türk cam sanayisinin çekincesi AB üyesi ülkeler değil, üçüncü ülkelerdir. Özellikle Doğu Avrupa ve Uzakdoğu ülkeleri cam ürünlerini dumpingli fiyatlarla ihraç ettikleri gibi bir de OGT' den yararlanarak koruma oranlarının aşağı çekilmesi ile Türk cam sanayini oldukça tehdit edecektir. Nitekim bu ülkeler, gerçekleştirdikleri dumpingli ihracat ile gelişmiş ülkeleri bünyesinde toplayan AB' ni tehdit etmektedir.

Bunun dışında AB ülkeleri ile Türkiye arasındaki gelişmişlik farkıda Gümrük Birliği' nde önem kazanmaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi bu gelişmişlik farkı Türkiye açısından dezavantajlı durum yaratmakta olup, gelişmesini tamamlamamış ve korunması

⁴⁰ -Çağlayan, Adnan; Gümrük Birliği' ne Nasıl Hazırlanıyoruz?, T.Şişecam Fabrikaları A.Ş., Nisan 1994, s. 24-25

aşağılara çekilmiş bir sanayinin genel olarak bu duruma ne kadar dayanacağıdır. Türk cam sanayi her ne kadar batı teknolojisi ve standartlarında çalışan bir sektör durumunda da olsa, daha önceki bölümlerde ifade edildiği gibi ülke altyapısının önemi yadsınamaz.

Türkiye' nin en büyük cam üreticisi olan Şişecam, dünyanın en büyük ilk 10 cam kuruluşu arasında yer almaktadır. Şişecam' ın dünya cam üretimi içerisindeki payı %1.5, AB içerisindeki payı %4' dür. Ürün bazında ise AB üretimindeki payı; düzcamda %7.1 , cam ambalajda %1.9 , cam ev eşyasında %11.9, cam elyafta %3.6' dır.

Şişecam, AB ' nin resmi organları içerisinde temsil edilmektedir. Bu organlar;

- * **CPIV** (AB NEZDİNDEKİ CAM SANAYİ DAİMİ KOMİTESİ)
(Comité Permanent Des Industries Du Verre)
- * **GEPVP** (AVRUPA DÜZCAM ÜRETİCİLERİ BİRLİĞİ)
(Groupement Europeen Des Producteurs De Verre Plat)
- * **EDG** (AVRUPA ZÜCCACİYELER BİRLİĞİ)
(European Domestic Glass Committee)
- * **EGM** (AVRUPA CAM AMBALAJ ÜRETİCİLERİ BİRLİĞİ)
(European Glass Container Manufactures Committee)
- * **FEVE** (AVRUPA CAM AMBALAJ FEDERASYONU)
(Federation De L'Industrie Du Verre)

Şişecam 1998' e kadar karlılık ve büyümede dünyada ikinci olan global entegre bir cam şirketi olmayı hedeflemektedir. Şişecam yöneticileri; serbest ve adil piyasa koşullarının korunarak, makro-ekonomik ve politik istikrar ile rakiplerle eş düzey alt yapının oluşturulması takdirde Gümrük Birliği' ne hazır olduklarını ifade etmektedir.

6.4. 1996 Yılında Ne Oldu?

DİE' nin ilk dokuz aya ait verileri, cam sektörünün bu yıl da (1996) iyi bir dönem geçirdiğini göstermektedir. İnşaatlardaki duraklama nedeniyle düzcam üretimi geçen

yılın aynı dönemine göre %6.7 oranında azaldı ama sektörün önemli diğer iki ürününde yüksek artışlar olmuştur. Sınai kaplarda %24.2 olan artış, züccaciye de ise %20.7 olarak gerçekleşti. Bu durum toplam üretimin arttığına işaret ediyor. Yıl sonunda üretimin düzcanda 485 bin tonda kalması sınai kaplarda, 390 bin tonu, züccaciye de ise 225 bin tonu bulması mümkün görülmektedir⁴¹.

⁴¹ -Ekonomist, 8 Aralık 1996, s.26

SONUÇ

Dünya ivmelenmiş bir değişim süreci yaşamaktadır. Küreselleşme, bu değişim sürecinin en son halkalarından biridir. Ne varki, bölgeselleşme, 1980' li yıllarla birlikte küreselleşmenin önüne geçmeye başlamıştır. Bölgeselleşme dendiğinde ilk akla gelen Avrupa Birliği' dir. Türkiye de tercihini AB yönünde yapmıştır.

Türkiye' nin karşısında en önemli ekonomik olay olarak nitelenen gümrük birliği, Türkiye' nin AB ve dolayısıyla dünya ile ekonomik bütünleşmesinin aracı olarak görülmektedir.

Dünyada hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Eski Doğu Bloku ülkelerinin serbest piyasa ekonomisini tercih etmeleri, bölgesel ekonomik bloklamaların ortaya çıkması gibi değişimler Türkiye' nin AB içerisinde yer alması menfaatleri gereği olduğunu göstermektedir. Gümrük birliğine geçişle, AB üyesi ülkelerinin sanayi mallarına uygulanan gümrük vergi ve fonlarının sıfırlanması, üçüncü ülkelere karşı OGT uygulanması ülkemiz ekonomisini etkileyecektir.

Özellikle kısa dönemde gümrük birliğinin etkisi ticaret dengesi üzerinde olumsuz olacağı görülmektedir. Türkiye' de ihracata uyum çok güç olduğu halde ithalata uyum kısa zamanda gerçekleştirilmektedir. Rekabet gücü olmayan sektörler bu ithalattan olumsuz yönde etkileneceklerdir.

Gümrük birliğinde AB ülkeleri ile Türkiye arasındaki gelişmişlik farkı Türkiye açısından dezavantajlı durum yaratmakta olup, gelişmesini tamamlamamış ve korunması aşağılara çekilmiş bir sanayinin genel olarak rekabet ortamına dayanması çok güçtür. Ancak gelişmesini tamamlayan ve batı standartlarında çalışan sektörler bu rekabet ortamına

rahatlıkla uyum sağlayabilecektir. Ancak burada da ülke altyapısından doğan dezavantajlar ortaya çıkmaktadır.

Sanayinin gümrük birliği karşısında rekabet gücü kazanması ancak makro ekonomik dengesizliklerin giderilmesiyle mümkün görülmektedir. Enflasyon, girdi maliyetleri, enerji maliyetleri, faiz oranları gibi ekonomik göstergeler gümrük birliğinde Türkiye' nin aleyhine durum sergilemektedir.

Bu ekonomik dengesizliklere rağmen, gümrük birliğinin gerçekleştirilmesinin ülkemize olumlu etkilerinin de olacağı görülmektedir. Orta ve uzun dönemde gümrük birliğinin doğal sonucu olarak ülkeler arasında ticaret hacmi artacak ve genişleyecektir. Dış ticarette hem hacim genişlemesi ile birlikte, yön değiştirme de birlikte yaşanacaktır. İstikrarlı bir pazarın yaratacağı talep rekabet edebilir üretim alanlarında ihracatı geliştirme fırsatı yaratacaktır. Ülkeye yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandıracaktır. AB üyesi ülkelerle rekabet edebilecek gücü olan sektörlerin firma ölçekleri büyüyecektir.

Verimliliği düşük, rekabet gücü olmayan korumacılığa sığınan sektörler gümrük birliğinde hızla tasfiye olurken, verimsiz alanlardan veimli alanlara doğru bir kayma olacaktır. Tüketici açısından rekabet daha kaliteli ve daha ucuz malı üretme zorunluluğu getireceğinden tüketicinin seçme şansı olacaktır.

Ülkemizin önemli sektörlerinden biri olarak bilinen Türk cam sanayi gelişmiş batı ülkeleri ile eşit ve adil pazar koşulları sağlandığı takdirde rekabet edebilme gücüne sahiptir. Cam sektörü, yapısal ve ekonomik özelliklerinin yanı sıra ekonomideki ağırlığı, çok sayıda sektöre girdi vermesi ve yüksek teknoloji düzeyi gibi özellikleriyle , öncelikli ve hassas sektör olarak değerlendirilmektedir.

Dünyada ve özellikle Avrupa cam sektöründe son yıllardaki en önemli gelişmelerden birisi, artan arz ve şirket birleşmeleri yoluyla gerçekleşen piyasa yoğunlaşmasıdır. Bu doğrultuda, cam sektöründe rekabetçi bir piyasa yapısı oluşumu ve rekabet gücünü artırıcı maliyet ve üretim etkinliği sektörün gelişiminde giderek önem kazanmaktadır. Dünya cam sektöründe hızlı bir tekelleşme olgusu yaşanmaktadır. Bu gelişme sektörün yapısal ve ekonomik özelliklerinin yanısıra kar marjlarının daralmasından kaynaklanmaktadır. Pazar kavgası sürerken, bir yandan da Avrupa Topluluğu anti-damping uygulamaları ve benzer mekanizmalarla cam sanayini korumakta, etkili bir güç olmaya başlayan Uzakdoğu ülkelerine karşı önlem almaya çalışmaktadır.

Türk cam sanayi, kaydettiği hızlı gelişme ve ihracata dönük yapısıyla dinamik bir görünüm sergilemektedir. Cam sektörünün Türkiye ekonomisine en önemli etkisi, yüksek ihracat kapasitesi ile sağladığı döviz getirisi ve dış ticaret dengesini iyileştirici işlevidir. Sektör, üretiminin %50' sini ihraç eder durumdadır. İhracat, ağırlıklı olarak Avrupa gibi istikrarlı pazarlara yapılmaktadır.

Cam sektörü, teknolojik bakımdan dünya cam sanayindeki gelişmeleri yakından izlemektedir. Genelde en son teknolojiler kullanılmaktadır. Artık başka ülkelere teknik yardım aşamasına gelinmiştir. Gümrük duvarlarının indirilmesi ile ilk kez ithalatla, rekabetle karşı karşıya gelinmiştir. Bu dönemde en son teknolojileri uygulayarak, uluslararası verimlilik düzeylerini yakalamak, kaliteyi artırmak amaçlanmaktadır. 1989-1994 döneminde yapılan yatırımlarla en ileri cam teknolojisi kullanılmaya başlanmış, her proses gözden geçirilerek, verimlilik ve rekabet gücü artırılmıştır. Teknoloji ve maliyetlerde rekabet edebilir düzeye gelinmiştir.

Dünya pazarlarında ve özellikle Avrupa Birliği'nde rekabet şansını, daha kaliteli üretim, pazarlama faaliyetleri, verimlilik artışı, maliyetlerin azaltılması vb. gibi

yollarla zorlayan Türk cam sanayinin gelişimini engelleyen bazı olumsuzluklar şöylece sıralanabilir.

- Enerji yoğun üretim alabı olan cam sektöründe, ülkemizdeki enerji maliyetlerinin rakip ülkelerdekilerden yüksek olması dışsatım da dezavantaj yaratmaktadır.

- Sermaye yoğun bir üretim alanı olan cam sektöründe yeni yatırımlar, tevsi ve modernizasyon yatırımlarında finans maliyetlerinin yüksek olması yatırımlar . üzerinde caydırıcıetki yapmaktadır.Oysa, cam sektörü teknolojiyi yakından takip ederek en son teknolojik gelişmelere göre sürekli yatırım yapmak zorunluluğu vardır.

- Hammadde üreten kuruluşların yetersiz oluşları nedeniyle üreticiler kendi hammaddelerini kendileri üretme veya kendi yan kuruluşlarına ürettirmek mecburiyetinde kalmaktadır. Bu durum iseişletme sermayesi ihtiyacını artırmaktadır.

Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği' ne geçişle birlikte, fiyat, kalite , teslimat güvencesi, satış öncesi ve sonrası hizmetlerin önemi daha da artacaktır. Bu konuda Avrupa Birliği standartları incelenerek kalite ve mevzuatlarla ilgili geniş kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır.

Uluslararası piyasalarda rekabet gücünü geliştirmeye çalışan Türk cam sektörünün çabası, çalışma koşullarını rakipleriyle eş değer konuma taşıyabilmektedir. Mevcut iş gücünün üretim kapasitesini sürekli etkin kılabilmek için yatırım harcamalarına ağırlık veren sektörün gelişme politikalarındaki başarısı, büyük ölçüde yan sanayi kuruluşları ve ülke alt yapı yatırımlarının desteğine bağlıdır. Türkiye koşullarının getirdiği tüm olumsuzluklara karşın, cam üreticileri öncelikli hedeflerini; ihraç pazarlarını genişletebilecek teknoloji yaratabilme, uygun teknolojiyi uygun zamanda adapte edebilme ve müşteri talepleri doğrultusunda yeterli kapasiteleri oluşturma olarak belirlemişlerdir.

Türk cam sanayi, genelde düzcam, cam ev eşyası va cam ambraj gibi büyüklükler bakımından en ağırlıklı ürünlerde AT+EFTA ülkelerinden gelecek rekabete

hazırlıklıdır. Isıya dayanıklı camlar ve cam elyaf ürünleri gibi Avrupa’ da oligopolleşme eğiliminde olan firmaların, Türk pazarındaki faaliyetlerini yoğunlaştırmaları beklenebilir. Ana hammadresi olan soda bakımından AT gibi dışa bağımlı olmayışı ve görece olarak işgücü maliyetlerinin düşüklüğü avantajlarıdır fakat ülke altyapısından ve makro ekonomideki istikrarsızlıktan doğan dezavantajları vardır.

Sonuç olarak, Türk cam sanayi istikrarlı gelişmesi, ulaştığı büyüklük ve teknolojik gelişme düzeyi ile Türk ekonomisi içinde önemli bir yere sahiptir. Bu özellikleri ile genel olarak gücüne sahiptir.

KAYNAKLAR

Süreç, May.,Haz.,Tem,Ağus. Sayı 17-18, 1995

2000' li Yıllara Doğru Türkiye' nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: VII- Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği, TÜGIAD Yayını, 1994, İstanbul

Noyan, Prof.Dr. T., Hortaçsu, Doç.Dr. Ö., Çekinirer, Ş., Yamaç, E., Cam Sanayi Sektör Araştırması Raporu, Boğaziçi Üniversitesi Teknoloji ve Sistem Araştırmaları Enst., Aralık 1981, İstanbul

Baydarol, M.Can, Avrupa Birliği İle Tam Üyelik Yolunda AT İle Gümrük Birliği, Tem.95, İstanbul

Gümrük Birliği' nin İmalat Sanayi Sektörü Üzerindeki Etkileri ve Bu Sektörün Rekabet Gücü, İSO Yayını, Şubat 1995 , İstanbul

Gümrük Birliği' nin Türk Ekonomisine Etkileri, Önlemler ve Öneriler, İKV Yayını, Yayın No 125, 1995, İstanbul

Gümrük Birliği' nin Türk Ekonomisine Muhtemel Etkileri, Vakıfbank Araştırma Dizisi No:1, 1995

Pekcan, Erdoğan, Avrupa Topluluğu ve Gümrük Birliği' ne Türkiye' nin Uyumu ve Sorunları, İTO Yayın No: 1994-30,

Ceyhan, Haluk, Bolat, Dr.Ömer, Avrupa Topluluğu Karşısında Türkiye' nin Durumu, İKV Yayını, Yayın No:121, 1992

Avrupa Birliği ve Türkiye, Başbakanlık DTM , Ocak 1996, Ankara, 3.Baskı

Göl, Dr. Gül, Gümrük Birliği' ne Geçişte Rekabet Gücünün Belirlenmesi ve Rekabetçi Pazarlama Stratejileri, TÜGİAD Yayını, 1996

Karluk, Prof.Dr.S.Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, İMKB Yayını, 1996, İstanbul

Cam Özel İhtisas Komisyon Raporu, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Aralık 1993

Kirman, Hasan, Cam Sanayinin Türk Ekonomisindeki Yeri, DPT Müsteşarlığı, Uzmanlık Tezi, Nisan 1995, Ankara

Cam Sektörü, İMKB Yayını, Sektör Araştırmaları Serisi No:4, Ekim 1995

T. Şişecam Fabrikaları A.Ş. Raporu, Global Menkul Kıymetler, Ağustos 1996

Glass Industry, Panorama Of EC Industry 94,95/96, Lüksemburg

Çağlayan, Adnan, “ Gümrük Birliği' ne Nasıl Hazırlanıyoruz?”, T.Şişecam Topluluğu, Nisan 1994

Cam Sektörünün Yapısal ve Ekonomik Özellikleri, T.Şişecam Topluluğu Yayınları, Mart 1993

Küçükerman, Önder, Cam Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1985, Ankara

Cam Sanayii, Yatırım Finansman Bülteni, T.Ş.C.F. Kütüphanesi, 1994

10.Cam Problemleri Sempozyumu , T.Ş.C.F. A.Ş., Eylül 1995

Şişecam Faaliyet Raporları, 1993-1995

T. Şişecam Topluluğu Genel Müdürlüğü , Planlama Bölümü Uzmanları İle Görüşme
Notları, Ocak 1997

Temel Ekonomik Göstergeler, DPT, 1995-96

Dönemler İtibariyle İmalat Sanayi , DİE, 1995-96, Ankara

Türkiye İstatistik Yıllığı, DİE, 1994-95-96, Ankara

EKLER

EK-1: Cam Ürünlerinin Tanımı ve Kullanım Alanları

Düzcam: 2-20 mm kalınlıkta, çeşitli boyutlarda, ışığı ggeçirme özelliğine sahip cam plakalardır. İnşaat , otomotiv sektörlerinde ve pencere ve sera camı, cam işleme sanayinde (emniyet camı, yalıtım camları ve ayna üretiminde) ana girdi olarak kullanılmaktadır.

Buzlu-Telli Cam: Yatay düzcam çekme prosesi kullanılarak üretilen ve geleneksel teknolojilerin uygulandığı telli ve buzlu camlardır. İnşaat sektöründe kapı camı ve banyo pencerelerinde, iç bölmelerde ve dekoratif olarak kullanılmaktadır.

Cam Ambalaj: Her türlü gıda, meşrubat, içki, ilaçı kozmetik ve benzeri ürünlerin ambalajlanmasında kullanılan çeşitli tip, renk ve hacimde, üzeri baskılı ya da baskısız olarak otomatik ya da yarı otomatik makinalarda üretilen camdan ambalaj malzemeleri bu grupta yer alır.

Cam Ev Eşyası (Züccaciye Ürünleri): Soda camından veya kırık camdan , elle ya da otomatik makinalarla, üfleme, presleme ya da merkezkaç kuvveti ile dökme yöntemleriyle üretilen ürünlerdir. Bu ürünler, salon ve sofra mutfak eşyası, aydınlatma malzemeleri olarak gruplandırılır. Normal (soda esaslı) ya da kristal (kurşun karışımı) camdan üretilirler.

Cam Yünü: Boroksilikat camının çeşitli tekniklerle elyaflanmasından oluşan bir üründür. İzolasyon malzemesi olarak değerlendirilmektedir.

Cam Elyaf: Cam elyaf, camın eritilerek, ürünün nihai kullanım amacına uygun bağlayıcıların kullanılması ile elde edilen bir üründür. Cam elyaf, kullanılan hammadde ve bileşimlere göre çeşitlere ayrılmaktadır. Camın üretimi, elyaf çekme ve

çeşitli alyaf ürünleri elde edilmesi olmak üzere üç aşamada üretilir. Erimiş cam damlalarından elde edilen cam bilyaların çekilmesiyle elde edilir. Bu şekilde elde edilen bobinler cam yünü , cam tülü, fitil, keçe gibi tekstil elyafı ve takviyeli cam ürünlerini meydana getirmektedir. Otomotiv, elektronik, spor ve dinlenme ile inşaat sektörleri gibi sektörlerde kullanılmaktadır.

Teknik Cam: Yüksek elektro-kimyasal, optik ve teknolojik özellikler içermektedir. Başlıca özel cam tipleri ve kullanım alanları şöyledir: Boroksilikat camla(kimya-cam), alüminyum silikat camlar (elektrik direnci), kurşun alkali silikat camları (tv tüpleri), cam-seramik(seramik fırınları), renkli ve optalmik camlar (gözlük camları), optik camlar(gözlük camları), lazer camlar. Teknik cam üretimi kapsamına cam boru ve çubuklar da girmektedir. Bu grup kapsamına giren cam borular beyaz ve bal renginde üretilmekte, aydınlatma, ilaç sanayinde kullanılmaktadır. Soda cam borular motorlu araçlarda, cam çubuklar ise cam tülü ile avize eşyası yapımında yer almaktadır.

Emniyet Camları: İmalat şekline göre ikiye ayrılır: 1. Temperlenmiş camlar, ısıtma ve ani soğutma işlemine tabi tutularak düz ve bombeli olarak şekillendirilir. Otomotiv sanayinde yaygın olarak kullanılır. 2. Lamine camlar,iki cam tabaka arasına yerleştirilen plastik ara tabaka ısıtılarak basınç altında tatbik edilir. Otomotiv sanayinde , kurşun geçirmez camlarda ve inşaat sektöründe kullanılır.

Çift Cam: Enerji tasarrufu ve ses yalıtımı sağlamak ve iç mekanlarda konfor arayışının bir sonucu olarak düzcamların çeşitli çift cam uygulamalarıdır. İstenilen ölçülerde iki cam arası çıtalanarak hazırlanır. , siparişe göre üretilir.

Ayna: Metal tozu püskürtülerek ve diğer bir indirgen çözeltiler(örneğin gümüş), inşaat, mobilyacılık, dekorasyon, otomotiv sektörü ile optik uygulamalarda kullanım alanı bulmaktadır.

EK-2 AT ve EFTA Ülkeleri ile Diğer Ülkelere Uygulanan Gümrük Vergileri

G.T.İP	MADDE İSMİ	AT ve EFTA Ülkeleri İçin G.V.	Diğer Ülkeler İçin G.V.
7001.00.10.00.00	Cam kırıkları ve diğer cam döküntü ve artıkları	Muaf	Muaf
7001.00.91.00.00	Optik camdan olanlar	Muaf	4.1
7001.00.99.10.00	Rubinli cam	Muaf	1.2.
7001.00.99.90.00	Diğerleri	Muaf	1.2
7002.10.00.00.00	Bilyalar	Muaf	3.8
7002.20.10.00.00	Optik camdan olanlar	Muaf	4.1
7002.20.90.10.00	Rubinli camdan olanlar	Muaf	3.8
7002.20.90.90.11	Soda kireç camından renkli çubuklar	Muaf	3.8
7002.20.90.90.12	Soda kireç camından renksiz çubuklar	Muaf	3.8
7002.20.90.90.13	Isiya dayanıklı camdan(genleşme katsayısı düşük) renkli çubuklar	Muaf	3.8
7002.20.90.90.14	Isiya dayanıklı camdan(genleşme katsayısı düşük) renksiz çubuklar	Muaf	3.8
7002.20.90.90.19	Camdan diğer çubuklar	Muaf	3.8
7002.31.00.10.00	Rubinli camdan olanlar	Muaf	3.8
7002.31.00.90.00	Diğerleri	Muaf	3.8
7002.32.00.10.00	Rubinli camdan olanlar	Muaf	3.8
7002.32.00.90.11	Renkli camdan borular	Muaf	3.8
7002.32.00.90.12	Renksiz camdan borular	Muaf	3.8
7002.39.00.10.00	Rubinli camdan olanlar	Muaf	3.8
7002.39.00.90.11	Soda kireç camından renkli borular	Muaf	3.8
7002.39.00.90.12	Soda kireç camından renksiz borular	Muaf	3.8
7002.39.00.90.13	Kurşunlu camdan borular	Muaf	3.8
7002.39.00.90.19	Diğer cam borular	Muaf	3.8
7003.12.10.00.00	Optik camdan olanlar	Muaf	4.1
7003.12.91.00.00	Yansıtıcı olmayan bir tabakası olanlar	Muaf	3.9
7003.12.99.00.00	Diğerleri	Muaf	4.3 min 0.7Ecu/ 100 Kg/br
7003.19.10.00.00	Optik camdan olanlar	Muaf	4.1
7003.19.90.00.00	Diğerleri	Muaf	4.3 min 0.7 Ecu/ 100Kg/br
7003.20.00.10.00	Kütle halinde boyanmış, ışık geçirmez hale getirilmiş, kaplanmış veya emici veya yansıtıcı bir tabakası olanlar	Muaf	4.3 min 0.7 Ecu/ 100Kg/br
7003.20.00.90.00	Diğerleri	Muaf	4.3 min 0.7 Ecu/ 100Kg/br
7003.30.00.00.00	Profiller	Muaf	3.9
7004.20.00.00.00	Optik camdan olanlar	Muaf	4.1
7004.20.91.00.00	Yansıtıcı olmayan bir tabakası olanlar	Muaf	3.9
7004.20.99.10.00	Antik cam	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.20.99.20.11	Buzlu renkli cam	Muaf	4.1min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.20.99.20.11	Buzlu renkli cam	Muaf	4.1min0.5Ecu/ 100Kg/br

G.T.İP	MADDE İSMİ	AT ve EFTA Ülkeleri İçin G.V.	Diğer Ülkeler İçin G.V.
7004.20.99.20.12	Buzlu renksiz cam	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.20.99.20.19	Diğerleri	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.20.99.90.11	Kalınlığı 2.5 mm'yi geçmeyenler	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.20.99.90.12	Kalınlığı 2.5 mm'yi geçen fakat 3.5mm'yi geçmeyenler	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.20.99.90.13	Kalınlığı 3.5 mm'yi geçen fakat 4.5mm'yi geçmeyenler	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.20.99.90.14	Kalınlığı 4.5 mm'yi geçenler	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.90.10.00.00	Optik camdan olanlar	Muaf	4.1
7004.90.70.00.00	Sera camı	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.90.92.20.11	Buzlu renkli cam	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.90.92.20.12	Buzlu renksiz cam	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.90.92.20.19	Diğerleri	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.90.92.90.00	Diğerleri	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.90.98.10.00	Antik cam	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.90.98.20.11	Buzlu renkli cam	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.90.98.20.12	Buzlu renksiz cam	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.90.98.20.19	Diğerleri	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7004.90.92.90.0	Diğerleri	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br

G.T.İ.P	MADDE İSMİ	AT ve EFTA Ülkeleri İçin G.V.	Diğer Ülkeler İçin G.V.
7004.90.92.90.00	Diğerleri	Muaf	4.1 min 0.5 Ecu/ 100Kg/br
7005.10.05.00.00	Yansıtıcı olmayan bir tabakası olanlar	Muaf	3.9
7005.10.25.00.00	Kalınlığı 3.5 mm' yi geçmeyenler	Muaf	2.7
7005.10.30.00.00	Kalınlığı 3.5 mm' yi geçen fakat 4.5mm' yi geçmeyenler	Muaf	2.7
7005.10.80.00.00	Kalınlığı 4.5 mm' yi geçenler	Muaf	2.7
7005.21.25.00.00	Kalınlığı 3.5 mm' yi geçmeyenler	Muaf	2.7
7005.21.30.00.00	Kalınlığı 3.5 mm' yi geçen fakat 4.5mm' yi geçmeyenler	Muaf	2.7
7005.21.80.00.00	Kalınlığı 4.5 mm' yi geçenler	Muaf	2.7
7005.29.25.00.00	Kalınlığı 3.5 mm' yi geçmeyenler	Muaf	2.7
7005.29.35.00.00	Kalınlığı 3.5 mm' yi geçen fakat 4.5mm' yi geçmeyenler	Muaf	2.7
7005.29.80.00.00	Kalınlığı 4.5 mm' yi geçenler	Muaf	2.7
7005.30.00.00.00	Takviye edilmiş(telli) cam	Muaf	2.7
7006.00.10.00.00	Optik camdan	Muaf	4.1
7006.00.90.00.11	Şekilleri ne olursa olsun, kenarları işlenmiş camlar	Muaf	3.9
7006.00.90.00.12	Her türlü sable cam (kum püskürtülmüş)	Muaf	3.9
7006.00.90.00.19	Diğerleri	Muaf	3.9
7007.11.10.00.11	Kütle halinde boyanmış veya emici veya yansıtıcı tabakası olan düz emniyet camları	Muaf	4.1
7007.11.10.00.12	Kütle halinde boyanmış veya emici veya yansıtıcı tabakası olan bombeli emniyet camları	Muaf	4.1
7007.11.10.00.19	Diğer düz emniyet camları	Muaf	4.1
7007.11.10.00.29	Diğer bombeli emniyet camları	Muaf	4.1
7007.11.90.00.11	Kütle halinde boyanmış veya emici veya yansıtıcı tabakası olan düz emniyet camları	Muaf	4.1
7007.11.90.00.12	Kütle halinde boyanmış veya emici veya yansıtıcı tabakası olan bombeli emniyet camları	Muaf	4.1
7007.11.90.00.19	Diğer düz emniyet camları	Muaf	4.1
7007.11.90.00.29	Diğer bombeli emniyet camları	Muaf	4.1
7007.19.10.00.11	Düz camlar	Muaf	4.1
7007.19.10.00.12	Bombeli camlar	Muaf	4.1
7007.19.20.00.11	Düz camlar	Muaf	4.1
7007.19.20.00.12	Bombeli camlar	Muaf	4.1
7007.19.80.00.11	Düz camlar	Muaf	4.1
7007.19.80.00.29	Bombeli camlar	Muaf	4.1
7007.21.10.00.00	Çerçevesiz rüzgar camı (sivil hava taşıtlarında kullanılmaya ait olanlar)	Muaf	Muaf
7007.21.91.00.11	Düz camlar	Muaf	4.1
7007.21.91.00.12	Bombeli camlar	Muaf	4.1
7007.21.99.00.11	Düz camlar	Muaf	4.1
7007.21.99.00.12	Bombeli camlar	Muaf	4.1
7007.29.00.00.11	Kurşuna dayanıklı düz emniyet camları	Muaf	4.1
7007.29.00.00.12	Kurşuna dayanıklı bombeli emniyet camları	Muaf	4.1

G.T.İ.P	MADDE İSMİ	AT ve EFTA Ülkeleri için G.V.	Diğer Ülkeler için G.V.
7007.29.00.00.13	Rezistanlı veya iletken düz emniyet camları	Muaf	4.1
7007.29.00.00.14	Rezistanlı veya iletken bombeli emniyet camları	Muaf	4.1
7007.29.00.00.19	Diğer düz emniyet camları	Muaf	4.1
7007.29.00.00.29	Diğer bombeli emniyet camları	Muaf	4.1
7008.00.20.00.00	Kütle halinde boyanmış , ışık geçirmez hale getirilmiş, kaplanmış veya emici veya yansıtıcı tabakası olanlar	Muaf	3.9
7008.00.81.00.00	İki camı levhadan müteşekkil olup, birbirinden bir hava tabakası veya diğer gazlardan bir tabaka veya vakumlu ayrılmış ve etrafı hava geçirmeyecek şekilde kapatılmış olanlar	Muaf	3.9
7008.00.81.00.00	Diğerleri	Muaf	3.9
7009.10.00.10.00	Sadece kesilmiş olanlar	Muaf	5
7009.10.00.90.00	Diğerleri	Muaf	5
7009.91.00.10.00	Sadece kesilmiş olanlar	Muaf	5
7009.91.00.90.00	Diğerleri	Muaf	5
7009.92.00.00.00	Çerçevesi	Muaf	5
7010.10.00.00.00	Serum ampuller	Muaf	4.1
7010.20.00.00.00	Camdan tıpa, kapak ve benzeri kapama tertibatı	Muaf	6.6
7010.91.10.10.00	Eşyanın naklinde veya ambalajlanmasında kullanılanlar	Muaf	7.8
7010.91.10.90.00	Diğerleri	Muaf	7.8
7010.91.21.00.00	Renksiz camdan	Muaf	6.6
7010.91.29.00.00	Renkli camdan	Muaf	6.6
7010.91.60.00.00	Diğerleri	Muaf	6.6
7010.91.90.00.00	Diğer ürünler için olanlar	Muaf	6.6
7010.92.10.10.00	Eşyanın naklinde veya ambalajlanmasında kullanılanlar	Muaf	7.8
7010.92.10.90.00	Diğerleri	Muaf	7.8
7010.92.21.00.00	Renksiz camdan	Muaf	6.6
7010.92.29.00.00	Renkli camdan	Muaf	6.6
7010.93.61.00.00	Hacmi 0.25 lt veya daha fazla fakat 0.33 lt'yi geçmeyenler	Muaf	6.6
7010.93.69.00.00	Hacmi 0.15lt veya daha fazla fakat 0.25lt'den az olanlar	Muaf	6.6
7010.93.70.00.00	Eczacılık ürünleri için olanlar	Muaf	6.6
7010.93.90.00.00	Diğer ürünler için olanlar	Muaf	6.6
7010.94.10.10.00	Eşyanın naklinde veya ambalajlanmasında kullanılanlar	Muaf	7.8
7010.94.10.90.00	Diğerleri	Muaf	7.8
7010.94.20.00.00	Şişeler	Muaf	6.6
7010.94.60.00.00	Diğerleri	Muaf	6.6
7010.94.71.00.00	0.055lt'yi geçen fakat 0.15lt'yi geçmeyenler	Muaf	6.6
7010.94.79.00.00	0.055 lt'yi geçmeyenler	Muaf	6.6
7010.94.90.00.00	Diğer ürünler için olanlar	Muaf	6.6
7010.94.10.00.00	Eşyanın naklinde veya ambalajlanmasında kullanılanlar	Muaf	7.8
7010.94.10.90.00	Diğerleri	Muaf	7.8

G.T.İP	MADDE İSMİ	AT ve EFTA Ülkeleri İçin G.V.	Diğer Ülkeler İçin G.V.
7010.94.20.00.00	Şişeler	Muaf	6.6
7010.94.60.00.00	Diğerleri	Muaf	6.6
7010.94.71.00.00	0.055lt'yi geçen fakat 0.15lt'yi geçmeyenler	Muaf	6.6
7010.94.79.00.00	0.055 lt'yi geçmeyenler	Muaf	6.6
7010.94.90.00.00	Diğer ürünler için olanlar	Muaf	6.6
7011.10.10.00.00	Flament lambalar için en geniş dış çapı 25mm veya daha fazla fakat, 70mm' yi geçmeyen ampuller	Muaf	5.2
7011.10.90.00.00	Diğerleri	Muaf	5.2
7011.20.00.00.11	Yapıştırılmamış tüp camı parçaları(ekran,huni,boyun)	Muaf	5.2
7011.20.00.00.12	Siyah beyaz yapıştırılmış (kaynaklanmış) tüp camı	Muaf	5.2
7011.20.00.00.13	Renkli yapıştırılmış(kaynaklanmış) tüp camı	Muaf	5.2
7011.90.00.00.00	Diğerleri	Muaf	5.2
7012.00.10.00.00	Tamamlanmamış	Muaf	4.3
7012.00.90.00.00	Tamamlanmış	Muaf	8.6
7013.10.00.10.00	Sofra ve mutfak işleri için olanlar	Muaf	11.4
7013.10.00.90.00	Diğerleri	Muaf	11.4
7013.21.11.00.00	Kesilmiş veya başka şekilde dekorlanmış	Muaf	11.4
7013.21.19.00.00	Diğerleri	Muaf	11.4
7013.21.91.00.00	Kesilmiş veya başka şekilde dekorlanmış	Muaf	11.4
7013.21.99.00.00	Diğerleri	Muaf	11.4
7013.29.10.00.00	Sertleştirilmiş camdan olanlar	Muaf	11.4
7013.29.51.00.00	Sertleştirilmiş veya başka şekilde dekorlanmış	Muaf	11.4
7013.29.59.00.00	Diğerleri	Muaf	11.4
7013.29.91.00.00	Kesilmiş veya başka şekilde dekorlanmış	Muaf	11.4
7013.29.99.00.00	Diğerleri	Muaf	11.4
7013.31.10.00.00	El imali olanlar	Muaf	11.4
7013.31.90.00.00	Makina imali olanlar	Muaf	11.4
7013.32.00.00.00	0°C ile 300°C'ler arasındaki ısıda genleşme katsayısı 5*10-6/Kelvin'i geçmeyen(ısıya dayanıklı) camdan olanlar	Muaf	11.4
7013.39.10.00.00	Sertleştirilmiş camdan olanlar	Muaf	11.4
7013.39.91.00.00	El imali olanlar	Muaf	11.4
7013.39.99.00.00	Makina imali olanlar	Muaf	11.4
7013.91.10.00.00	El imali olanlar	Muaf	11.4
7013.91.90.00.00	Makina imali olanlar	Muaf	11.4
7013.99.10.00.00	El imali olanlar	Muaf	11.4
7013.99.90.00.00	Makina imali olanlar	Muaf	11.4
7014.00.00.10.11	Morotlu kara nakil vasıtaları için far ve stop camları	Muaf	4.3
7014.00.00.10.19	Diğer far ve stop camları	Muaf	4.3
7014.00.00.10.29	Diğerleri	Muaf	4.3
7014.00.00.90.11	Motorlu kara nakil vasıtaları için far ve stop camları	Muaf	4.3
7014.00.00.90.19	Diğer far ve stop camları	Muaf	4.3
7014.00.00.90.29	Diğerleri	Muaf	4.3

G.T.İP	MADDE İSMİ	AT ve EFTA Ülkeleri için G.V.	Diğer Ülkeler için G.V.
7015.10.00.00.00	Numaralı gözlük camları	Muaf	4.1
7015.90.00.10.11	Güneş gözlüğü camları	Muaf	3.8
7015.90.00.10.12	Oksijen ve elektrik kaynağında kullanılan gözlük ve maske camları	Muaf	3.8
7015.90.00.20.00	Saat camları	Muaf	3.8
7015.90.00.90.11	Sigorta, buşon kapaklarında kullanılan özel camlar	Muaf	3.8
7015.90.00.90.19	Diğerleri	Muaf	3.8
7016.10.00.00.00	Mozaik veya benzeri tezeyinat için cam küpler ve diğer küçük cam eşya (mesnedi olsun olmasın)	Muaf	8.8
7016.10.00.00.11	Kurşunla turturulmuş cam	Muaf	3.9
7016.10.00.00.19	Diğerleri	Muaf	3.9
7016.90.30.00.00	Çok hücreli cam(cam köpüğü)	Muaf	3.4 min 1.4Ecu/ 100 kg/br
7016.90.90.00.11	Karolar(parke dahil)	Muaf	3.4 min 1.4Ecu/ 100 kg/br
7016.90.90.00.12	Tuğlalar	Muaf	3.4 min 1.4Ecu/ 100 kg/br
7016.90.90.00.13	Kiremitler	Muaf	3.4 min 1.4Ecu/ 100 kg/br
7016.90.90.00.19	Diğerleri	Muaf	3.4 min 1.4Ecu/ 100 kg/br
7017.10.00.00.11	Laboratuvar eşyası	Muaf	3.6
7017.10.00.00.19	Diğerleri	Muaf	3.6
7017.20.00.00.11	Laboratuvar eşyası	Muaf	4.1
7017.20.00.00.19	Diğerleri	Muaf	4.1
7017.90.00.00.00	Diğerleri	Muaf	4.1
7018.10.11.00.00	Kesilmiş ve makina ile cilanlamış	Muaf	Muaf
7018.10.11.00.00	Diğerleri	Muaf	8.2 0.2 Ecu/ Kg/net
7018.10.30.00.00	Taklit inciler	Muaf	Muaf
7018.10.51.00.00	Kesilmiş ve makina ile cilanlamış	Muaf	4.2
7018.10.59.00.00	Diğerleri	Muaf	4.4
7018.10.90.00.00	Diğerleri	Muaf	4
7018.20.00.00.00	Çapı 1mm' den az olan cam kürecikler	Muaf	3.9
7018.90.10.00.11	Camdan gözler	Muaf	3.9
7018.90.10.00.12	Camdan eşya	Muaf	7.6
7018.90.90.00.00	Diğerleri	Muaf	8
7019.11.00.00.00	Cam liflerinden uzunluğu 50mm' yi geçmeyen kırılmış iplikler	Muaf	8
7019.12.00.00.00	Fitiller	Muaf	8
7019.19.10.00.00	Flamentlerden	Muaf	8
7019.19.90.00.00	Devamsız liflerden	Muaf	8
7019.31.90.00.00	Takviye tabakalı	Muaf	8

G.T.İP	MADDE İSMİ	AT ve EFTA Ülkeleri İçin G.V.	Diğer Ülkeler İçin G.V.
7019.32.00.00.00	Cam tülü	Muaf	5.6
7019.39.10.00.00	Kağıt ve metallerden kaplanmış	Muaf	5.6
7019.39.90.00.11	Örtüler	Muaf	5.6
7019.39.90.00.12	Şilteler	Muaf	5.6
7019.39.90.00.13	Panolar	Muaf	5.6
7019.39.90.00.19	Diğerleri	Muaf	5.6
7019.40.00.00.00	Fitilden dokunmuş mensucat	Muaf	8
7019.51.10.00.00	Flamentlerden	Muaf	8
7019.51.90.00.00	Devamsız liflerden	Muaf	8
7019.52.00.00.00	Eni 30cm'yi geçen ağırlığı 250gr/m ² ' den az olan düz dokunmuş mensucat(tek katının herbiri 136 teks veya daha az olan flamentlerden)	Muaf	8
7019.59.10.00.00	Flamentlerden	Muaf	8
7019.59.90.00.00	Devamsız liflerden	Muaf	8
7019.90.10.00.00	Dökme veya küme halinde dokumaya elverişli olmayan lifler(cam yünü)		
7019.90.30.00.00	Boru ve tüplerin izolasyonuna mahsus kokiller ve mahfazlar	Muaf	8
7019.90.91.00.00	Dokumaya elverişli liflerden	Muaf	8
7019.90.99.10.00	Cam liflerden keçe	Muaf	8
7019.90.99.90.00	Diğerleri	Muaf	8
7020.00.10.10.11	Kazanlar için özel emniyet camları	Muaf	4
7020.00.10.10.12	Kazanlar için su seviyesini gösteren camlar	Muaf	4
7020.00.10.90.11	Deri perdahlamaya mahsus cam merdaneler	Muaf	4
7020.00.10.90.12	Makina , motor ve kara nakil vasıtaları aksamı olan diğer cam eşya	Muaf	4
7020.00.10.10.19	Diğerleri	Muaf	4
7020.00.30.10.11	Kazanlar için özel emniyet camları	Muaf	4
7020.00.30.10.12	Kazanlar için su seviyesini gösteren camlar	Muaf	4
7020.00.30.90.11	Deri perdahlamaya mahsus cam merdaneler	Muaf	4
7020.00.30.90.12	Makina, motor ve kara nakil vasıtaları aksamı olan diğer cam eşya	Muaf	4
7020.00.30.90.19	Diğerleri	Muaf	4
7020.00.90.00.00	Diğerleri	Muaf	4

EK-3 CAM SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN BAŞLICA ŞİRKETLER

TRAKYA CAM SANAYİİ A.Ş.			
	1995	1994	1993
SERMAYE (MTL)	2.931.216	1.221.340	773.000
VARLIKLAR TOPLAMI (MTL)	13.689.240	5.217.329	2.374.383
TOPLAM SATIŞLAR (MTL)	9.460.553	4.349.148	1.945.302
DIŞSATIM (1000 CİF\$)	49.789	46.411	50.587
ÖDENEN VERGİLER (MTL)	1.045.425	393.414	125.885
ÇALIŞANLAR SAYISI	1.466	1.228	1.175
AMORTİSMAN (MTL)	699.166	389.217	243.034
KAR (MTL)	4.229.240	1.388.805	453.235
YATIRIMLAR (MTL)	4.640.482	116.820	132.391

CAM İŞLEME SANAYİİ A.Ş.			
	1995	1994	1993
SERMAYE (MTL)	190.000	169.360	136.000
VARLIKLAR TOPLAMI (MTL)	1.023.543	569.026	335.918
TOPLAM SATIŞLAR (MTL)	1.482.202	721.853	444.231
DIŞSATIM (1000 CİF\$)	7.518	7.432	5.068
ÖDENEN VERGİLER (MTL)	130.327	41.738	54.443
ÇALIŞANLAR SAYISI	366	354	366
AMORTİSMAN (MTL)	22.737	12.284	9.355
KAR (MTL)	95.787	69.930	4.060
YATIRIMLAR (MTL)	8.426	11.027	4.912

ÇAYIROVA CAM SANAYİİ A.Ş.

	1995	1994	1993
SERMAYE (MTL)	295.000	189.950	121.000
VARLIKLAR TOPLAMI (MTL)	1.214.897	672.780	415.671
TOPLAM SATIŞLAR (MTL)	2.118.685	890.292	479.537
DIŞSATIM (1000 CİFS)	5.628	3.578	3.302
ÖDENEN VERGİLER (MTL)	554.879	335.455	69.529
ÇALIŞANLAR SAYISI	608	624	646
AMORTİSMAN (MTL)	43.637	32.656	26.994
KAR (MTL)	340.117	140.616	140.461
YATIRIMLAR (MTL)	63.853	8.714	42.502

INTERCAM KAPLAMALI CAMLAR SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.

	1995	1994	1993
SERMAYE (MTL)	150.000	150.000	70.000
VARLIKLAR TOPLAMI (MTL)	715.456	477.157	94.719
TOPLAM SATIŞLAR (MTL)	64.653	1.399	
DIŞSATIM (1000 CİFS)	482	26	
ÖDENEN VERGİLER (MTL)	2.213	1.749	
ÇALIŞANLAR SAYISI	17	7	
AMORTİSMAN (MTL)	50.824	2.454	
KAR (MTL)	(137.524)	(3.454)	(1.604)
YATIRIMLAR (MTL)	3.139	390.487	43.281

ANADOLU CAM SANAYİİ A.Ş.

	1995	1994	1993
SERMAYE (MTL)	294.208	137.160	108.000
VARLIKLAR TOPLAMI (MTL)	1.899.742	765.597	430.972
TOPLAM SATIŞLAR (MTL)	1.897.554	1.026.840	526.506
DIŞSATIM (1000 CİF\$)	7.041	10.586	12.210
ÖDENEN VERGİLER (MTL)	303.968	135.645	169.616
ÇALIŞANLAR SAYISI	755	778	796
AMORTİSMAN (MTL)	190.434	27.846	23.896
KAR (MTL)	237.429	216.633	79.157
YATIRIMLAR (MTL)	264.838	195.788	19.970

TOPKAPI ŞİŞE SANAYİİ A.Ş.

	1995	1994	1993
SERMAYE (MTL)	1.500.000	393.000	217.000
VARLIKLAR TOPLAMI (MTL)	4.855.629	1.348.963	860.977
TOPLAM SATIŞLAR (MTL)	3.824.324	1.828.837	899.552
DIŞSATIM (1000 CİF\$)	4.734	7.148	8.004
ÖDENEN VERGİLER (MTL)	391.641	183.552	87.804
ÇALIŞANLAR SAYISI	1125	985	1.011
AMORTİSMAN (MTL)	978.537	173.402	70.534
KAR (MTL)	243.839	157.404	210.803
YATIRIMLAR (MTL)	2.650.734	185.038	72.700

CAMİŞ AMBALAJ SANAYİİ A.Ş.			
	1995	1994	1993
SERMAYE (MTL)	328.000	196.650	70.000
VARLIKLAR TOPLAMI (MTL)	1.171.700	700.852	234.355
TOPLAM SATIŞLAR (MTL)	2.374.960	965.877	328.913
DIŞSATIM (1000 CİF\$)	55	444	49
ÖDENEN VERGİLER (MTL)	213.551	145.662	25.809
ÇALIŞANLAR SAYISI	460	386	366
AMORTİSMAN (MTL)	165.572	48.845	25.150
KAR (MTL)	120.940	194.654	2.325
YATIRIMLAR (MTL)	182.033	9.379	2.928

PAŞABAHÇE CAM SANAYİİ A.Ş.			
	1995	1994	1993
SERMAYE (MTL)	735.000	436.480	352.000
VARLIKLAR TOPLAMI (MTL)	3.423.170	1.894.637	876.497
TOPLAM SATIŞLAR (MTL)	6.290.725	3.310.540	1.383.980
DIŞSATIM (1000 CİF\$)	41.189	39.225	39.753
ÖDENEN VERGİLER (MTL)	467.232	203.550	126.934
ÇALIŞANLAR SAYISI	1.674	1.645	2.302
AMORTİSMAN (MTL)	290.386	105.852	44.385
KAR (MTL)	461.599	182.890	(2.7329)
YATIRIMLAR (MTL)	148.792	156.996	56.259

KIRKLARELİ CAM SANAYİİ A.Ş.			
	1995	1994	1993
SERMAYE (MTL)	1.925.809	623.000	373.000
VARLIKLAR TOPLAMI (MTL)	7.837.229	3.224.882	979.571
TOPLAM SATIŞLAR (MTL)	7.891.117	2.711.630	1.030.737
DIŞSATIM (1000 CİF\$)	62.724	36.244	31.111
ÖDENEN VERGİLER (MTL)	642.383	311.448	76.191
ÇALIŞANLAR SAYISI	1.546	1.154	956
AMORTİSMAN (MTL)	745.357	152.491	115.731
KAR (MTL)	1.582.090	877.968	57.188
YATIRIMLAR (MTL)	1.105.817	980.125	42.493

DENİZLİ CAMSANAYİİ VA TİCARET A.Ş.			
	1995	1994	1993
SERMAYE (MTL)	140.000	11.500	11.500
VARLIKLAR TOPLAMI (MTL)	741.328	415.508	117.012
TOPLAM SATIŞLAR (MTL)	803.269	429.717	161.653
DIŞSATIM (1000 CİF\$)	8.770	6.064	4.690
ÖDENEN VERGİLER (MTL)	108.601	89.474	20.911
ÇALIŞANLAR SAYISI	944	922	904
AMORTİSMAN (MTL)	56.574	4.471	1.655
KAR (MTL)	211.968	227.870	44.123
YATIRIMLAR (MTL)	171.567	31.057	5.214

CAMELYAF SANAYİİ A.Ş.

	1995	1994	1993
SERMAYE (MTL)	455.000	321.300	162.000
VARLIKLAR TOPLAMI (MTL)	1.813.464	743.230	335.879
TOPLAM SATIŞLAR (MTL)	2.131.120	1.050.087	359.879
DIŞSATIM (1000 CİFS)	24.704	19.739	15.934
ÖDENEN VERGİLER (MTL)	160.642	130.751	22.902
ÇALIŞANLAR SAYISI	415	401	385
AMORTİSMAN (MTL)	97.650	43.990	22.097
KAR (MTL)	778.327	213.578	710
YATIRIMLAR (MTL)	302.500	18.591	5.156

ÖZGEÇMİŞ

1971 yılında Ordu' da doğdu. İlkokulu Ordu' da Güneycik Köyü İlkokulu'nda bitirdi. Ortaokulu İstanbul Cengizhan Ortaokulu' nda bitirdi. Lise eğitimini de Yeni Levent Lisesi' nde 1988 yılında tamamladı. 1989 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümüne girdi ve 1993 yılında bitirdi. 1993-94 döneminde İstanbul Üniversitesi Uluslararası İşletmecilik İngilizce Hazırlık Bölümüne devam etti. 1994 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi bölümüne girdi ve halen bu bölüme devam etmektedir.

